

A.A.RO'ZIBOYEV

**UMUMTA'LIM MAKTABLARNING
INNOVATSION TA'LIM TIZIMI ASOSIDA
TASHKILLASHTIRISHNING ZAMONAVIY
TAMOYILLARI**

24
R-68

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

Ro'ziboboyev Azizbek Azamat o'g'li

**UMUM TA'LIM MAKTABLARNING INOVATSION TA'LIM
TIZIMI ASOSIDA TASHKILLASH TIRISHNING ZAMONAVIY
TAMOYILLARI (O'zbekiston miqyosida)**

60730100 – Arxitektura (turlari bo'yicha)

Termiz-2024

**TERMIZ DAVLAT MUHANDISLIK VA
AGROTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI
AXBOROT-RESURS MARKAZI**

INV. № 76

" 08 " 01 2025 yil

UO'K 373.5.014:005.7

KBK 74.202 R 99

A.A.Ro'ziboboyev Umum ta'lim maktablarning inovatsion ta'lim tizimi asosida tashkillashtirishning zamonaviy tamoyillari (o'zbekiston miqyosida) Monografiya - Termiz, TMTI, 2024.-109 bet.

Monografiyada Umum ta'lim maktablarning Ta'lim va maktab qadimiy tarixga ega bo'lib, ularning maqsadi hamisha xalq, millat ma'naviyatini yuksaltirish, yuksaltirish bo'lgan, chunki ta'lim eng muhim ijtimoiy institutlardan biri sifatida jahon hamjamiyatining qiziqishi ortib bormoqda:

Ishning ilmiy yangiligi:

- maktabning o'rta va yuqori bo'g'inlari o'quvchilarini mehnatga o'rgatish bazasiga yega bo'lgan maktab binolari tarmog'ini shakllantirish asoslari taklif yetilmoqda;

- umumta'lim maktablari uchun o'quv-ishlab chiqarish ustaxonalari (UPM) bloklari turlari nomenklaturasi asoslab berildi;

- umumta'lim maktablarining sinf o'quvchilarini mehnatga o'rgatish uchun binolarning arxitektura-rejalashtirish elementlari ishlab chiqildi;

Ta'lim innovatsiyalari turli sohalarda va turli shakllarda paydo bo'ladi. AQSh Ta'lim boshqarmasi ma'lumotlariga ko'ra, "Ta'lim tizimini tashkil yetish va boshqarishda innovatsiyalar mavjud, bunga charter maktablari yoki maktab hisobdorligi tizimlari misol bo'la oladi. Termiz muhandislik-texnologiya instituti Kengashining 2023-yil 28-sentyabr

6/4-2-sonli qarori bilan tavsiya otilgan.

Taqrizchilar: Termiz Davlat Universiteti, "Bino va inshootlar arxitekturasini va qurilishi" kafedrasini mudiri, t.f.f.n. – Sh.To'rayev .

Termiz muhandislik-texnologiya instituti, Qurilish fakultet dekani, dots. – A. Butayarov

ISBN 978-9910-9160-7-6

©Ro'ziboboyevAzizbekAzamat o'g'li, 2024

©«MOHIRBEK-ZIYO» nashriyoti

MUNDARIJA

KIRISH	4
I-BOB. UMUM TA'LIM MAKTABLARIDA INNOVATSION TA'LIM TIZIMINI JORIY QILINISHI	13
1.1. Zamonaviy ta'lim innovatsiyalari rivojlanishi	13
1.2. Texnologik innovatsiyalarining ta'limga ta'sirini aniqlash	23
1.3. Umumta'lim maktablarida innovatsiyalarga ta'sir qiladigan to'siqlar ..	34
1-bob xulosasi.....	44
II-BOB. CHET ELDA UMUM TA'LIM MAKTAB BINOLARINI SHAKLLANISHINING TADQIQOTI	47
2.1. Maktablar loihasing chet elda hozirgi zamondagi holatlari va muammolari	47
2.2. Maktab loiyasini ijtimoiy tuzilishni tarkibiy qismi sifatida ko'rib chiqish.....	54
2.3. Mavjud vaziyatni o'rganishda qo'llaniladigan tadqiqot usullari.....	62
2-bob xulosasi.....	77
III-BOB. O'ZBEKISTON O'RTA TALIM MAKTABLARI O'QUV ISHLAB CHIKHARISH MAJMUALARI INNOVATSION TALIM SIFATIDASHAKLLANISHI	79
3.1. O'zbekistonda o'rta talim maktablarini kelib chikishi va tarixi.....	79
3.2. O'zbekistonda umumiy ta'lim muasasalarining tasnifi.....	90
3.3. O'rta ta'lim maktablari o'quv ishlab chiqarish majmualarining ob'ektlarini loyihalashtirishning ijtimoiy muammolarini aniqlash	96
3-bob xulosasi.....	100
UMUMIY XULOSA VA TAVSIYALAR	
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI	
ILOVALAR	

Kirish

Ta'lim jamiyat ehtiyojlariga xizmat qiluvchi ijtimoiy institut bo'lib, jamiyatning omon qolishi va uni rivojlanishi uchun ajralmas hisoblanadi. U nafaqat keng qamrovli va barqaror bo'lishi kerak, balki tez o'zgaruvchan va oldindan aytib bo'lmaydigan globallashtirilgan dunyo muammolariga javob berish uchun doimiy ravishda rivojlanishi kerak. Bu evolyutsiya tizimli, izchil va keng miqyosli bo'lishi kerak; shuning uchun maktab binosi va o'qituvchilari, ma'muriyatlari, barcha o'quvchilarni hayotga va mehnatga sifatli tayyorlashni ta'minlash uchun o'qitish va o'qish nazariyasi va amaliyotiga, shuningdek, hozirda ushbu murakkab tashkilotning boshqa barcha jihatlariga yangiliklar kiritishlari kutilmoqda.

Bu yerda biz ta'lim innovatsiyalarining tizimli muhokamasini ko'rib chiqamiz, innovatsiyalar yo'lidagi to'siqlarni aniqlaymiz va samarali innovatsiyalar uchun potentsial yo'nalishlarni belgilaymiz. Biz O'zbekiston ta'limidagi innovatsiyalarning hozirgi holati, ta'lim innovatsiyasi nima, innovatsiyalar maktablarda qanday integratsiya qilinayotgani, nega innovatsiyalar har doim ham kerakli samarani bermasligi va innovatsiyalar ko'lamini va tezligini oshirish uchun nima qilish kerakligini muhokama qilamiz – bu narsa ta'lim tizimimizdagi o'zgarishlarga asoslangan. Keyin biz ta'lim innovatsiyalarining o'sishi bo'yicha va unga mos ravishda maktab binolarini tashkil qilish bo'yicha tavsiyalar beramiz. Ta'limdagi innovatsiyalarga misol sifatida biz tezlashtirilgan va intensiv yondashuvlardan foydalangan holda onlayn ta'lim va o'rganishning vaqt samaradorligini ta'kidlaymiz.

Managrafiya Mavzusining rivojlanishi va zaruriyati.

Mustaqillik yillarida mamlakatimizda ta'lim tizimini tubdan isloh qilish, barkamol avlodni tarbiyalashga alohida e'tibor qaratilmoqda. O'zbekiston o'z aholisiga bepul o'rta ta'limni kafolatlaydi. Yigirmanchi asrning 90-yillarida maktabning atigi 9 ta sinfi majburiy yedi. Ta'lim to'g'risidagi qonun va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" bilan tartibga solingan amaldagi ta'lim tizimida keyingi uch yillik ta'lim – kasb-hunar kollejlarda yoki akademik litseylarda o'qish nazarda tutilgan.

O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoev 25 yanvar kuni "Umumiy o'rta, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorni imzoladi.

"2018-2019 o'quv yilidan boshlab umumta'lim maktablarida, jumladan, ixtisoslashtirilgan maktablar va san'at va madaniyat maktab-internatlarida, olimpiya zaxiralari ixtisoslashtirilgan maktab-internatlarida, shuningdek, akademik litseylarda majburiy umumiy o'rta va o'rta maxsus ta'lim amalga oshiriladi. uzluksiz va 11-yillik ta'lim joriy etiladi".

"Aholining turli toifalari uchun "Umrbod ta'lim" tamoyili bo'yicha kasb-hunar ta'limi tizimining sust rivojlanishi katta yoshdagi aholining salmoqli qismini mehnat bozorida da'vogarlarsiz qoldirdi, shu jumladan, ishga joylashishga muhtoj yoshlar va nogironlar;" deyiladi farmonda.

Qarorda 2018-2019 o'quv yilidan boshlab majburiy umumiy o'rta ta'lim uzluksiz va bepul 11 yillik tsikl asosida amalga oshirilishi belgilandi. 2019-2020 o'quv yilidan boshlab kasb-hunar kollejlarga o'qish muddati olti oydan ikki yilgacha bo'lgan holda tegishli mutaxassislikka (kasbga) ega bo'lish uchun umumiy ta'lim muassasalarining 11-sinf bitiruvchilari orasidan ixtiyoriylik asosida amalga oshiriladi.

Pedagogik jarayon yoshlarni barkamol shaxs qilib tarbiyalashga qaratilgan yangi shakl va usullarga asoslanishi kerak. Mamlakatimiz va xorijiy yetakchi ta'lim muassasalari bilan hamkorlikni rivojlantirish, innovatsion loyihalarni birgalikda amalga oshirish uchun xorijiy mutaxassislarni jalb yetish ko'zda tutilgan.

Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 24-oktabrdagi 868-son qarori bilan maktablarning 10–11-sinf o'quvchilariga kasb-hunar o'rgatish bo'yicha ixtisoslashtirilgan o'quv-ishlab chiqarish majmualari faoliyatini tashkil etish to'g'risidagi taklifi tasdiqlandi. Hujjat bilan Umumiy o'rta ta'lim muassasalarining 10–11-sinf o'quvchilarini kasbga o'qitishni tashkil etish to'g'risidagi nizom tasdiqlandi. Nizomga ko'ra, 10–11-sinf o'quvchilarini kasbga tayyorlash uzluksiz ta'lim tizimining ajralmas qismi bo'lib, majburiy asosda va bepul amalga oshiriladi (qo'shimcha pullik xizmatlar ko'rsatilishi mumkin). Kasbiy ta'lim muddati - 2 yil. U

litsey, kollej va maktablarning o'quv-ishlab chiqarish majmualarida (keyingi o'rinlarda kompleks deb yuritiladi) tashkil yetiladi.

Bu o'quvchilarga kasbiy bilim berish, tadbirkorlik asoslarini puxta egallash, mehnat va kasb mahoratini oshirish, ularning kasbiy qobiliyat va sifatlarini rivojlantirish imkonini beradi. Kasb turiga qarab, tegishli hududdagi tashkilotlar bilan tuzilgan shartnomalar asosida amaliy mashg'ulotlar tashkil etilishi mumkin. Avlodlarni tarbiyalash va tarbiyalash insoniyat jamiyatining eng muhim uzviy vazifasidir. Zamonaviy sivilizatsiya rivojlanishini yosh avlodni tarbiyalamasdan, zarur ta'lim bilimlarini olmasdan, muayyan qarashlar tizimini rivojlantirmasdan va shaxsning yangi hayotiy munosabatlarini shakllantirmasdan tasavvur qilib bo'lmaydi.

Ijtimoiy-ijtimoiy taraqqiyot ta'lim va tarbiya oldiga doimo yangi vazifalarni qo'yadi va ta'lim muassasalari tizimiga zamonaviy talablarni qo'yadi. Bu muammolar jamiyat va maktab taraqqiyotining hozirgi bosqichida ayniqsa dolzarbdir. Maktab milliy xavfsizlik va mamlakat farovonligi, har bir fuqaroning farovonligining eng muhim omillaridan biri bo'lgan Rossiya ta'limining ta'lim siyosatining asosiy vositasi, asosiy bo'g'inidir.

Arxitekturaning asosiy maqsadi doimo insonning yashashi uchun zarur bo'lgan, tabiati va qulayligi jamiyatning rivojlanish darajasi, uning madaniyati, fan va texnika yutuqlari bilan belgilanadigan yashash muhitini yaratish bo'lib kelgan. Arxitektura deb ataladigan bu yashash muhiti ichki makonga ega bo'lgan binolarda, tashqi makonni tashkil etuvchi bino va inshootlar majmualarida - ko'chalarda, maydonlarda va shaharlarda mujassamlangan.

Zamonaviy ma'noda arxitektura - bu binolar, inshootlar va ularning majmualarini loyihalash va qurish san'ati. U barcha hayotiy jarayonlarni tashkil qiladi. O'zining hissiy ta'sirida arxitektura eng muhim va qadimiy san'atlardan biridir. Uning badiiy tasvirlarining kuchi insonga doimo ta'sir qiladi, chunki uning butun hayoti me'morchilik bilan o'ralgan. Shu bilan birga, ishlab chiqarish arxitekturasini yaratish katta ijtimoiy mehnat va vaqt sarfini talab qiladi.

Shaharlar va boshqa aholi punktlarining kosmik rejalashtirish tuzilmasi va arxitektura tarkibidagi jamoat binolari va inshootlarining o'rni juda katta. Jamoat binolari va inshootlari jamiyat hayoti va inson faoliyatining turli jabhalari uchun moddiy muhitdir. Ijtimoiy hayot shakllarining xilma-xilligi jamoat binolari va inshootlarining turlari va turlarining juda xilma-xilligiga ham olib keldi. Bunday binolardan biri umumta'lim maktabidir.

Ta'lim va maktab qadimiy tarixga ega bo'lib, ularning maqsadi hamisha xalq, millat ma'naviyatini yuksaltirish, yuksaltirish bo'lgan, chunki ta'lim eng muhim ijtimoiy institutlardan biri sifatida jahon hamjamiyatining qiziqishi ortib bormoqda: 21-asr boshlarida jamiyatdagi tub o'zgarishlar natijasida yuzaga kelgan madaniy inqirozdan chiqish yo'lidagi umidlar bilan bog'liq. Fan-texnika taraqqiyoti, yuqori aniqlikdagi va fanni talab qiluvchi texnologiyalar jadal rivojlanayotgan bugungi kunda insoniyatning asosiy boyligi ilmiy bilimlarni ishlab chiqarish, tarqatish, amaliyotga tatbiq yetish va iste'mol qilish yekanligi ayon bo'lmoqda. Aynan shuning uchun ham zamonaviy dunyoda ko'plab tadqiqotchilar tarbiya va ta'limni insoniyat oldida turgan global muammolarni hal qilish vositasi sifatida ye'tirof yetadilar.

S.K.Sarkisov, V.A.Jeleznyakov, A.T.Kasumov, X.I.Kuliev, T.A. Hidoyatov, Yu.M. Garamov, P.A. Kovaleva, Buyuk Britaniya Toshpo'latov, A.A.Mahkamov, V.V.Kurbatov, R.M.Muksinov, A.T. Tursunov va boshqalar.

Maktab qurilishi - bu maktab binolarining alohida turlari bo'yicha ham, ularning tarmoqlarini tashkil yetish metodologiyasi nuqtai nazaridan ham, ilmiy bilimlarning yetarlicha o'rganilgan sohasi. Maktab masalalarini yetarli darajada yuqori darajada o'zlashtirganligini turli davrlarda maktab binolari va ularning arxitekturasini tipologiyasi bo'yicha olib borilgan ko'plab ilmiy tadqiqotlar tasdiqlaydi. V.A.Jeleznyakov, A.T.Kasumov, XI Kuliev, S.K.Sarkisov, T.A.Xidoyatov, Yu.M.Garamov, RA Kovaleva, AA Maxkamov, UK Tashpo'latov, TP Zimakova, VV Kurbatov, RM Muksinov, AT Tursunov va boshqalar.

O'quv binolari tarmog'i va turlarini takomillashtirish, shuningdek ularni kelajakda rivojlantirish bo'yicha tadqiqotlarda TsNIIEP o'quv

binolari (hozirgi O'quv, tijorat va dam olish binolari ilmiy va loyiha instituti - Jamoatchilik instituti) yetakchi rol o'ynadi. Binolar - IOP) O'quv binolarini loyihalashning asosiy tamoyillari V.I.Stepanov, N.Fedorova, N.S.Pridonova, N.B.Bloxina, Ye.B.Dvorkina, L.B.Mirchevskaya, V.K.Stepanov, L.N. maktab binolari O.A.Bunik, OM Dyachok, GL Kuznechnaya, S.Ya.Kuznetsova, TK Magula, YeM ishlarida qabul qilindi.

V A Jeleznyakov, A T Kasumov, X I Kuliev, S K Sarkisov, T A Hidoyatov, Yu M Garamov, R A Kovaleva, A A Maxkamov, U K Tashpo'latov, T P Zimakova, VV Kurbatov, R M Muksinov, A T Tursunov va boshqalar.

Mavzuning dolzarbligi. Bilimli, kasbiy tayyorgarlikka yega yosh avlod – mamlakat kelajagining asosiy inson kapitali, ta'lim yesa jamiyat taraqqiyotini ta'minlovchi strategik institut sifatida qaraladi. Ma'lumki, bugungi kunda maktabning yeskirgan moddiy-texnik bazasi, kadrlar bilan ta'minlanmaganligi, bu maktab o'quvchilarining ta'lim sifatining pasayishiga, moliyaviy ta'minlanish darajasining yetarli yemasligi, zamonaviy kommunikatsiyalarning yetarli darajada rivojlanmaganligiga olib keladi.

Xalq ta'limi vazirligi tomonidan ishlab chiqilgan "2020-2025-yillarga mo'ljallangan "Zamonaviy maktab" Davlat dasturini tasdiqlash to'g'risida"gi Prezident qarori loyihasi muhokama uchun ye'lon qilindi. Hujjatda qayd yetilishicha, 2019-yil 1-iyunga qadar Qurilish vazirligi va Xalq ta'limi vazirligilg'or texnologiyalar va muhandislik yechimlarini joriy yetishni hisobga olgan holda xalqaro tajribaga asoslangan zamonaviy ta'lim muassasalarining namunaviy loyihalarini ishlab chiqsin va tasdiqlasin. Xalq ta'limi vazirligi 2019-yil 1-sentabrga qadar ta'lim muassasalarini zarur mebel, zamonaviy o'quv-laboratoriya jihozlari, darsliklar va o'quv-metodik qo'llanmalar, kompyuter va multimedia texnikasi, videokuzatuv tizimlari bilan jihozlash standartlarining yangi tahririni ishlab chiqsin. Loyihaga ko'ra, 2020-2024-yillarda 100 dan ortiq zamonaviy maktablar qurish rejalashtirilgan, Bundan tashqari, 2025 yilgacha 700 dan ortiq maktab rekonstruksiya qilinadi.

"Zamonaviy maktab" namunaviy loyihalari bo'yicha yangi ta'lim muassasalarining qurilishini moliyalashtirish Xalq ta'limini rivojlantirish jamg'armasi mablag'lari, shuningdek, jalb yetilgan xorijiy grantlar va kreditlar hisobidan amalga oshiriladi. 2020-yildan boshlab yangi davlat ta'lim muassasalarini qurish, rekonstruksiya qilish va jihozlash faqat Qurilish vazirligi tomonidan Xalq ta'limi vazirligi bilan birgalikda ishlab chiqilgan namunaviy loyihalar va standartlar bo'yicha amalga oshiriladi.

ManagrafiyaMavzusining rivojlanishi va zarurati.

Bilimli, kasb-hunarga ega yosh avlod – mamlakat kelajagining asosiy inson kapitali bo'lib, ta'limga jamiyat taraqqiyotini ta'minlovchi strategik institut sifatida qaraladi. Bu borada yosh avlodga ta'lim-tarbiya berish uchun har tomonlama sharoit yaratish, zamonaviy talablarni hisobga olgan holda dolzarb vazifaga aylanib bormoqda. maktab binolarini loyihalash va qurish muammosini o'rganishning dolzarbligi va ahamiyati va umumta'lim maktabini loyihalashda yangi yondashuvlarni talab qiladi.

Muammoning o'rganganlik darazhasi. Tadqiqot metodologiyasi quyidagilarga asoslanadi:

- yosh avlodga ta'lim, tarbiya va mehnat ta'limi berishni takomillashtirish sohasidagi dasturiy hujjatlarni o'rganish to'g'risida;
- maktab tarmog'ining rivojlanish dinamikasi va tendentsiyalari bo'yicha statistik materiallarni (davlat va idoraviy) tahlil qilish;
- umumta'lim maktabini prognozlash sohasidagi pedagogik tushunchalarni tizimlashtirish va qayta ishlash;
- maktab binolari va maktab maydonlari uchun maxsus so'rovnomalarni ishlab chiqish;
- o'rta umumta'lim maktablarini mehnat ta'limi bilan shakllantirish amaliyotini umumlashtirish;
- konstruktiv shakllanish variantlarini va ish bo'yicha binolar guruhlarini o'rtasidagi munosabatlarni izlash.

Tadqiqot chegarasi. Dissertatsiyada mehnat ta'limi maktabi, umumta'lim maktablari, jumladan, O'zbekistondagi qurilish sharoitlari bo'yicha o'quv-ishlab chiqarish ustaxonalari haqida so'z boradi. Dissertatsiyada tumanlardagi umumta'lim maktablari guruhlariga xizmat

ko'rsatishga mo'ljallangan maktablararo o'quv-ishlab chiqarish majmualari hisobga olinmaydi, aniqlash maqsadi. Ishdan ko'zlangan maqsad umumta'lim maktablari arxitekturasini, jumladan, ishlab chiqarishning asosiy tarmoqlarida o'quvchilarni mehnatga o'rgatish va kasbga yo'naltirish uchun yangi guruhlarini tashkil yetish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflarni ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqot maqsadi O'zbekiston sharoitida yangi avlod maktab binolarini shakllantirishning tipologik tamoyillarini ishlab chiqish.

Ishda quyidagi vazifalar belgilandi:

- umumta'lim maktablari binolarini o'quvchilarni mehnatga o'rgatish uchun xonalar guruhlarini bilan foydalanish tajribasini umumlashtirish;

- mehnat ta'limi nuqtai nazaridan binolarning funktsional tashkil yetilishi va tarkibiga qo'yiladigan asosiy pedagogik, gigienik talablarni aniqlash;

- o'quvchilarni mehnat ta'limining moddiy bazasini mustahkamlashning ijtimoiy-pedagogik talablaridan kelib chiqqan holda maktab binolari tarmog'ini tashkil yetish imkoniyatlarini o'rganish;

- o'quvchilarni mehnatga o'rgatish uchun binolari bo'lgan maktab binolarini loyihalash bo'yicha takliflar ishlab chiqish va umumta'lim maktablarining mavjud binolariga kengaytirish uchun o'quv-ishlab chiqarish ustaxonalari bloklarining maqbul turlarini belgilash;

- mehnat ta'limi uchun binolarning (kabinetlar, o'quv-ishlab chiqarish ustaxonalari) asosiy arxitektura va rejalashtirish yelementlarini, shuningdek ularni funktsional guruhlariga shakllantirish tamoyillarini aniqlash.

Tadqiqotning ob'ekti. O'zbekistondagi umumta'lim innovatsion maktablari.

Tadqiqot ilmiy yangiligi va kutilayotgan natijalar.

Mehnat ta'limiga ega qishloq umumta'lim maktablari binolarini shakllantirish va loyihalash tamoyillari himoyaga taqdim etiladi.

Ishning ilmiy yangiligi:

- maktabning o'rta va yuqori bo'g'inlari o'quvchilarini mehnatga o'rgatish bazasiga yega bo'lgan maktab binolari tarmog'ini shakllantirish asoslari taklif yetilmoqda;

- umumta'lim maktablari uchun o'quv-ishlab chiqarish ustaxonalari (UPM) bloklari turlari nomenklaturasi asoslab berildi;

- umumta'lim maktablarining sinf o'quvchilarini mehnatga o'rgatish uchun binolarning arxitektura-rejalashtirish yelementlari ishlab chiqildi;

- maktabning sig'imi va maktab tizimidagi o'rniga qarab, ish uchun binolar va binolar guruhlarini tarkibini hisoblash metodologiyasini taklif qildi;

- qishloq xo'jaligi ishlari uchun binolar bilan umumiy o'rta ta'lim maktablari binolarining kosmik rejalashtirish tuzilmasini shakllantirish tamoyillari ishlab chiqildi.

Rejalashtirilgan ishlar. Ishning amaliy ahamiyati. Kasb-hunar maktablarining arxitektura tipologiyasi bo'yicha takliflar imkoniyat yaratadi;

- alohida maktablar va maktab guruhlarida o'quv-ishlab chiqarish ustaxonalarini tashkil yetishni hisobga olgan holda umumta'lim maktablari binolari tarmog'ini oqilona rejalashtirish;

- mehnat ta'limiga yega maktablarning kosmik rejalashtirish tuzilmasini takomillashtirish;

- asosiy yo'nalishlar: mexanizatsiya, qishloq xo'jaligi texnologiyasi, qishloq xo'jaligi kimyosi, chorvachilik bo'yicha maktab o'quvchilarini mehnatga o'rgatish muammolarini hal qilish uchun maktablarga namunaviy bloklarning istiqbolli nomenklaturasini - o'quv-ishlab chiqarish ustaxonalarini (UPM) kengaytirishni qo'llash;

- namunaviy va yeksperimental maktab binolarini loyihalashda o'quv xonalari va ustaxonalarining arxitektura-rejalashtirish yelementlaridan foydalanish;

- mehnat ta'limiga yega umumta'lim maktablari binolarini loyihalash bo'yicha topshiriqlar tuzish.

Ko'p funktsiyali o'quv majmuasini ishlab chiqish. mikrorayon, kvartal, turar-joy majmuasi tizimidagi rolini hisobga olgan holda

maktabni shakllantirishning asosiy muammolari bilan tanishish; binoning funksional diagrammasini, uning hajmli va fazoviy tarkibini ishlab chiqish, maktabda maktab o'quvchilari uchun uyg'un va qulay yashash sharoitlarini yaratish; maktab majmuasi muhitini shakllantirish; sport, madaniy va ko'ngilochar tadbirlar uchun bloklarni joylashtirish; maktabning 3D modelini taqlid qilish.

Managrafiyatuzilishi va hajmi. Managrafiyakirish kismida tadkikot mavzusining ishlashligi, ishning maksadi va vazifalari, muammo ishlanganlik holati, tadkikotning ilmiy yangiligi, tadkikot objects, objects, bajarilish uslubi va uning amaliy ahamiyati ochib.

I BOB. UMUM TA'LIM MAKTABLARIDA INNOVATSION TA'LIM TIZIMINI JORIY QILINISHI

1.1. Zamonaviy ta'lim innovatsiyalari rivojlanishi.

Innovatsiya - bu hozir qilayotgan ishimizdan tashqariga qarash va ishimizni yangicha bajarishimizga yordam beradigan yangi g'oyani ishlab chiqishdir. Shunday qilib, har qanday ixtironing maqsadi, sifat yoki miqdor yoki ikkalasi bo'lsin, biz qilgan narsadan farqli narsalarni yaratishdir. Muhim, o'zgartiruvchi ta'sir ko'rsatish uchun innovatsiyani ishga tushirish kerak, bu tezkor tarqatish va keng miqyosda amalga oshirishni talab qiladi.

Innovatsiya odatda "... yangi narsa yoki usulni muvaffaqiyatli joriy yetish" deb tushuniladi (Brewer va Tierney, 2012, 15-bet). Aslini olganda, "... innovatsiya ikkita kichik komponentga yegadek tuyuladi. Birinchidan, ma'lum bir shaxs yoki guruh uchun yangi bo'lgan g'oya yoki narsa, ikkinchidan, ob'ekt yoki g'oyani qabul qilish natijasida yuzaga keladigan o'zgarish mavjud" (Yevans, 1970, 16-bet). Shunday qilib, innovatsiya uchta asosiy bosqichni talab qiladi: g'oya, uni amalga oshirish va g'oyani amalga oshirish natijasida yuzaga keladigan va o'zgarishlarni keltirib chiqaradigan natija. Ta'limda innovatsiya yangi pedagogik nazariya, uslubiy yondashuv, o'qitish texnikasi, o'qitish vositasi, o'quv jarayoni yoki institutsional tuzilma sifatida paydo bo'lishi mumkin, ular amalga oshirilganda o'qitish va o'qitishda sezilarli o'zgarishlarni keltirib chiqaradi, bu yesa o'quvchilarning yaxshi bilim olishiga olib keladi. Shunday qilib, ta'limdagi innovatsiyalar ta'lim samaradorligi va samaradorligini oshirish va/yoki ta'lim sifatini yaxshilashga qaratilgan.

Samaradorlik odatda ma'lum natijalarga yerishish uchun zarur bo'lgan vaqt, pul va resurslar miqdori bilan belgilanadi. Ta'limda o'rganish samaradorligi asosan sarflangan vaqt va xarajatlar bilan belgilanadi. Agar biz bir xil natijalarga kamroq vaqt va kamroq xarajat bilan yerishsak, o'rganish samaraliroq bo'ladi. Hosildorlik natijaga yerishish uchun olingan natijalar va investitsiya qilingan harakatlarni baholash orqali aniqlanadi. Shunday qilib, agar biz kamroq harakat bilan

ko'proq narsaga yerisha olsak, unumdorlik oshadi. Demak, ta'lim sohasidagi innovatsiyalar ham o'rganish samaradorligini, ham ta'lim samaradorligini oshirishi kerak.

Ta'lim innovatsiyalari turli sohalarda va turli shakllarda paydo bo'ladi. AQSh Ta'lim boshqarmasi ma'lumotlariga ko'ra, "Ta'lim tizimini tashkil yetish va boshqarishda innovatsiyalar mavjud, bunga charter maktablari yoki maktab hisobdorligi tizimlari misol bo'la oladi. Darsda yangi texnologiyalardan foydalanish kabi ta'lim texnikasi yoki yetkazib berish tizimlarida innovatsiyalar mavjud. O'qituvchilarni ishga qabul qilish, tayyorlash va to'lash usullarida yangiliklar mavjud. Ro'yxatni davom yettirish mumkin" (AQSh Ta'lim vazirligi, 2004).

Innovatsiyalar ta'lim tizimining bir, bir nechta yoki barcha jabhalarida taraqqiyotga yo'naltirilishi mumkin: nazariya va amaliyot, o'quv dasturi, o'qitish va o'qish, siyosat, texnologiya va boshqaruv, ta'lim madaniyati va o'qituvchilar ta'limi. U o'rganish va o'quvchilarga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan ta'limning har qanday jabhasida qo'llanilishi mumkin.

1-rasm

Xuddi shunday, ta'lim innovatsiyasi barcha manfaatdor tomonlarga: o'quvchi, ota-onalar, o'qituvchi, ta'lim ma'murlari, tadqiqotchilar va siyosatchilarga tegishli bo'lib, ularning faol ishtiroki va qo'llab-quvvatlashini talab qiladi. O'quvchilarni ko'rib chiqayotganda, biz o'rganish jarayonida miyada sodir bo'ladigan kognitiv jarayonlarni o'rganishni o'ylaymiz - qobiliyat, ko'nikma va malakalarni aniqlash va rivojlantirish. Bularga munosabat, moyillik, xulq-atvor, motivatsiya, o'z-o'zini baholash, o'z-o'zini samaradorligi, avtonomiya, shuningdek, muloqot, hamkorlik, ishtirok yetish va o'rganish samaradorligini oshirish kiradi.

Ta'lim sifatini oshirish uchun biz o'qituvchilarning ta'limini, kasbiy rivojlanishini va umrbod ta'limni kuchaytirishni istaymiz, bu o'z ichiga munosabatlar, moyillik, o'qitish uslubi, motivatsiya, ko'nikma, malaka, o'z-o'zini baholash, o'z-o'zini samaradorligi, ijodkorlik, mas'uliyat, avtonomiyani o'z ichiga oladi. Ta'lim berish, yangilik qilish qobiliyati, ma'muriy bosimdan ozod qilish, yeng yaxshi ish sharoitlari va jamoat imkoniyatlari. Shunday qilib, biz ta'lim muassasalaridan har bir talaba (dastur mazmuni, kurs formati, ta'lim madaniyati, tadqiqot, moliyalashtirish, resurslar, infratuzilma, boshqaruv, va qo'llab-quvvatlash).

Ta'lim jamiyatdan o'g'itlanadi va o'z navbatida jamiyatni oziqlantiradi. Milliy ta'lim tizimi samarali faoliyat ko'rsatishi uchun butun jamiyatning fidoyiligi va mas'uliyatiga tayanadi, shuning uchun ota-onalarning ishtiroki, kuchli jamiyat va jamiyat tomonidan qo'llab-quvvatlanishi muvaffaqiyat uchun juda muhimdir.

Milliy ta'lim tizimi odatda tarixiy, siyosiy, ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy ta'sirlarning o'ziga xos majmui mahsulidir. U to'liq tizim bo'lgani uchun uning turli sohalari nafaqat o'zaro bog'liq va o'zaro ta'sir ko'rsatuvchi, balki birgalikda harakat qiladi. Keyinchalik, ulardan biridagi har qanday o'zgarish boshqalarida ham o'zgarishlarga olib kelishi mumkin. Butun ta'lim tizimiga keskin ta'sir ko'rsatgan ayrim sohalardagi innovatsiyalarga bir nechta misollar:

siyosiy;
ijtimoiy;
falsafiy;
madaniy;
pedagogik (kompetentlikka asoslangan ta'lim, maktabda o'quv dasturlarini tanlash: fan, texnologiya);
psixologik (kognitiv fan, ko'p intellekt nazariyasi, o'rganish uslubi nazariyasi); va
texnologik (kompyuterga asoslangan ta'lim, tarmoqli ta'lim, elektron ta'lim).

2-rasm

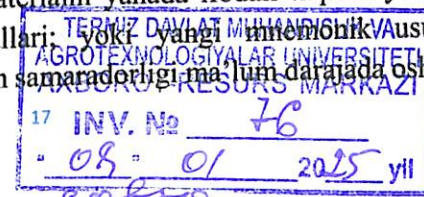
Ushbu innovatsiyalar ta'limda sezilarli iz qoldirgan bo'lsa-da, ulardan qaysi biri ta'lim samaradorligi va sifatini oshirishga yordam berdi? Biz mas'uliyat va baholashga juda ko'p ye'tibor qaratdik va ta'limning boshqa ko'plab muhim jihatlarini ye'tibordan chetda qoldirdik. Texnologik innovatsiyalarga haddan tashqari ye'tibor qaratishda biz bu jarayonda o'qituvchilar va o'quvchilarni ye'tiborsiz qoldirishimiz

mumkin. Musiqa, san'at va jismoniy madaniyat hisobiga yoshlarning shaxsiy, ijtimoiy, hissiy va axloqiy rivojlanishiga ye'tibor bermaydi. O'rta ta'limni isloh qilmasdan turib, oliy ta'limni isloh qilish befoyda. Noto'g'ri ijtimoiy va madaniy mexanizmlarni buzilmasdan qoldirib, ta'limni o'zgartirishga urinish halokatli. Shuning uchun innovatsiyalar yaratishda "Bu yangilik nima uchun?" degan savolni berish juda muhimdir. "Bu qanday ishlaydi?" va "Bu qanday yeffekt beradi?"

Ko'pchiligimiz o'qituvchilarimiz katta islohotlar yoki kuchli texnologiyalar ta'lim tizimimizni o'zgartirishiga soddalik bilan ishonamiz. Biz maktablarimizni yaxshi tomonga o'zgartirishini kutmaganmidik? Yangi axborot texnologiyalari ta'lim samaradorligini oshirishi va o'qituvchilarni zerikarli mehnatdan xalos yetishiga umid qilmaganmidik? Biroq, biz qayta-qayta anglaymizki, kuchli islohotlar ham, ajoyib texnologiya ham o'qituvchilar va o'quvchilar talab qiladigan mashaqqatli ishni bajara olmaydi.

Innovatsiyalarni yevolyutsion yoki inqilobiy (Osolind, 2012), barqaror yoki buzuvchi (Kristensen va Overdorf, 2000; Yu va Hang, 2010) deb tasniflash mumkin. Yevolyutsion innovatsiyalar bosqichma-bosqich takomillashtirishga olib keladi, lekin davomiylikni talab qiladi; inqilobiy innovatsiyalar to'liq o'zgarishlarga olib keladi, butunlay qayta ta'mirlanadi va yeskisini yangisiga almashtiradi, ko'pincha qisqa vaqt ichida. Innovatsiyalarni davom yettirish samaradorlikning joriy o'lchovlarini (masalan, o'quv dasturlarini doimiy ravishda takomillashtirish) davom yettiradi, milliy islohot kabi innovatsiyalarni to'xtatib, butun sohani tubdan o'zgartiradi. Innovatsiyalar, shuningdek, moddiy (masalan, bin ova texnologik vositalari) va nomoddiy (masalan, usullar, strategiyalar va texnikalar) bo'lishi mumkin. Yevolyutsion va inqilobiy innovatsiyalar mos ravishda barqaror va buzuvchi innovatsiyalar bilan bir xil ma'noga yega.

An'anaviy o'quv kursiga turli xil innovatsiyalar kiritilganda, masalan, ta'limning universal dizayni (Meer va boshq., 2014); yoki multimedia yordamida yangi materialni yanada ifodali taqdim yetish; yoki samaraliroq o'qitish usullari; yoki yangi inqilobiy usullar yordamida o'quvchilarning ta'lim samaradorligi ma'lum darajada oshishi

mumkin. Bu yevolyutsion o'zgarish. Yaxshiroq o'rganish uchun mavjud o'qitish yondashuvini qisman yaxshilaydi. So'rovga asoslangan, muammoli, amaliy tadqiqotlar, hamkorlik va kichik guruh kabi o'rganish usullari yevolyutsion innovatsiyalardir, chunki ular o'quvchilarning o'rganish usullarini o'zgartiradi. Videoskop, video yoki iPad yordamida an'anaviy sinfda ta'lim texnologiyasini qo'llash yevolyutsion va barqaror innovatsiyalardir, chunki ular o'rganishning faqat ma'lum jihatlarini o'zgartiradi. Milliy ta'lim islohotlari yesa har doim inqilobiy innovatsiyalar bo'lishga mo'ljallangan, chunki ular tizimni to'liq yangilashga qaratilgan. Bu onlayn ta'lim uchun ham amal qiladi, chunki u o'qitish va o'qitishning tuzilishi, formati va usullarini keskin o'zgartiradigan tizimli o'zgarishlarni keltirib chiqaradi. Ba'zi innovatsion yondashuvlar, masalan, "yekstremal o'rganish" (Yextreme Learning, 2012), o'rganish maqsadlarida yangi, noodatiy yoki noan'anaviy usullarda texnologiyadan foydalanadi, bu potentsial buzuvchi, inqilobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Innovatsiya turlari bilan bir qatorda ta'sir darajasini quyidagi uchta darajada aniqlash mumkin:

Jarayonni sozlash yoki yangilash: innovatsiyalar kundalik ishlashda paydo bo'lishi mumkin va bizning ishimizni osonlashtiradigan, samaraliroq, jozibali yoki kamroq stressli qilish usuli sifatida ko'rilishi mumkin. Biroq, bunday innovatsiyani yangilik yemas, balki takomillashtirish deb hisoblash kerak, chunki u yangi usul yoki vositani ishlab chiqarmaydi. Innovatsion atama, lug'at ta'rifiga muvofiq, faqat yaxshiroq yemas, balki yangi va boshqacha narsaga nisbatan qo'llaniladi va u foydali bo'lishi kerak (Oqpara, 2007). Darvoqe, o'qituvchilar odatda "innovatsion" atamasini sinf amaliyotidagi deyarli har qanday takomillashtirishga qo'llashadi; hali, izchil bo'lishi uchun, har qanday yaxshilanishni bu tarzda deb atash mumkin yemas. Yangilik va takomillashtirish o'rtasidagi farq yangilik va o'ziga xoslikda, shuningdek, ta'sirning ahamiyati va o'zgarishlar ko'lamida.

Jarayonni o'zgartirish: mavjud mahsulotning jarayonini, ishlashini yoki sifatini sezilarli darajada o'zgartiradigan innovatsiyalar (masalan, tezlashtirilgan ta'lim, charter maktabi, uyda o'qitish, aralash ta'lim).

Tizimni o'zgartirish: dramatik konvertatsiya (masalan, Boloniya jarayoni; to'liq avtomatlashtirilgan ta'lim tizimlari; avtonom yoki o'z-o'zini boshqarish; onlayn, tarmoq va mobil ta'lim).

Birinchi darajali innovatsiyalar (kichik i bilan) oqilona yaxshilanishlarni amalga oshiradi va kundalik hayot va ishning muhim tarkibiy qismlari hisoblanadi. Ular shubhasiz kuchaytirilishi, qo'llab-quvvatlanishi va ishlatilishi kerak. Ikkinchi darajadagi innovatsiyalar yoki tizimning yevolyutsion o'zgarishiga olib keladi yoki bu o'zgarishlarning bir qismidir va shuning uchun ta'lim sifatiga sezilarli hissa qo'shishi mumkin. Lekin biz ko'proq uchinchi darajadagi (I bosh harf bilan) innovatsiyalar bilan shug'ullanamiz, ular ham yutuq, ham buzg'unchi va potentsial inqilobiy, tizimli o'zgarishlarni amalga oshirishi mumkin.

Barcha innovatsiyalar pirovardida ta'lim natijalarining sifat va miqdoriy omillarini o'zgartirishga qaratilgan:

sifatli: yaxshiroq bilim, samaraliroq ko'nikmalar, muhim vakolatlar, xarakterni rivojlantirish, qadriyatlar, moyilliklar, samarali ishga joylashish va ish samaradorligi; va

miqdoriy: test natijalari, o'rganilgan ma'lumotlar hajmi, ishlab chiqilgan ko'nikma yoki malakalar miqdori, oliy ta'limga qabul qilish raqamlari, bitiruv darajasi, sinfdagi talabalar soni, xarajatlar va vaqt samaradorligi kabi yaxshilangan o'quv parametrlari.

Innovatsiya uning yangiligi, o'ziga xosligi va potentsial ta'siri bilan baholanishi mumkin. Ixtiro qilish odatda ko'p vaqt talab qiladigan va ko'p xarajat talab qiladigan tajriba bo'lgani uchun ixtironing qisqa muddatli va uzoq muddatli xarajatlari va oqibatlarini hisoblash juda muhimdir. Ular muhim sifat va/yoki miqdoriy foyda ko'rsatishi kerak. Psixolog Mihayil Csikszentmihalyi yozganidek, "inson farovonligi ikki omilga bog'liq: ijodkorlikni oshirish qobiliyati va yangi ijodiy g'oyalar ta'sirini baholash usullarini ishlab chiqish qobiliyati" (Csikszentmihalyi, 2013, 322-bet).

Ta'limda biz innovatsiyalar ta'sirini o'quv natijalari yoki imtihon natijalari, o'qituvchining formativ va summativ, rasmiy va norasmiy baholashlari va talabalarning o'zini o'zi baholashlari orqali baholashimiz mumkin. Innovatsiyalar, shuningdek, unumdorlik (ma'lum vaqt ichida ko'proq ta'lim natijalari), vaqt samaradorligi (bir xil materialni o'rganish

uchun qisqa vaqt) yoki iqtisodiy samaradorlik (bir talaba uchun kamroq xarajat) kabi omillar yordamida ham hisoblanishi mumkin. Boshqa baholashlar maktab o'quv ma'lumotlarini, kollejga qabul qilish va maktab bitiruvchilarining bandlik darajasi, ularning mehnat unumdorligi va martaba o'sishini o'z ichiga olishi mumkin.

Innovatsiya ta'sirini baholash, shuningdek, amalga oshirish ko'lamiga asoslanishi mumkin:

yagona/mahalliy/cheklangan; bir nechta/tarqalgan/muhimli; va tizim bo'yicha/jami.

Ushbu gradatsiya yuqorida tavsiflangan uchta innovatsiya darajasiga mos keladi: sozlash, o'zgartirish va o'zgarish. Aniq farq qilish uchun ta'lim innovatsiyasi kengaytirilishi va tizim yoki keng hudud bo'ylab tarqalishi kerak. Bunga AQShdagi Xan Akademiyasi, Braziliyadagi GEEKI Labs (GEEKI) va Keniyadagi BRIDGE xalqaro akademiyalari (BRIDGE) kiradi. O'lchov bilan bir qatorda, qabul qilish yoki tarqalish tezligi va xarajat innovatsiyalar samarasini maksimal.

3-rasm

Innovatsiyalar odatda jamiyatning pastki qismidan (alohida ixtirochilar yoki kichik jamoalar) - pastdan yuqoriga yoki asosiy

yondashuvdan yoki yuqoridan (biznes yoki hukumat) - yuqoridan pastga yoki ma'muriy yondashuvdan kelib chiqadi.

Ba'zan yuqoridan kelayotgan innovatsiyalar o'z maqsadiga yerisha olmasa va jamoatchilik tomonidan qadrlanmasa yoki qo'llab-quvvatlanmasa, pastga tushish yo'lida to'xtab qoladi.

Agar ular pastdan ko'tarilsa, noto'g'ri tushunilsa yoki amaliy yoki mashhur bo'lmasa, ular tepaga yo'lida qolib ketishlari mumkin.

Jamoat, siyosiy yoki ma'muriy yoki moliyaviy yordam bo'lmasa, ular o'rtada ham to'xtashlari mumkin.

Shunday qilib, tubdan boshlangan innovatsiyalar qanchalik yaxshi bo'lmasin, keng miqyosda tarqalishi va qabul qilinishi uchun juda ko'p to'siqlarga duch kelishi mumkin.

Binobarin, o'zgarishlarni rag'batlantirish yoki bo'g'ish siyosatchilar, ma'murlar va jamiyatga bog'liq.

Ta'lim islohotlari har doim yuqoridan pastga qaratilgan bo'lib, ular pastga yaqinlashganda, odatda boshqa tomonga buriladi, suyultiriladi, kuchini yo'qotadi yoki samarasiz yoki noto'g'ri deb rad yetiladi.

Ta'limni boyitgan innovatsiyalar o'zimizda ishlab chiqarilishi (tizim ichidan) yoki import qilinishi (tashqari ta'limdan kelib chiqishi) mumkin.

Inqilob, tendentsiya yoki yangi g'oya natijasida import qilingan innovatsiyalarga misollar axborot texnologiyalari inqilobi, ijtimoiy media, tibbiy ishlanmalar va kognitiv psixologiyani o'z ichiga oladi. Innovatsiyalar, shuningdek, yuqori darajadagi xalqaro nazariya va amaliyotlardan o'zlashtirilishi mumkin.

Milliy islohot innovatsiyalar sari yo'l bo'lishi mumkin, masalan, hukumat milliy islohot orqali tizimni to'liq yangilashga qaror qilganda yoki yaqinda,

Singapur, Janubiy Koreya va Finlyandiyada bo'lgani kabi butun jamiyat yangi yo'lga kirishganida.

Innovatsiyalar ilhom, uzluksiz ijodiy aqliy faoliyat yoki ishlab chiqarishda yangi texnologik imkoniyatlar mavjudligi yoki bozor yoki jamiyat ehtiyoqlaridan kelib chiqqan holda "talabga yo'naltirilgan" "ta'minot" natijasida paydo bo'lishi mumkin.

Birinchidan,
 biz turli xil g'oyalarga ega bo'lishimiz mumkin;
 ikkinchidan,
 ta'lim texnologiyalarining barcha darajadagi ta'lim tizimi bo'ylab keng
 tarqalishini kuzatamiz;
 uchinchidan,
 biz xususiy va charter maktablari va xususiy universitetlar kabi nodavlat
 institutlarining o'sishiga guvoh bo'lamiz.
 Har qanday soha yoki jihatdagi innovatsiyalar ta'limni turli yo'llar
 bilan, o'zgartirishi, mumkin.
 Ular muhim sifat va/yoki miqdoriy foyda ko'rsatishi kerak.

4-rasm

Oxir oqibat, innovatsiyalar ta'lim sifati va unumdorligi bilan bog'liq
 (bu biz yoshlarni hayotga, mehnatga va fuqarolikka tayyorlaydigan
 axloqiy rivojlanishni unutishimiz mumkin degani ymas).

Har bir yangilik uning potentsial samaradorligi uchun sinovdan
 o'tkazilishi kerak.

Biroq, ta'lim samaradorligining ildizlari nafaqat innovatsion
 texnologiyalar yoki o'qitishda, balki ko'proq o'quvchilarimizda, ularning

intellektual, hissiy va psixologik sohalarida o'rganish uchun potentsial
 imkoniyatlarni ochishda yotadi.

Biroq, iqtisod, biznes, texnologiya va muhandislik sohasidagi
 innovatsiyalar doimo jarayonning natijasi bilan bog'liq bo'lsa-da,
 ta'limdagi innovatsiyalar mahsulotning yaxshilanishiga olib kelishi shart
 yemas (ya'ni talabalarning kelajakdagi hayotga va ish bilan
 ta'minlanishiga).

Test natijalari, diplomlar va sertifikatlar talabaning o'z karerasiga
 to'liq tayyorligini bildirmaydi.

Ta'lim sohasidagi tadqiqotlar ko'pincha ta'lim samaradorligi,
 maktab samaradorligi va sifatli mahsulot bilan bog'liq yemas.

Ta'lim nazariyalari, darsliklar, o'qitish vositalari va o'qitish
 texnikasidagi innovatsiyalar har doim ham o'qitish va ta'lim sifatida
 kerakli o'zgarishlarni keltirib chiqarmaydi.

1.2. Texnologik innovatsiyalarining ta'limga ta'sirini aniqlash.

Zamonamiz innovatsiyalarini tahlil qilar yekanmiz, ularning
 ko'pchiligi texnologik vositalar (noutbuklar, iPadlar, smartfonlar) yoki
 texnologiyaga asoslangan o'quv tizimlari va materiallari, masalan,
 ta'limni boshqarish tizimi bo'lgan moddiy yekanligini ko'rmaymiz.
 Ta'lim dasturlari va veb-resurslar.

Texnologiya har doim inson faoliyatining har qanday sohasida
 innovatsiyalarning harakatlantiruvchi kuchi va vositasi bo'lib xizmat
 qilgan. Shunda biz IT ilovalariga asoslangan innovatsiyalar o'qitish va
 o'qitishni yaxshilashini kutishimiz tabiiy. Texnologiya katta boylik
 bo'lsa-da, u bugungi innovatsiyalarning yagona manbaimi yoki asosiy
 manbaimi va faqat texnologiyaga tayanish oqilonami?

IT innovatsiyalarining boy tarixi optimizm bilan to'la.
 Magnitafonlar, videomagnitafonlar, televizorlar, o'quv filmlari, lingvafon
 sinflari, kodoskoplar va multimedia maktabda birinchi marta paydo
 bo'lganini yeslang.

Ular bizning sinflarimizga juda katta hayajon va umid olib kelishdi!
 Taqdimotning yangi formatlari turli xil o'rganish uslublariga mos keldi.
 Tasvirlar sinflarga haqiqat va jonlilik olib kirdi.

Axborot va kompyuter texnologiyalari (AKT) ma'lumot olish va ko'nikmalarni rivojlantirishning ko'proq usullarini taklif qildi. Maftunkor aloqa vositalari (iPhone, iPad, Skype, ZOOM) yordamida biz butun dunyo bo'ylab istalgan odam bilan real vaqtda, vizual va yo'lda muloqot qilishimiz mumkin.

Bugun bizni onlayn o'rganish, mobil o'rganish, ijtimoiy tarmoqlarda o'rganish, virtual reallik, virtual va masofaviy laboratoriyalar, 3D va 4D model chiqarish va o'yinlashtirish haqida juda xursandmiz.

Ammo bularning barchasi yaxshiroq o'rganishga yordam beradi deb ayta olamizmi? Biz haqiqatan ham ta'limni o'zgartirish va ta'lim samaradorligini oshirish uchun IT salohiyatidan foydalanamizmi?

Larri Kuban, IT tadqiqotchisi va yozuvchisi quyidagilarni yozgan: "2010 yildan beri noutbuklar,

planshetlar,

interaktiv doskalar,

smartfonlar va ko'plab dasturiy ta'minotlar hamma joyda paydo bo'ldi.

Biz kompyuterlarga milliardlab dollar sarfladik. Shunga qaramay, akademik yutuqlar natija sifatida yaxshilandimi?

Ta'lim va o'rganish o'zgarganmi?

Maktablarda qurilmalardan foydalanish yaxshi ish joylariga olib keldimi?

Bular maktab kengashlari, siyosatchilar va ma'murlar so'raydigan asosiy savollardir.

Bu savollarga javoblar "yo'q", "yo'q" va "yehtimol, yo'q" (Cuban, 2015). Ushbu ogohlantiruvchi bayonot barchamizni ko'proq texnologiya yaxshiroq o'rganish degani yoki yo'qligini qattiq o'ylashga majbur qilishi kerak.

5-rasm

Texnologiya asosan mehnat unumdorligini oshirish uchun ishlab chiqarish, biznes va tadqiqotda qo'llaniladi. Texnologiyani ta'limga integratsiyalash ko'p jihatdan texnologiyani har qanday biznesga integratsiya qilish kabi bo'lgani uchun, texnologik ilovalarni o'rganish samaradorligi va sifatini o'zgartirish orqali baholash mantiqiy. Uilyam Massi va Robert Zemskiy o'zlarining "Akademik samaradorlikni oshirish uchun axborot texnologiyalaridan foydalanish" nomli maqolalarida "... texnologiya akademik samaradorlikni oshirish uchun ishlatilishi kerak" (Massy va Zemsky, 1995) deb yozgan yedi. Milliy ta'lim texnologiyalari standartlari "Mahsulot unumdorligini oshirish uchun texnologiyani qo'llash" maxsus rubrikani kiritish orqali ham ushbu muammoni hal qildi. Nega texnologiya ta'lim samaradorligiga unchalik katta hissa qo'shmadi? Bu kompyuter quvvatidagi ajoyib yutuqlar va butun iqtisodiyot, alohida firmalar darajasida unumdorlikning nisbatan sekin o'sishi o'rtasidagi aniq qarama-qarshilikka ishora qiluvchi "hosildorlik paradoksi" (Brynjolfsson,

1993) bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Ko'rinib turibdiki, bu paradoks ta'limda texnologiyani qo'llash bilan bog'liq.

Jamoatchilikning IT samaradorligiga bo'lgan umidlari va o'qitish va o'qitishdagi amaldagi qo'llanilishi o'rtasidagi ziddiyat o'qituvchilarning texnologiyaga bo'lgan munosabatida bo'lishi mumkin.

Ba'zi ta'lim tadqiqotchilarining ta'lim texnologiyasi haqida yozganlari o'ziga xos muammoni ochishga yordam beradi.

Linda Baer va Jeyms MakKormik (2012, 168-bet) fikriga ko'ra, yigirma birinchi asr ta'limining ustunlari va qurilish bloklari veb-malumotni saqlash va qidirish tizimlari, raqamli resurslar va boshqalar kabi vositalar, dasturlar, xizmatlar va siyosatlaridir.

O'yinlar va simulyatsiyalar, yeAdvising va yeTutoring, onlayn daromad almashish, bularning barchasi faqat texnologik innovatsiyalardir.

Ular moslashtirilgan ta'lim tajribalarini, baholashga asoslangan ta'lim natijalarini, bloglarni, ijtimoiy tarmoqlarni va mobil ta'limni birlashtirishga mo'ljallangan.

Ushbu mualliflar yozganidek, barcha ishlarning poydevori resurslar, infratuzilma (shu jumladan maktab binolari), sifat standartlari, ilg'or tajribalar va innovatsiyalarga asoslanadi.

Bularning barchasi foydali, moddiy narsalardir, ammo o'qitish va o'qitishning haqiqiy asosi bo'lgan nazariy asoslar, xususan, pedagogika, psixologiya va o'qitish metodologiyasi kabi nomoddiy yangiliklar qayerda? Asboblarga ye'tibor moddiy, moddiy boyliklar yoki natijalarni orzu qiladigan materialistik madaniyatning ta'siriga o'xshaydi.

Xuddi shunday, bugungi talabalar bilim olish, nomoddiy boylikdan ko'ra ko'proq baholar, sertifikatlar, darajalar va diplomlar (moddiy aktivlar) haqida qayg'uradilar.

Biz zamonaviy ta'lim noto'g'ri nazariyadan ko'ra ko'proq texnologik vositalar bilan boshqarilishini anglashimiz mumkin.

6-rasm

YuNESKO-ning bir qancha mamlakatlarda olib borilgan Innovatsion ta'lim (ITL) tadqiqot loyihasiga ko'ra, "AKT innovatsion pedagogikani qo'llab-quvvatlash uchun katta salohiyatga ega, ammo bu sehrli tarkibiy qism yemas". Natijalar shuni ko'rsatadiki, "... AKTni ko'rib chiqishda fleshga yemas, balki talabalarning o'rganishiga va AKT imkon berishi mumkin bo'lgan XXI asr ko'nikmalariga ye'tibor qaratish muhim" (YuNESKO, 2013). Chjao va Frank (2003) maktabda texnologiya integratsiyasining yekologik modelida ta'kidlaganidek, biz nafaqat kompyuterlarning qancha ishlatilishi, balki kompyuterlarning qanday ishlatilishi bilan ham qiziqishimiz kerak. Ko'rinib turibdiki, texnologiyani qo'llashni boshlashdan avval, "Qaysi texnologiya vositalari o'quvchilarimizga matematika, tabiiy fanlar, adabiyot va tillarni yaxshiroq o'rganishga yordam beradi va ta'lim natijalarini yaxshilash uchun ulardan qanday samarali foydalanish kerak?" deb so'rashimiz kerak.

Shunday qilib, IT innovatsiyalari muammosi ikki xil: o'qitish va o'qishda texnologiyaning har qanday integratsiyasi o'qitish va o'qish samaradorligini oshirishni ko'rsatishi kerak, ammo IT qo'llanmalari

samarali pedagogik nazariyaga asoslangan holdagina yerishish mumkin. Texnologik innovatsiyalar oxir-oqibat pedagogik innovatsiyalarga turtki bo'ladi, shubhasiz, bu yo'l sekinroq, murakkabroq va moliyaviy, texnik va inson resurslarining katta isrof qilinishiga olib keladi.

7-rasm

Texnosentrik sindrom

Ko'pgina o'qituvchilarning texnologiya sinfda duch keladigan barcha muammolarni, xoh ular jonli, xoh virtual bo'lsin, hal yetishiga chin dildan ishonishlari texnologiya takomillashtirilgan ta'lim uchun pedagogik asosning yo'qligidan ham tashvishliroqdir. Binobarin, bugungi kunda kam sonli universitet professorlari onlayn o'qitishda pedagogik mahoratga yehtiyoj sezmoqdalar, chunki ular texnologiya baribir o'qitishdagi barcha qiyinchiliklarni hal qiladi deb o'ylashadi. Bu yetiqod "texnosentrizm" (Pappert, 1990) deb ataladi. Nikols (2011) fikriga ko'ra, oliy ta'lim va yelektron ta'lim muhokamalarida keng tarqalgan. Bu, yehtimol, o'rta maktabda ham keng tarqalgan. Afsuski, o'qituvchilar kompyuterning o'rnini bosuvchi yemas, balki faqat inson qobiliyatlarining kengaytmasi yekanligini unutishadi. Biz o'qituvchilar sifatida shuni tushunishimiz kerakki, texnologiya yangiliklari o'rganishda

ijobiy samara berishi uchun undan avval pedagogik yetakchilik, tadqiqot va asosli nazariya bo'lishi kerak; ammo, haqiqat odatda teskari bo'ladi. Biz yangi gadjetni qo'lga kiritishdan xursandmiz va uni amalga oshirishdagi qiyinchiliklar va potentsial ta'sirlarni oldindan baholamasdan, jiddiy izlanishlarsiz yoki undan samarali foydalanishni ta'minlaydigan ilg'or pedagogik nazariyaga asoslangan nazariy asos yaratmasdan uni sinfga moslashtirishga harakat qilamiz.

Texnologiya (ob'ekt sifatida) o'ziga xos pedagogik qiymatni o'z ichiga oladi (Accuosti, 2014, 5-bet). U o'qituvchilar qila oladigan chegaralarni ko'taradi, lekin sehrli tayoqcha yemas; u faqat innovatsion o'qituvchi va o'quvchi uchun vositadir. Texnologiyaning ta'limdagi kuchini haddan tashqari oshirib yuborish insoniyatning mo'jizani kutish yoki tezda tuzatishga umid qilishiga asoslanadi. Ammo "... biz shunchaki iPad (yoki biron bir qurilma) sotib ololmaymiz, suv qo'sha olmaymiz va strategiya maktablarni 21-asr ta'limining ilg'or bosqichiga olib chiqishiga umid qilamiz. Texnologiya o'z-o'zidan davolovechi yemas. Inson agentligi yo'lni shakllantiradi" (Levasseur, 2012). Biz hammamiz texnologiya va axborot inqilobidan hayajondamiz va uning salohiyatiga ishonamiz, lekin "... yehtimol, keyingi muhim inqilob texnologik yemas, garchi texnologiya to'xtovsiz oldinga siljiydi. Yehtimol, bizga kerak bo'lgan, biz intilishimiz kerak bo'lgan inqilob ijtimoiydir. Darhaqiqat, keyingi inqilob ta'lim, hamdardlik va dunyoni, uning xalqi va madaniyatini kengroq tushunish bo'lishi kerak" (Jiang, 2015).

Mening talabalarimdan biri yaqinda onlayn darsda shunday deb yozgan yedi: "Talabalar elektron gadjetlardan yemas, o'z o'qituvchilaridan o'rganadilar". Talabalar texnologiyaga asoslangan muhitda, noutbuk yoki mobil telefon bilan yakkama-yakka qanday o'rganishlarini tushunamizmi? Yelektron qurilmalar ta'sirida o'quvchilarning bilimi, o'rganish uslubi, xatti-harakati, munosabatlari, qadriyatlar va ijtimoiy munosabatlaridagi mumkin bo'lgan o'zgarishlarni taxmin qila olamizmi? Talabalar va ularning o'qituvchilari o'rtasidagi jonli muloqot talabalar uchun munosib misollar va ma'rifatli tajribalar va o'qituvchilar uchun quvonchli daqiqalarni taqdim yetishi shubhasiz. Texnologiyaning kuchini haddan tashqari baholash, afsuski,

texnologiyaga asoslangan va, xususan, onlayn o'qitish va o'qishda "inson yelementi" ning (Serdiukov, 2001) yomonlashishiga olib keladi. Bundan tashqari, puxta pedagogika va o'qituvchilarni sifatli tayyorlash zaruriyatini kam baholaydi. Bu, shuningdek, bizning ijtimoiylashish, hamkorlik qilish va omon qolish qobiliyatimizga halokatli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Jorj Fridmanning ta'kidlashicha, kompyuterlar "butun dunyoda madaniy hayotga chuqur buzuvchi oqibatlarga olib kelgan" (Fridman, 2012, 25-bet), bu yesa ta'limni bezovta qilmasligi mumkin yemas yedi.

Nil Postman ta'limda texnologiyaning rolini haddan tashqari ko'proq ta'kidlashning yana bir tashvishiga to'xtalib, "... ta'limni texnologiyaga topshirishdan" (Postman, 1993) ogohlantirdi, bu keng qamrovli ijtimoiy va madaniy oqibatlarga olib kelishi mumkin (Serdyukov, 2015). Sousa (2014) ma'lumotlariga ko'ra, texnologiyadan keng foydalanish o'quvchilarning diqqat va xotira tizimlariga ijobiy va salbiy ta'sir ko'rsatadi. Internetning salbiy ta'siri haqida kuchli ogohlantirish Maurer va boshqalardan keladi. Zamonaviy ommaviy axborot vositalari, xususan, tarmoqqa ulangan kompyuterlar fikrlash, aniq yeslab qolish va diqqatni jamlagan holda o'qish va yozish qobiliyatimizga xavf tug'dirishidan ogohlantiradi; ular ijodkorlikka ham xavf soladi. "Yangi texnologiyalar, ular hal qilish uchun mo'ljallangan muammoni hal qilishda muvaffaqiyat qozonadimi yoki yo'qmi, muntazam ravishda kutilmagan yangi muammolarni keltirib chiqaradi" (Diamond, 2005, 505-bet). Texnologiyaga asoslangan ta'limning ko'plab ijtimoiy, madaniy va psixologik yon ta'siri mavjud bo'lib, ular orasida texnologiyaga haqiqiy bo'lmagan umidlar qo'yiladi, bu yesa o'quvchi va o'qituvchining sa'y-harakatlarini zaiflashtirishga olib keladi va oxir-oqibat o'qituvchilarni tenglamadan chiqaradi. Bu, o'z navbatida, onlayn ta'lim natijalari platformasiga haddan tashqari bog'liq bo'lib, o'rganishni sanoatlashtirish va rasmiylashtirish orqali odamlarning o'zaro ta'siri va muloqotini yo'q qiladi.

Universitetlarni o'zgartirishga majburlovchi buzuvchi innovatsiyalar haqida yozgan Kristensen va Yeyring (2011), texnologiya takomillashgani va raqobatdosh yetiborni o'qituvchining malaka

ma'lumotlari yoki muassasa obro'sidan talabalar haqiqatda o'rganadigan narsaga o'tkazishi natijasida kelajakda o'qitish buzilmasligini bashorat qilmoqda. Ularning kuzatishlari boshqa tadqiqotlar natijalarini qo'llab-quvvatlaydi, bu ta'lim onlayn va yuzma-yuz ta'lim aralashmasini o'z ichiga olganida yeng yaxshi bo'lishini ko'rsatadi, ikkinchisi yesa an'anaviy universitet binosida yeng yaxshi olinadigan muhim nomoddiy narsalarni ta'minlaydi. Ushbu bayonotdan shuni ta'kidlash mumkinki, texnologiyaning o'zi samarali va boyitilgan ta'limni va ayniqsa, shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishni ta'minlay olmaydi, chunki talabalar texnologiya rivojlangan muhitda hali ham inson yelementiga muhtoj. Bundan tashqari, ta'limga yangi texnologiyani qo'llashni rejalashtirayotganda, biz uning potentsial pedagogik va psixologik ta'sirini hisobga olishimiz kerak. Nihoyat, bizga onlayn ta'lim uchun mustahkam, innovatsion, nazariy asos kerak. Ushbu asos o'qituvchilarga kompyuterlar va boshqa gadgetlarni o'rganishga shunchaki integratsiya qilishdan ko'ra sinfda ham, onlayn muhitda ham yaxshiroq ish qilishlariga yordam beradi. Bu jonli o'qituvchi, tengdoshlar va real hayot bilan ilhomlantiruvchi o'zaro ta'sir qilish orqali bilim olamida faqat virtual navigatsiyasidan foydalangan holda talabalarning deyarli butunlay mustaqil onlayn tajribasini boyitishga yordam beradi.

Texnologiyaga asoslangan ta'lim shubhasiz rivojlanib borar ekan, biz uni pedagogik, psixologik va ijtimoiy jihatdan mazmunli va samarali qilishimiz kerak. Shu bilan birga, biz uning salbiy qisqa va uzoq muddatli oqibatlarini minimallashtirishni xohlaymiz, bu yesa texnologiyaga asoslangan ta'limning keng qamrovli nazariyasi va jiddiy tadqiqotlar zarurligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Onlayn ta'lim muammolari

Onlayn ta'limga bo'lgan talab, asosan, kognitiv vosita sifatidagi samaradorligi bilan yemas, balki ta'limdan keng foydalanish imkoniyatiga yega bo'lishni va shu bilan birga, o'rganishni band hayotlariga moslashtirishga tayyor ishlaydigan katta yoshli talabalar tomonidan belgilanadi. Uning yeng jozibali xususiyati - qulaylik (Kristensen va Yeyring, 2011; Song va boshqalar, 2004). Talabalarning qoniqishini o'rganishda talabalar odatda o'zlarining onlayn tajribalarini

qoniqarli deb baholaydilar, bunda qulaylik yeng ko'p keltirilgan sababdir (Cole va boshqalar, 2014). Biz talabalarning iste'mol strategiyasi sifatida qulaylikni afzal ko'rishini kuzatamiz va afsuski, nafaqat onlayn oliy ta'limda, balki butun ta'lim tizimida (Kerby va boshqalar, 2014). Qulaylik, samaradorlik bilan birga, ish yukini va o'rganishning murakkabligini, shuningdek, sinf va o'qituvchi bilan yuzma-yuz muloqotning zo'riqishini kamaytirishga yordam beradi. Bu shaxsiy hayot va o'z-o'zidan qoniqish hissinı keltirib chiqaradi. Bu, shuningdek, onlayn o'rganish sinfda o'rganishdan ko'ra osonroq degan noto'g'ri tasavvurnı keltirib chiqaradi (Aaron, 2007; Westra, 2016) va ko'pincha onlayn aldashga olib keladi (Spalding, 2012). Qulaylik, umidvorlik omili kabi, kam talabchan va kamroq jiddiy maktab tajribasini anglatadi (Zhao, 2012, p. 137). Qulaylik ijodkorlar uchun ne'mat bo'lib, ularni arzimasi narsalarga vaqt va kuch sarflash zaruratidan xalos qilishi mumkin; ammo, u to'siqlar bilan kurashish va bilim konini qazishdek mashaqqatli ishni bajarish o'rniga o'z-o'zini qondirish va dangasalikni rivojlantirishi mumkin.

Shunday qilib, qulaylik va ayniqsa, samaradorlik, o'qish jadvalining moslashuvchanligi va qulay o'quv muhiti ofis yoki yotoqxonaning talabalar orasida mashhurligining asosiy omillari yekanligi aniq. Onlayn ta'lim shiori, "Istalgan vaqt, istalغان joy, istalغان sur'at" juda jozibali. Shunga qaramay, onlayn ta'lim an'anaviy, maktabga asoslangan ta'lim bilan teng yekanligini ko'rsatadigan bir qator tadqiqotlarga qaramay (Ni, 2013; Wrenn, 2016), onlayn ta'limni haqiqatan ham shunga o'xshash natijalarga olib kelishi uchun ko'proq vaqt va kuch talab yetiladi. An'anaviy sinfda, yuzma-yuz ta'lim. Mettan Griffel, onlayn ta'limni qayta ko'rib chiqadi: "[Onlayn ta'lim] hozirgi samaradorligidan biroz oshib ketdi va hamma buni bo'yash orqali nima qilish mumkinligini aytmoqda, lekin asboblar hali bu nuqtaga yetib bormadi" (Crichton, 2015). Biz juda yaxshi bilamizki, onlayn ta'lim talabalar va o'qituvchi bilan cheklangan shovqindan aziyat chekadi, jonli hamkorlikning yetishmasligi va o'quv guruhida shakllanadigan munosabatlar uchun imkoniyatlar yo'q. Ushbu jamoaviy munosabatlar shaxsiy muvaffaqiyat uchun juda muhimdir. Samarali onlayn ta'lim, shuningdek, yaxshi rivojlangan ta'lim, texnologiya, tanqidiy fikrlash, tadqiqot va hatto o'qish va yozish

ko'nikmalariga, shuningdek, ko'plab talabalarga yega bo'lmagan kuchli ichki motivatsiya, qat'iyat va o'z-o'zini samaradorligiga bog'liq. Nihoyat, real hayot ob'ektlari va jarayonlarini virtual haqiqat bilan almashtirish amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishda yordam bermaydi, bu yesa haqiqiy laboratoriya va yeksperimental ishlarni virtual onlayn muhitda samarasiz qiladi.

Shunga qaramay, onlayn ta'lim o'qitish va o'rganishni yaxshilashga yordam berdimi, degan savol qolmoqda. Onlayn ta'limning mashhurligi va katta sarmoyalar bilan onlayn universitet dasturlari yendi yaxshi mutaxassislarni tayyorlaydimi? Biz kutgan natijaga yerishdikmi, ishlayotgan katta yoshdagi o'quvchilar, avvallari nogiron talabalar va ozchiliklar kabi marginal guruhlar va o'quv markazlaridan jug'rofiy jihatdan ajratilgan odamlar uchun ta'lim olish imkoniyatini kengaytirish bilan bir qatorda, 2016 yilga kelib onlayn dasturlarga ro'yxatdan o'tish ko'p millionga yetdi va talabalar o'qishlarida qulayliklarga yega bo'lishlariga ishonch hosil qilish kerakmi?

Innovatsion texnologiyalar qaysidir ma'noda samaradorlikni oshirishi mumkin, ammo ta'lim samaradorligini oshirish orqali ta'limga bevosita foyda keltirishi shart yemas. Qulaylik yoki texnologiyadan zavqlanish kabi ikkilamchi imtilyozlar katta sarmoyaga loyiqmi? Xo'sh, ta'lim sifatini oshirish uchun nima kerak? Bu yerda haqiqiy savol, har doimgidek, biz texnologiyani nazorat qilamizmi yoki biz o'zimizni u va uni yaratganlar tomonidan boshqarishga ruxsat beramizmi? "Birinchisini tanlang," deb yozadi innovatsion muallif Duglas Rushkoff, "va siz tsivilizatsiya boshqaruv paneliga kirish huquqiga yega bo'lasiz. Ikkinchisini tanlang va bu siz qilishingiz mumkin bo'lgan oxirgi haqiqiy tanlov bo'lishi mumkin" (Rushkoff, 2010). Texnologiyaning xom kuchidan puxta pedagogika foydalanishi kerak.

Yigirma yillik titanik harakatlardan so'ng onlayn ta'lim pedagogikasi yondigina ishlab chiqilmoqda (Serdyukov, 2015a). Onlayn ta'lim - bu katta biznes (Stokes, 2012), uni jiddiy akademik harakatga aylantirish kerak. Onlayn ta'limni takomillashtirishda biz innovatsion yetiborimizni barcha ta'lim masalalarida faqat texnik yechimlar bilan cheklamasligimiz kerak. Biz muammolarni hal qilish va to'siqlarni faqat

texnologiya yordamida yengib o'tishga urinishdan ko'ra, o'qitish va o'rganishning barcha jihatlarini kengroq ko'rib chiqishimiz kerak.

1.3. Umumta'lim maktablarida innovatsiyalarga ta'sir qiladigan to'siqlar

Ayrim sohalarida kuzatilayotgan ta'lim innovatsiyalariga bo'lgan intilish, so'nggi vaqtlardagi katta ta'lim yangiliklari va ta'lim tizimining kundalik voqeligi o'rtasidagi tafovutning sabablari bor.

Avvalo, ta'limni jamiyat a'zolarini tarbiyalashga, ularning faol hayoti davomida bilim va malakasini oshirishga bo'lgan yehtiyojini ta'minlashga qaratilgan yaxlit tizim sifatida qaraydigan bo'lsak, barcha ta'lim bosqichlari o'zaro bog'liq va o'zaro ta'sirda yekanligini tan olishimiz kerak. Bundan tashqari, ta'limning o'zi tizim sifatida katta ijtimoiy supertizimning tarkibiy qismi bo'lib, u ko'plab murakkab va chigal usullar bilan bog'lanadi. Ijtimoiy institut sifatida ta'lim o'zi mansub bo'lgan jamiyatning barcha qadriyatlari, qonunlari, tamoyillari va an'analarini aks yettiradi. Shunday yekan, biz ta'limga hayotiy, yaxlit, ijtimoiy ob'ekt sifatida qarashimiz va uning muammolarini ta'lim tizimidagi ham, jamiyatdagi ham ana shu munosabatlar va bog'liqliklarni hisobga olgan holda hal yetishimiz kerak.

O'z navbatida, jamiyat ta'lim sohasidagi innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash, uning ta'lim tizimi uzluksiz va samarali rivojlanib, taraqqiy yetadi. Aks holda, ta'lim to'xtab qoladi va o'rtacha natijalarga olib keladi. Ta'limga salbiy ijtimoiy-madaniy ta'sir ko'rsatishga misol sifatida ta'limning yakuniy maqsadini yo'q qiladigan merkantilizm va oliy ta'lim muassasalarini kamsituvchi iste'molchilik (Feeman va Tomas, 2005; Ng va Forbes, 2009; Abeyta, 2013) hisoblanadi. Boshqa zararli ijtimoiy va madaniy tendentsiyalar kuchli ta'sir ko'rsatadi. Bularga ta'limni monetizatsiya qilish, huquqlarga yega bo'lish, bir zumda qoniqish va xudbinlik kiradi, bu umuman ta'limni va ayniqsa, o'quvchilarning ijodkorligi va innovatsion ruhini rivojlantirishni buzadi (Kerby va boshqalar, 2014). Bunday jiddiy ijtimoiy muammolarga kuch bilan munosabatda bo'lish kerak.

Ikkinchidan, ma'lumki, oliy ta'lim turli sabablarga ko'ra innovatsiyalarni qabul qilishda tarixan sekin bo'lgan (Hoffman va

Holzhtuter, 2012; Marcus, 2012; Yevans, 1970). Murakkab (ilm-fanning uzviyligi va uzluksizligi tufayli) va ko'p mehnat talab qilganligi sababli, oliy ta'limni yanada samaraliroq qilish ayniqsa qiyin (Brewer va Tierney, 2012). O'rta maktab universitetlarga qaraganda ko'proq konservativdir, chunki ular o'quvchilarni haqiqiy hayot va mehnatga tayyorlashdan ko'ra farovonligi va xavfsizligiga ko'proq yordam beradi (Gibbons va Silva, 2011). O'rta va oliy ta'lim o'z huquqlariga ko'ra ikkita alohida va ancha yopiq tizim sifatida ishlaydi. Ular nafaqat keng dunyo bilan chambarchas bog'langan, balki bitiruvchilarning ta'lim natijalari bilan o'lochanadigan o'rta maktab natijalari va oliy ta'limga kirish talablari o'rtasidagi katta uzilishdan aziyat chekmoqda. Ko'rinishidan, "...ta'lim tizimlari va qadriyatlari innovatsiyalar va raqamli vositalarni hisobga olgan holda ishlab chiqilmagan. Texnologiya, baholash yoki ko'rsatma bilan bog'liq bo'lgan innovatsiyalar tajriba uchun vaqt va makonni va noaniqlikka yuqori bardoshlilikni talab qiladi. O'rnatilgan tizimlarning buzilishi innovatsiyalarning ishlash usuli hisoblanadi. Biz innovatsiyalar samarasini yaxshi ko'ramiz, lekin bizda innovatsiyalar qo'lga o'tish uchun jasorat yetarli yemas" (Levasseur, 2012). Shunga qaramay, ta'lim tizimining bir qismi bo'lishi kerak bo'lgan "innovatsiya ijodkorlik, tavakkalchilik va tajribalar bilan bog'liq" (Brewer va Tierney, 2012, p. 15) deb qabul qilish yeng muhimi.

Innovatsiyalarni maktab va universitetlarga tarqatish qiyin, chunki u belgilangan tartibni buzadi va amalga oshiruvchilarni o'zlarining qulaylik zonasidan tashqariga itarib yuboradi. Terri Xeyk shunday deb yozadi: "... ko'pgina umumta'lim maktablari missiya bayonotlarida, veb-saytlarda, (kasbiy rivojlanish) va qo'mita, kengash yig'ilishlarida innovatsiyalar kontseptsiyasiga og'zaki xizmat qiladi, ammo asabiylashishni yo'qotadi. buni amalga oshirish vaqti kelganida. Bosim, keng qamrovli dasturlar, umumiy yadrodan savodxonlik, texnologiya va martaba tayyorgarligigacha bo'lgan tashqi standartlar oldida ikkinchi darajali (innovatsiya) sifatida ko'rilgan narsani qo'llab-quvvatlash ustuvor va ish xavfsizligi masalasiga aylanadi. Ta'lim innovatsiyalarni talab qilsa-da, unga qarshi dalillar ko'pincha vasvasaga, keraksiz hujumlariga aylanadi" (Heick, 2016). Ko'p hollarda ta'lim

muassasalarida innovatsiyalar dolzarb masalalardan ustun turmaydi - haqiqatda davlat standartlariga rioya qilish dolzarbroqdir.

O'qituvchilar va maktab ma'murlari odatda tahdidli o'zgarishlarga yehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lishadi va har qanday asosiy yangilik keltirib chiqaradigan noaniqliklarga toqat qilmaydilar. Albatta, yangilik va tajribadan qo'rqmaydigan maktablar va hatto tumanlar bor, lekin ularning muvaffaqiyati innovatsion professional madaniyatni yaratishga qodir bo'lgan individual rahbarlar va o'qituvchilar jamoasiga bog'liq. Innovatsiyalar papkalari umid bag'ishlaydi, ammo biz jamiyat bo'ylab innovatsiyalarni to'liq, ommaviy qo'llab-quvvatlashga muhtojmiz.

Uchinchidan, ta'limni takomillashtirishning sekin sur'atlari sabablaridan biri jamiyat farovonligi bilan siyosiy va biznes manfaatlari o'rtasidagi keskin ziddiyatdir. Ushbu tendentsiya haqiqiy ta'limni bo'g'ib qo'ydi va qoniqarsiz ta'lim natijalarini keltirib chiqardi, bu yesa o'qitish xarakterini o'zgartirdi, o'quv rejasini toraytirdi va talabalarning o'rganishini chekladi. To'rtinchidan, innovatsiya hayotga kirganda ham, uni amalga oshirmasdan turib, unchalik qimmatli yo'q (Csikszentmihalyi, 2013). Innovatsiya - bu gapirish yemas, balki harakatdir. Bundan tashqari, innovatsiya faqat keng miqyosda qo'llanilganda sezilarli farq qilishi mumkin. Innovatsiyalarni yaratish uchun yetarli yemas, ularni maktablar va universitetlar bo'ylab tarqatish va qo'llash kerak, bu qiyinroq vazifa. Innovatsiya katta ta'sir ko'rsatishi uchun bizga ixtironing tarqalishi va natija berishi uchun qulay sharoitlar bilan birga amalga oshiruvchilar armiyasi kerak. Amalga oshiruvchilar, o'z navbatida, o'z ishlarini bajarish uchun ijodiy va g'ayratli bo'lishlari kerak; ular, shuningdek, amalga oshirishda innovatsiyalar qilish yerkinligiga, tavakkal qilish uchun ishda xavfsizlikka va nima qilayotganlarini nazorat qilishlariga yega bo'lishlari kerak. Oxir oqibat, o'z ishlarini to'g'ri bajarishlari uchun ularga (Finlyandiyada o'qituvchilar kabi) ishonish kerak. Muxtasar qilib aytganda, "innovatsiyalarni qabul qiluvchi tizim" (Yevans, 1970) yoki "o'zgarish zonasi" (Polka va Kardash, 2013) bo'lishi kerak. Innovatsiyalarning asosiy muammolaridan biri shu yerdami?

Oliy ta'limda o'sib borayotgan tendentsiya bozor yondashuvidir, bunda asosiy maqsad "ta'lim olayotgan talabalar soni - umrboqiy ta'lim oluvchilarning talablarini qondirish" (Afshar, 2016). Universitetlar bugungi kunda talabalarning qoniqishini oshirish va ularning haqiqiy bilimlari va sifatli yutuqlari haqida qayg'urishdan ko'ra, "alohida", "asosiy" yoki "g'ayrioddiy" o'rganish tajribasini yaratish bo'yicha innovatsiyalar bilan band. Bu aniq ta'lim va ta'limga moslashtirilgan yoki tabaqalashtirilgan yondashuvning kengaytmasi bo'lib, bu ta'limni moslashtirishga olib keladi (Schuwer va Kusters, 2014). Ammo bu nuqtai nazar savol tug'diradi: o'quvchilarning talablari va qoniqishlari ta'lim sifatining to'g'ri ko'rsatkichlarimi? Biz o'quvchilarning sinfda o'zini qanday his qilishlari, ularni nima bezovta qilayotgani va ularning o'quv tajribalarini yuqori va tashvishsiz qilishlari uchun ularni qanday moslashtirish kerakligi haqida ko'proq tashvishlana boshlaganimizda, biz o'quv jarayonining sifatli natijalarini chetga surib qo'ya boshladik.

Joriy milliy va global raqobat muhitida bo'lgani kabi oliy ta'limga bozor yondashuvi qo'llanilsa, o'qishga qabul qilish uchun raqobat kuchayadi va oliy ta'limni barcha yo'llar bilan yeskirishni kamaytirishga majbur qiladi. Bu innovatsion yondashuvlarni talab qiladi. Daromadlari o'qishga kirishga bog'liq bo'lgan institutlar hukumat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan an'anaviy davlat universitetlariga qaraganda innovatsiyalarga ko'proq tayyor ko'rinadi. "Shunday yekan, innovatsiyalar bir qancha xususiyatlar, jumladan, muassasa turi, muassasa hajmi, bozor joyi va resurslarga qarab farq qilishi mumkin" (Brewer va Tierney, 2012, 22-bet). Shubhasiz, xususiy muassasalar innovatsiyalarga davlatga qaraganda ko'proq usta. Bozor kuchli omil, ammo u olib kelishi mumkin bo'lgan o'zgarishlarni yehtiyotkorlik bilan hal qilish kerak.

Texnologiya integratsiyasidagi to'siqlar Peggy Yertmer (1999) tomonidan tashqi (birinchi tartib) va ichki (ikkinchi darajali) to'siqlar sifatida tasvirlangan. Birinchi darajali to'siqlar sof operativ (texnologik), ikkinchi darajali to'siqlar amaliy (pedagogik) to'siqlardir. O'qitish va o'qitishda texnologiyani qo'llash bo'yicha yondashuvlardagi farq (texnologik va pedagogik to'siqlarni bartaraf yetish) nega IT-ga katta

investitsiyalar ta'lim natijalari sifatiga ozgina ta'sir qilganini tushuntirishi mumkin.

Va nihoyat, innovatsiyalar barcha darajadagi innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlaydigan va ijodiy, tanqidiy fikrlaydigan, o'z-o'zini ta'minlaydigan, umr bo'yi o'rganuvchilar, muammolarni hal qiluvchi va ishchilarni ishlab chiqaradigan ta'lim tizimi tomonidan rivojlantiriladigan qulay muhitda o'sadi. Ushbu tizim rag'batlantiruvchi tadqiqot muhitiga yega, ta'limga bo'lgan madaniy munosabatni rag'batlantiradi va katta ijtimoiy yordamni yig'adi.

Yakuniy savol shundaki, bizga qanday innovatsiyalar kerak va qaysi yangiliklar bizga kerak bo'lmasligi mumkin?

Finlandiya misoli bizga yaxshi saboq berishi mumkin. Pasi Sahlberg Finlyandiya qabul qilmagan ko'plab mamlakatlarda mashhur bo'lgan bir qator islohotlarni aniqlaydi, jumladan:

tez-tez o'tkaziladigan tashqi testlar orqali amalga oshiriladigan o'quv dasturlarini standartlashtirish;

o'quv rejasini o'qish va matematika bo'yicha asosiy ko'nikmalarga toraytirish;

o'qitishning innovatsion strategiyalaridan foydalanishning kamayishi;

innovatsiyalar va muammolarni hal qilish uchun mahalliy ichki imkoniyatlarni rivojlantirish yemas, balki tashqi manbalardan ta'lim g'oyalarni qabul qilish;

talabalar, o'qituvchilar va maktablar uchun mukofotlar va sanksiyalarni o'z ichiga olgan yuqori javobgarlik siyosatini qabul qilish.

Buning o'rniga, finlar o'zlarining Finlyandiya yo'lidan borishdi, Pasi Sahlberg o'zining bestseller kitobida (Sahlberg, 2011) chuqur tasvirlangan. Xo'sh, ba'zi islohotlarni qabul qilmaslik innovatsion bo'ladi? Yendi katta savol tug'iladi, u holda innovatsion ta'limni qurishning zamonaviy usuli qanday? Va global yo'l qanday bo'ladi?

Nima qilish kerak? Mumkin yechimlar

Innovatsiyalarni yaratish uchun bizga innovatorlar kerak va ularning soni ko'pchiligni tashkil qilishi kerak. Ammo innovatsiya ko'pincha yorqin insonning ongida paydo bo'lgan uchqun bo'lsa-da, u olovni

oziqlantiradigan muhitga muhtoj. Bu muhitni ta'lim muassasalari, jamiyat madaniyati va ilg'or iqtisodiyot shakllantiradi va oziqlantiradi. Ijtimoiy, madaniy va institutsional omillarni, shuningdek, inson ishlaydigan bevosita muhitni birlashtiradigan rag'batlantiruvchi makro muhitni yaratish muhimligini ta'kidlaydi. "Muvaffaqiyatli muhit harakat erkinligi va g'oyalarni rag'batlantirish, potentsial daholarga hurmatli va g'amxo'rlik bilan munosabatda bo'lishni ta'minlaydi" (2013, 140-bet). Uning fikricha, bunday muhitni nazorat qilish pedagoglar qo'lida.

Keyin, ixtiro yaratilganda, u urug' kabi unumdor yerga tushib, o'sib, meva berish uchun yetishtirilishi kerak. Csikszentmihalyi yozadi: "Agar ularni yozib olish va amalga oshirish uchun qabul qiluvchi auditoriya bo'lmasa, ijodiy g'oyalar yo'qoladi. Yedison yoki Yeynshteynning kashfiyotlarini oldindan bilimsiz, ularning fikrlashini rag'batlantiradigan intellektual va ijtimoiy tarmoqsiz va ularning yangiliklarini tan olgan va tarqatadigan ijtimoiy mexanizmlarsiz tasavvur qilib bo'lmaydi (2013, 6-bet). Tomoshabinlar nafaqat o'qituvchilar, balki o'quvchilar, ota-onalar, siyosatchilar va innovatsiyalarni amalga oshiruvchi yoki iste'mol qiluvchi sifatida faoliyat yurituvchi jamiyatning boshqa barcha a'zolaridir.

Rivojlanayotgan innovatsiyalar uchun izchil tizimli yordam zarur. Olimlar ta'kidlaganidek, "Maktab darajasidagi muhim yordamlar innovatsion o'qitishning yuqori konsentratsiyasi bo'lgan maktablarda mavjud. So'rov ma'lumotlariga ko'ra, o'qituvchilar innovatsion o'qitish amaliyotlarining o'rtacha darajasi yuqoriligi haqida xabar bergan maktablarda ular innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash, mulohaza yuritish va yangi o'qitish amaliyotlari haqida mazmunli nutqni qo'llab-quvvatlash uchun moslashtirilgan professional madaniyat haqida ham xabar berishga moyil bo'lgan" (YuNESKO, 2013). O'qitish amaliyoti va pedagogik innovatsiyalar bo'yicha hisobotida, shuningdek, "O'qitish amaliyoti [...] o'quvchilarning o'rganishiga ta'sir qiluvchi omillar bo'lib, ularni o'zgartirish osonroq bo'ladi. Bundan tashqari, qo'shimcha kasbiy amaliyotlar, ayniqsa maktabni professional ta'lim hamjamiyatiga aylantirishga yordam beradigan amaliyotlarga ye'tibor qaratildi"

8-rasm

Ta'limda texnologiya integratsiyasi inson yeleменти hisobga olingan taqdirdagina muvaffaqiyatli bo'lishi mumkin. Bu keyinchalik innovatorlar, amalga oshiruvchilar, ta'lim rahbariyati, professional hamjamiyat va, albatta, o'quvchilarni birlashtiradi. Valter Polka va Jozef Kardashning ta'kidlashicha, ular ishlab chiqqan kompyuter innovatsion loyihasining samaradorligi "[...] o'zgarishlarning "inson omiliga" ye'tibor qaratgani uchun maktab okrugi rahbariyati yordam bergan" (Polka va Kardash, 2013, 324-bet). Ular tumanda qo'llaniladigan amalga oshirish jarayoni va innovatsiyalarni amalga oshiruvchilarning uchta umumiy yehtiyoj toifalari: tashkiliy yehtiyojlar, kasbiy yehtiyojlar va shaxsiy yehtiyojlar bilan bog'liq bo'lgan tushunchalar o'rtasidagi bog'liqlikni aniqladilar, bu yesa innovatsiya muvaffaqiyatiga hissa qo'shdi. Uzoq davom yetadigan o'zgarishlar "[...] madaniy va institutsional o'zgarishlar aralashmasini, dastur doirasidagilar tomonidan majburiyat va faol yetakchilikni" talab qiladi, deb yozadi Letisiya De León, maktab ta'limdagi texnologik innovatsiyalarga to'xtalib (De León), 2013 yil, 347-bet).

Ta'limni innovatsiya qilishga harakat qilganimizda, biz ko'pincha talabalarni tenglamadan tashqarida qoldiramiz. Biz o'quvchilarning bilim olishida, ularning ongida, xulq-atvorida, xulq-atvorida, fe'l-atvorida, metakognitsiyasida va mehnat odob-axloqida yetarlicha yangilik kiritmayapmiz. Shunga qaramay, biz o'qitishni yaxshilash uchun qo'limizdan kelgan barcha ishni qilishga harakat qilamiz (yetkazib berish), biz yesa o'rganishni yaxshilashimiz kerak. Ta'limda talabalar bo'lmasa, hech narsa ishlamaydi. Mashhur bolgar olimi Georgiy Lozanov (1988) fikricha, o'rganish qobiliyat yemas, balki munosabat masalasidir. Ta'limni takomillashtirishning yeng katta salohiyati aynan shu yerda. Taniqli olim Daniel Uillingem yozganidek, "[...] ta'lim aqlni yaxshilaydi, aql haqidagi bilim yesa ta'limni yaxshilaydi" (Willingham, 2010, p. 165). Shunday qilib, yeng muhim maqsad innovatsiyani o'rganish yemas, balki umum ta'lim maktablarida innovatsion odamlarni yetishtirish, ularning avtonomiyasi, o'z-o'zini samaradorligini oshirish va tadbirkorlik tafakkurini rivojlantirish yoki "muvaffaqiyatga yo'naltirilgan tashabbus, aqlli tavakkalchilik, hamkorlik va imkoniyatlarni tan olish munosabatlarining muhim aralashmasi bo'lishi kerak" (Zhao, 2012, 5-bet). Omon qolishning yangi ko'nikmalarini, samarali muloqot va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam berish va qiziquvchan, ijodiy, tanqidiy fikrlash, mustaqil va o'zini o'zi boshqaradigan tadbirkorlarni tarbiyalash uchun biz maktab tizimimiz va o'qituvchilarimiz tayyorlash usullarini buzishimiz kerak. Ko'p ishlatiladigan "mansabga tayyorlik" atamasini "hayotga tayyorlik" ga kengaytirish maqsadga muvofiqdir.

Dunyo bo'ylab namunali ta'lim tizimlarini o'rganish o'qituvchilar sifati ta'lim muvaffaqiyatining asosiy yeleменти yekanligini yorqin ko'rsatmoqda: "Ayniqsa, o'quvchilarning ta'lim muhitini shakllantiradigan va ularning intellektual salohiyatini ro'yobga chiqarishga yordam beradigan o'qituvchilardir";

9-rasm

O'qituvchilarning ta'limi va kasbiy rivojlanishi, albatta, innovatsion yondashuvlarni talab qiladigan asosiy yo'nalishlardan biridir: o'qituvchilarni yaxshi o'qitishga o'rgatish kerak (Marcus, 2012). O'qitishning "qanday" (o'qitish metodikasi) "nima" (tarkib) kabi muhim (Morais va boshqalar, 2004). Samarali ta'lim uchun ajoyib manba ITL Research loyihasida ko'rsatilganidek, o'qituvchilar tomonidan qo'llaniladigan o'quv dizayni va metodologiyasi: "Mamlakatlar va sinflarda tayinlangan sinf faoliyatining xususiyatlari o'quvchilar o'z ishlarida namoyon bo'lgan XXI asr ko'nikmalarini kuchli bashorat qilgan. Talabalar haqiqiy muammolarni hal qilishni va tengdoshlari bilan samarali hamkorlik qilishni o'rganish yehtimoli ko'proq bo'ladi, masalan, agar ularning o'quv faoliyati ularga bu narsalarni qilish imkoniyatlarini taqdim yetish uchun yehtiyotkorlik bilan ishlab chiqilgan bo'lsa. Ushbu topilma shuni ko'rsatadiki, innovatsion o'qitish uchun kasbiy rivojlanish darsni loyihalashdan boshlanishi mumkin" (YuNESKO, 2013).

O'qituvchining ijtimoij mavqei o'qituvchi sifatini belgilovchi omillardan biridir. Finlyandiya, Singapur, Janubiy Koreya, Yaponiya kabi

ilg'or mamlakatlarda o'qituvchilarning maqomi juda yuqori. Bu o'qitish va o'qish sifatini, shuningdek, pedagogik innovatsiyalar darajasini aks yettiradi. Ta'lim sohasidagi innovatsiyalarni rivojlantirishga qaratilgan intilishimizda maktab o'qituvchilarining imkoniyatlarini kengaytirish yeng muhim vazifa bo'lishi mumkin. Mattan Griffel shunday yozadi: "Biz o'qituvchilarning rolini o'zgartirishimiz kerak. Biz qanday odamlarni o'qituvchi deb bilamiz? Jamiyatda o'qituvchilarni qanday qilib ko'taramiz?". (Krichton, 2015). U biz ularni "san'at yulduzlari" qilishimiz va kasbga yangi istiqbollarni olib kirishimiz kerak deb hisoblaydi.

Oxir-oqibat, ta'lim innovatsiyasining eng tan olingan yo'li, deb yozadi Shelton, "[...] asosiy va amaliy tadqiqotlar [...] ko'proq va yaxshiroq foydalaniladigan resurslar, ko'proq ye'tibor va ko'proq intizom bilan bu yo'l bizning o'qitish va o'rganish haqidagi tushunchamizni tezlashtirishi mumkin. samaradorlikni oshirish amaliyotlari va vositalarini ishlab chiqarish kerak" (Shelton, 2011). Ta'limning barcha muhim sohalarida samaradorlik va unumdorlikni oshirish va ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan tadqiqotlarni ko'paytirish kerak. Ta'lim samaradorligining muhim ko'rsatkichlaridan biri nomukammalligicha qolayotgan ta'lim sifatini o'lehashdir. "Yaxshi choralarning yo'qligi bozor kuchlari ta'lim sifatini ta'minlashni tartibga solish darajasini keskin cheklab qo'ydi" (Massy, 2012). Ta'lim sifatining aniq va samarali choralarni ishlab chiqish kelajakdagi innovatsion tadqiqotlar uchun muhim maydondir.

Innovatsion ta'limni jamiyat tomonidan qo'llab-quvvatlash va ta'lim tizimida ham, uning atrofida ham ta'lim ustuvorligining yangi madaniyatini shakllantirish uning muvaffaqiyati uchun muhim ahamiyatga yega. Brunner (1996) ta'limni jamiyat yoshlarga ta'lim sarmoyasi orqali yerishmoqchi bo'lgan narsalarga kengroq kontekstda qarashni taklif qiladi. Yuqori ta'limga yerishishning yeng yaxshi usuli yangi ta'lim madaniyatini shakllantirishdir. Pasi Sahlberg tushuntirganidek, "Biz ta'limning yangi madaniyatini yaratmoqdamiz va orqaga yo'l yo'q" (Sahlberg, 2011, 2-bet).

10-rasm

Innovatsiyalar kasbiy va ijtimoiy madaniyatlar singib ketgan ta'lim muhitida o'qitish va o'qish sifatiga ta'siri kontekstida model sifatida taqdim yetilishi mumkin. Odamlarning mashinaga bo'lgan muhabbati kompyuterlar, iphone va internetga ham taalluqlidir. Shu sababli, ta'lim sohasidagi innovatsiyalar birinchi navbatda texnologiya va texnologiyani qo'llashga qaratilgan. Texnosentristlar ta'limni yanada samaraliroq qilish umidida ta'limni yanada avtomatlashtirilgan, texnologiya bilan takomillashtirilgan va ko'proq texnologiya nazorati ostida ko'rishni xohlashadi. Buning yo'li yanada murakkab, avtomatlashtirilgan analitika, moslashtirish yoki o'rganishni individuallashtirish va talabani raqamli ma'lumotlarning ishtiyoqli iste'molchisi sifatida rivojlantirish orqali bo'ladi. Texnologik inqilobni to'xtatib bo'lmaydi, lekin biz o'qituvchilar yerkini, mustaqil va mustaqil insonni rivojlantirishga qaratilgan sa'y-harakatlarni amalga oshiradigan insonparvarlik nuqtai nazaridan namoyon bo'ladigan ta'limning asosiy missiyasini saqlab qolish uchun qo'limizdan kelganini qilishimiz kerak.

I BOB XULOSALARI

1. Innovatsiya uchta asosiy bosqichni talab qiladi: g'oya, uni amalga oshirish va chiqaradigan natija.

Ta'limda innovatsiya yangi pedagogik nazariya, uslubiy yondashuv, o'qitish texnikasi, o'qitish vositasi, o'quv jarayoni yoki institutsional tuzilma sifatida paydo bo'lishi mumkin, ular amalga oshirilganda o'qitish va o'qitishda sezilarli o'zgarishlarni keltirib chiqaradi, bu yesa o'quvchilarning yaxshi bilim olishiga olib keladi.

Shunday qilib, ta'limdagi innovatsiyalar ta'lim samaradorligi va samaradorligini oshirish va ta'lim sifatini yaxshilashga qaratilgan.

2. Innovatsiyalar ta'lim tizimining bir nechta yoki barcha jabhalarida taraqqiyotga yo'naltirilishi mumkin: nazariya va amaliyot, o'quv dasturi, o'qitish va o'qish, siyosat, texnologiya va boshqaruv, ta'lim madaniyati va ta'limni tashkil qilish uchun moddiy – texnik baza, shu jumladan innovatsion maktab binolari.

U o'rganish va o'quvchilarga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan ta'limning har qanday jabhasida qo'llanilishi mumkin.

3. Milliy ta'lim tizimi odatda tarixiy, siyosiy, ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy ta'sirlarning o'ziga xos majmui mahsulidir.

U to'liq tizim bo'lgani uchun uning turli sohalari nafaqat o'zaro bog'liq va o'zaro ta'sir ko'rsatuvchi, balki birgalikda harakat qiladi.

Keyinchalik, ulardan biridagi har qanday o'zgarish boshqalarida ham o'zgarishlarga olib kelishi mumkin.

Butun ta'lim tizimiga keskin ta'sir ko'rsatgan ayrim sohalardagi innovatsiyalarga bir nechta misollar: siyosiy; ijtimoiy; falsafiy; madaniy; pedagogik (kompetentlikka asoslangan ta'lim, maktabda o'quv dasturlarini tanlash: fan, texnologiya);

psixologik (kognitiv fan, ko'p intellekt nazariyasi, o'rganish uslubi nazariyasi); va texnologik (kompyuterga asoslangan ta'lim, tarmoqli ta'lim, yelektron ta'lim).

4. Innovatsiyalar ta'limda sezilarli iz qoldirgan bo'lsa-da, ulardan qaysi biri ta'lim samaradorligi va sifatini oshirishga yordam beradi?

Biz mas'uliyat va baholashga juda ko'p ye'tibor qaratdik va ta'limning boshqa ko'plab muhim jihatlarini ye'tibordan chetda qoldirdik. Texnologik innovatsiyalarga haddan tashqari ye'tibor qaratishda biz bu jarayonda o'qituvchilar va o'quvchilarni ye'tiborsiz qoldirishimiz mumkin.

Shuningdek texnologik innovatsiyalarni joriy qilinishi maktab binolari tuzilishi bilan chambarchas bog'liq.

5. Ta'lim sohasidagi innovatsiyalar birinchi navbatda texnologiya va texnologiyani qo'llashga qaratilgan.

Texnosentristlar ta'limni yanada samaraliroq qilish umidida ta'limni yanada avtomatlashtirilgan, texnologiya bilan takomillashtirilgan va ko'proq texnologiya nazorati ostida ko'rishni xohlashadi.

Buning yo'li yanada murakkab, avtomatlashtirilgan analitika, moslashtirish yoki o'rganishni individuallashtirish va talabani raqamli ma'lumotlarning ishtiyoqli iste'molchisi sifatida rivojlantirish orqali bo'ladi.

Texnologik inqilobni to'xtatib bo'lmaydi, lekin biz yerkin va mustaqil insonni rivojlantirishga qaratilgan sa'y-harakatlarni amalga oshiradigan insonparvarlik nuqtai nazaridan namoyon bo'ladigan ta'limning asosiy missiyasini saqlab qolishimiz kerak.

II BOB. CHET ELDA UMUM TA'LIM MAKTAB BINOLARINI SHAKLLANISHINING TADQIQOTI

2.1. Maktablar loihasing chet elda hozirgi zamondagi holatlari va muammolari

Maktablar loyihasining sifati va talabalar o'zlashtirish natijalari o'rtasidagi bog'liqlik bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar, odatda, muassasa sharoitlari va o'quvchilarning o'zlashtirishi o'rtasida sezilarli bog'liqlik yo'q yoki yeng yomon sharoitga yega maktablar va yeng yaxshi maktablar o'rtasidagi 5-10% farqda aks yetgan o'rtacha munosabatni aniqlaydi.

Maktab loyihasi bilan shug'ullanuvchi arxitektorlar va muhandislar ob'ektlar sifatini o'rganishda shuni ko'rsatdiki, yorug'lik yoki ichki havo sifati kabi atributlarining ta'sirini o'lchash qiyin, agar imkonsiz bo'lmasa. Maktablar yorug'lik sifati va boshqa qurilish omillariga ko'ra farq qiladi: maktabda yorug'lik yaxshi bo'lishi mumkin, ammo shamollatish yomon yoki aksincha.

Maktablar loyihasi sifati va akademik natijalar bo'yicha tadqiqotlar.

Yehtimol, tadqiqotlarning yeng katta umumiy qiymati loyihalash tendentsiyalari va qurilish turlarini aniqlashdadir. Tadqiqotchilar maktablar loyihasining hozirgi turlarini yaxshi o'rganib chiqishgan. Ular ununta'lim maktablarni ikki toifaga bo'lish mumkinligini ko'rsatishgan: an'anaviy va ochiq reja.

An'anaviy rejalarda o'z-o'zidan yopiq sinflar koridor bo'ylab joylashtirilgan. Yo'laklar ikki tomonlama (ikki tomondan sinf xonalari joylashgan) yoki bir tomongan (bir tomondan chiziqli) joylashishi mumkin.

Ochiq rejali innovatsion maktablar umumiy o'quv maydonini (sinflarga bo'linmagan), shuningdek, kompyuter laboratoriyasi yoki kutubxona kabi yopiq yoki yarim ochiq joylarni o'z ichiga oladi. Har ikki turdagi maktablar uchun kuyidagi omillar hisobga olinishi shart:

1. Yoritlab. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yelekr yoritgichi va kunduzgi yorug'lik natijasida maktablarda vizual sharoitlari bir xil.

Muayyan atrof-muhit yelementlarining kichik va noaniq ta'siri, ob'ekt sharoitlarining ahamiyatiga oid iliq xulosalar bilan bir qatorda, asosiyl atrof-muhit sharoitlari standartlashtirilgan testlar natijalarini aniqlashda cheklangan rol o'ynaydi degan xulosaga kelindi. Atrof- muhit sifatini aniqlashda qanday omillar muhim yekanligi to'g'risida dalillar mavjud.

Tadqiqotlar hisobotida qayd yetilganidek:

1. Ichki havo sifati (IHS). Haddan tashqari namlik IHS-ga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin, bu sinf xonalarida isitish, shamollatish va konditsioner tizimlarida (HVAC) mog'or paydo bo'lishiga olib kelishi mumkin. IHS, shuningdek, ichki va tashqi ifloslantiruvchi moddalar yoki allergenlar tomonidan salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun namlik va ifloslantiruvchi moddalarni boshqarish uchun yaxshi shamollatish kerak. Nafas olish IHS-ning yomonligi tufayli kiyinlashishi mumkin va IHS bilan bog'liq boshqa alomatlar, masalan, ko'z, burun va tomoqning tirnash xususiyati, yuqori nafas yo'llarining infeksiyalari, ko'ngil aynishi, bosh og'rig'i yoki charchoq kabi rivojlanishi mumkin. IHS tomonidan qo'zg'atilgan kasallik, o'z navbatida, charchoqqa va ishlashning ko'rsatgichi pasayishiga olib kelishi mumkin. Shuningdek, akustika kabi bir xususiyatning o'quvchilar bilimiga ta'sirini miqdoriy baholash mumkin yemas. Odamlar va ularning atrof-muhit o'rtasidagi o'zaro ta'sir darajasini va boshqa chalkash omillarni hisobga olgan holda, maktab binosining atributi va uning o'quvchilar, o'qituvchilar va xodimlarga ta'siri o'rtasida sababiy bog'liqlikni qat'iy ravishda o'rnatish hech qachon mumkin yemas. O'zgaruvchilar sonini hisobga olgan holda qurilgan muhitning ta'siri, albatta, kichik bo'lib ko'rinadi.

2. Issiqlik ta'siri. Bu odatda maktabning HVAC tizimining sifati bilan bog'liq bo'lib, u haroratni, shuningdek, namlik va ifloslantiruvchi omillarni tartibga solishga yordam beradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, o'rganishga optimal diapazondan (20-27° C) tashqari xona harorati to'sqinlik qiladi.

Biroq, maktablarda kunduzgi yorug'lik zarurmi yoki yo'qmi, degan fikrda kelishmovchiliklar mavjud. Olimlar tomonidan olib

borilgan bir qator yaxshi ishlab chiqilgan tadqiqotlar kunduzgi yorug'likning sun'iy yoritishga nisbatan aniq ishlashi afzalligini topa olishmadi. Garchi derazalar yestetik jihatdan qulaylik tug'dirsa va tabiiy yorug'lik biologik ritmlarni tartibga solishda rol o'ynashi mumkin, derazalar nurlanishi mumkin va o'rganishga xalaqit beradigan issiqlik hosil bo'ladi. Ushbu yekologik omillarning ahamiyati arxitektorlar va qurilish muhandislari tomonidan keng yetirof yetilgan.

3. Koridorlar zichligi. Koridorlar zichligi makonda yashovchilar sonini bildiradi. Maktablardagi haddan tashqari zichlik shovqin va vizual chalg'itish bilan bog'liq. Zichlik darajasi sinfdagi kabi barqaror bo'lishi mumkin; yoki koridorda harakatlanishda bo'lgani kabi, ular vaqtinchalik bo'lishi mumkin.

4. Shovqin va akustika. Samarali o'quv muhitini yaratish uchun yaxshi akustik loyihalash muhim ahamiyatga yega. Odamlarning nutqni tushunish qobiliyatiga asosan nutq tovushlarining atrof-muhit yoki fon shovqiniga nisbatan darajasi ta'sir qiladi. Aks sado beruvchi tovush bir so'zning ikkinchisiga surilishiga olib keladi va nutqning tushunarililigiga xalaqit beradi. Yomon akustik sharoitlar o'qituvchilarni balandroq gapirishga yoki ko'rsatmalarni takrorlashga majbur qilishi mumkin, bu yesa ovozning zo'riqishiga olib keladi. Tadqiqotlar doimiy ravishda ortiqcha fon shovqini ishlashning pasayishi bilan bog'liqligini aniqladi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, boshlang'ich maktablarda va umum ta'lim maktablari o'rtasida sezilarli farq yo'q: loyihalash o'quvchilarning faolligiga ta'sir qilmaydi. Bino turlari o'rtasidagi sezilarli farq o'rta maktab darajasida topilgan.

11-rasm

Ochiq rejadagi maktablarning talabalarga ta'siri qanday?

Ob'ektlar sifati bo'yicha tadqiqotlar faqat qurilish sharoitlariga qaratilgan va maktab sharoitlari o'qituvchilarning darslarni kundan-kunga qanday o'tkazishiga ta'sir qilish usullarini hisobga olmaydi. Bu muhim kamchilikdir, chunki maktabni loyihalash bo'yicha tadqiqotlar hali ham yaxshi rivojlanmagan, chunki qurilgan shakl kamdan-kam hollarda o'qitish va o'rganish bilan bog'liq. Vaziyatni yanada murakkablashtirish uchun arxitektorlar kamdan-kam hollarda tizimli ravishda ular sanab o'tishga harakat qilayotgan ta'lim amaliyotlarini kuzatadilar.

Shuning uchun arxitektorlar ta'lim amaliyoti haqida cheklangan tushunchaga yega, bu yesa me'morlar va o'qituvchilar o'rtasidagi doimiy aloqa bo'shlig'ini bartaraf yetishni yanada qiyinlashtiradi. Shuni ta'kidlash kerakki, maktablar kabi murakkab ob'ektlar qurilish tizimlarini nozik sozlash nuqtai nazaridan haqiqiy muammolarni keltirib chiqarishi mumkin va har qanday loyihada o'zaro kelishuvlar bo'lishi mumkin.

Masalan, quyoshli kunlarda derazalar xona haroratining ko'tarilishiga olib kelishi mumkin, bu yesa xonadagilarni derezalarni

ochishga undashi mumkin, bu yesa fon shovqini yoki allergenlarning kirib kelishiga olib kelishi yoki HVAC tizimlarining samaradorligiga xalaqit berishi mumkin.

Bir nechta tadqiqotlar maktab arxitekturasini, o'qitish va ta'lim o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganib chiqdi. Ushbu turdagi yeng keng qamrovli tadqiqot Ochiq reja maktablarida: o'qitish, o'quv rejasi, loyihasida qayd yetilgan. Tadqiqot guruhi Angliya va Uelsdagi 12 ta o'rta maktab va 11 ta boshlang'ich maktabni o'rgandi. Har bir maktabda bir necha kun davomida 30 nafar bola kuzatildi.

Asosiy atrof-muhit omillari haqidagi so'rovma faqat qisqacha kirish ma'lumoti sifatida xizmat qiladi. HVAC va yoritish tizimlari, maktab akustikasi va piyodalar oqimi boshqaruvini batafsil ko'rib chiqish ushbu tadqiqot doirasidan tashqarida. Ochiq reja maktablaridagi tadqiqotlar natijalari shuni ta'kidlaydiki, loyiha va ta'lim o'rtasidagi munosabatlarga oid kuzatuvlarni alohida maktablarning tashkiliy kontekstidan ajratib bo'lmaydi, chunki o'qituvchilarning malakasi kabi omillar, talabalarning ijtimoiy-iqtisodiy holati, xatti-harakatga ham xuddi shunday ta'sir qilishi mumkin.

Kichik maktablar bo'yicha tadqiqotlar.

Biz maktablarning jismoniy hajmini atrof-muhitning o'ziga xos ta'siri bilan bevosita bog'laydigan biron bir tadqiqotni hali aniqlaganimiz yo'q.

Biroq, tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, nisbatan kam sonli xodimlar va talabalarning soni - o'rta maktablar uchun taxminan 400-800 talaba - tashkiliy birlikni osonlashtirishi mumkin. Aholining kamroq soni o'qituvchilar va ma'murlar o'rtasidagi soddalashtirilgan munosabatlarni rivojlantirishga yordam beradi;

Umum ta'lim maktab vazifasi.

Makonn rejallashtirish, o'quv rejasi va ko'rsatmalarga oid qarorlarni mahalliy darajada boshqaradi.

Kichik maktablarning potentsial tashkiliy afzalliklarini ta'kidlash kerak, chunki ochiq rejali maktablar bilan bog'liq noan'anaviy amaliyotlar asosan xodimlarning kelishuvi va hamkorligiga,

shuningdek, mahalliy innovatsiyalarga tayanadi. Misol uchun, maktab to'rtta bir xil ochiq rejali binolarga bo'lingan bo'lib, ularning har biri taxminan 100 nafar talabani qabul qiladi.

Har bir binoda atrof-muhitni o'rganish bo'yicha asosiy o'quv dasturini olib boradigan mustahkam integratsiyalangan o'qituvchilar jamoasi ishlaydi.

O'qituvchilar o'quv dasturlarini yetkazib berish va ulardan foydalanishni muvofiqlashtirish uchun bir-biri bilan yaqin muhit

maktablari matematika va tilni o'rganishga (ortacha 64% va 68%), an'anaviy sharoitlarga (73% va 72%) nisbatan bir oz kamroq vaqt ajratgan.

Ammo shuni ta'kidlash kerakki, nisbatan an'anaviy maktablarda o'qituvchilar odatda o'z mutaxassisliklari bo'yicha dars berishgan, ochiq rejali maktablarda yesa o'qituvchilar umumiy o'qituvchi sifatida ishlagan; va o'qituvchilar umumiy o'qituvchi sifatida ishlagan an'anaviy maktab ochiq rejali maktablardagi kabi faollik darajasini ko'rsatdi.

Shunday qilib, o'qitishni tashkil yetish loyihalash turlari o'rtasidagi farqni hisobga olgan bo'lishi mumkin.

12-rasm

Maktab hajmiga e'tibor berishning yakuniy sababi kichik maktablarga dolmiy qiziqishdir.

O'tgan asrdagi rejalashtirish sxemalari katta maktablarni, xususan, katta o'rta maktablarni afzal ko'rdi:

katta maktablar turli xil o'quv dasturlarini, kengroq sinfdan tashqari dasturlarni va talabalar aralashmasi tufayli kengroq ijtimoiy integratsiyani taklif qilishi mumkin.

O'tgan asrdagi ro'yxatga olish tendentsiyalari katta maktab modelining muvaffaqiyatini aks ettiradi: Biroq, katta maktab tendentsiyasiga qarshi javob sifatida vaqti-vaqti bilan kichik maktab tajribalari boshlandi.

Kichik maktab tendentsiyasi vaqti-vaqti bilan keng ko'lamli siyosatda namoyon bo'ladi, chunki yangi kichik maktablarni yaratish va muvaffaqiyatsiz maktablarni kichikroq bo'linmalarga bo'lish uchun hozirda taklab mavjud.

Ko'pincha kichik maktablar mahalliy innovatsiyalari natijasidir. Ushbu bobda maktab binolari haqida asosiy ma'lumot manbalarini aniqladik, ularning har birining kuchli va zaif tomonlari bor.

eng yaxshi arxitektura qo'llanmalari maktab loyihasining tipologiyasi va turlari haqida tushuncha beradi, ammo bu rejalarning muayyan ta'lim dasturlari bilan qanday bog'liqligi haqida kam ma'lumot mavjud.

Ob'ektlar sifati bo'yicha statistik va kuzatuv tadqiqotlari ham ko'zga tashlanmaydi

Kichik maktablar bo'yicha tadqiqot va targ'ibot adabiyotlari kichik maktab strategiyasi uchun qo'llab-quvvatlovchi fonni taqdim yetadi.

Bir qator arxitektorlar noan'anaviy kichik maktab loyihasi bo'yicha tajribani rivojlantirdilar va kichik maktab yondashuvini ta'lim harakati sifatida targ'ib qilishga yordam berdilar.

Kichik maktablar bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bu darajadagi tashkiliy harakatni birlashishini kattaroq maktabda saqlab qolish qiyinroq bo'ladi, chunki maktab miqyosida muloqot va konsensusni saqlash yanada qiyinroq bo'ladi.

13-rasm

Umuman olganda, maktabni loyihalash bo'yicha mavjud ishlar to'plami istiqbollarning uzluksiz yamoq ishlaridan iborat. Shunday qilib, loyihalash va ta'lim o'rtasidagi kundalik munosabatlarni yaxshiroq aniqlash uchun maktab loyihasi va ta'lim, o'quv dasturi va talabalar xatti-harakati kabi me'moriy bo'lmagan yelementlarni birlashtiruvchi tizim kerak.

Kichik maktablar haqidagi adabiyotlar noan'anaviy maktab arxitekturasini asoslovchi maqsadlardan birini yoritib beradi: o'zaro bog'liq ta'lim jamoalarini qo'llab-quvvatlaydigan maktab maydonlarini yaratish istagi. Biroq, kichik maktablar haqiqiy maktab jihozlarining muvaffaqiyati yoki muvaffaqiyatsizligi haqida xabar bermaydi.

2.2. Maktab loyihasini ijtimoiy tuzilishning tarkibiy qismi sifatida ko'rib chiqish.

Maktab loyihasi ijtimoiy tuzilishining oddiy bir qismi ekanligini taklif qildik, chunki me'moriy bo'lmagan omillar o'qitish va o'qishga jismoniy sharoit kabi ta'sir qilishi mumkin. Madaniyat deganda xodimlar o'rtasida baham ko'rilgan taxminlar va qadriyatlar,

shuningdek, fikr va xatti-harakatlarning umumiy namunalari tushuniladi.

O'quvchilarning motivatsiya hissini, maktab ichidagi ijtimoiy muhitni va boshqa o'quvchilar dinamikasini o'z ichiga oladi.

Model barcha to'rt o'lchovlar o'zaro bog'liqligini taxmin qiladi. Misol uchun, turli xil o'qitish amaliyotlari talaba haqidagi o'ziga xos madaniy taxminlar bilan bog'liq bo'ladi

Tashkiliy masalalar.

Maktab tashkiliy tuzilishi har qanday maktab muhitining asosiy komponentini ifodalaydi.

Maktab samaradorligi bo'yicha tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, o'qituvchilar va maktab ma'muriyati o'rtasidagi mustahkam munosabatlar bevosita ta'lim amaliyotining sifatiga bog'liq.

Shunday qilib, samarali maktab direktori maktab dasturini muvofiqlashtirishga yordam berish va o'qituvchilarni xabardor va izchil ravishda qo'llab-quvvatlash orqali muhim rol o'ynaydi. Bunday yetakchilik maktab miqyosidagi dastur izchilligini saqlashga yordam beradi.

Bundan farqli o'laroq, past natijalarga yerishgan maktablar o'z ta'lim dasturlarida izchillik yo'qligidan aziyat chekishadi, bu odatda tarqoq maktab o'quv rejasi va jadvaliga, yomon muvofiqlashtirilgan dasturga va xodimlar o'rtasida nomuvofiq xatti-harakatlar va ta'lim qadriyatlariga aylanadi. Tadbirkor direktor.

Bunday vaziyatda o'qitish, rejalashtirish, o'quv rejasi va missiyaga kerakli o'zgarishlarni amalga oshirishga yordam beradigan yetakchilik kerak.

Agar sinfdagi o'qitishning yangi usullari joriy yetilsa, xodimlarni o'qitish ham talab qilinishi mumkin; direktorlar va o'qituvchilar islohotlarni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarni rivojlantirish imkoniyatini ta'minlash uchun yetarli vaqt va resurslar bilan ta'minlanishi kerak.

Bundan tashqari, uzoq muddatli muvaffaqiyat uchun maorif ma'murlari yordami talab qilinishi mumkin, chunki ular ko'pincha vaqt, ta'lim va moliyaviy mablag'larni taqsimlash uchun javobgardir.

14-rasm

Yaxshi tashkillashtirilgan maktablarda o'qituvchilar muvofiqlashtirish va qo'llab-quvvatlash zarurligini tan oladilar. Ular o'z direktorlarini o'qitish bo'yicha yetakchi bo'lishini kutishadi va kutishadi. O'z navbatida, direktorlar o'qituvchilar oldida yetakchilik rolini bajarish uchun mas'uliyat hissini his qiladilar. Natijada, direktorlar kundalik o'quv dasturiga ancha yaqinroq bo'lib, o'quvchilarning muvaffaqiyatini diqqat bilan kuzatib boradilar va yil davomida yerishilgan maqsadlar haqida tizimli fikr-mulohazalar bildiradilar. Motivatsiya, o'quvchi va o'qituvchi munosabatlari va boshqalar. To'rt o'lchovning har birini batafsil ko'rib chiqish ularning o'zaro bog'lanishini aniqlaydi.

Maktab loyihasi nazariyasi va tadqiqot usullari.

Ushbu tadqiqot amaliy tadqiqotlar bilan tasdiqlangan. Masalan, Ochiq rejali maktablar sifatida faoliyat yuritishda davom yetayotgan "Atrof-muhitni jonli tadqiqotlar maktabi" (AQSh) va "Yozuv san'ati maktabi" (AQSh) o'tkazilgan tadqiqotlar. Ikkalasida ham noan'anaviy amaliyotlarni qo'llab-quvvatlay oladigan yuqori darajada yaxlit tashkiliy tuzilishga yega. Biroq, tumanlararo shahar markazidagi maktab (AQSh) juda yaxlit tashkiliy tuzilmaga yega yemas va an'anaviy dasturga va sinfga asoslangan tartibga qaytdi.

Maktabni tashkil yetish va isloh qilish bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, maktab madaniyati va tashkiliy tuzilishi

maktabning tashkiliy amaliyoti o'qituvchilar va ma'murlar tomonidan qabul qilingan qadriyatlar va ye'tiqodlarga mos kelishi uchun mos bo'lishi kerak. Aks holda, xodimlar o'z maktabining dasturi ta'lim jihatidan muhim va asosli bo'lgan narsalarga zid keladi yoki maktabning xatti-harakatlari me'yorlari noto'g'ri deb hisoblashlari mumkin. Shu sababli, turli maktab faoliyatiga jamoaviy maqsad hissini olib kelish uchun umumiy maktab madaniyati zarur.

Shuni ta'kidlash kerakki, maktab madaniyati xodimlarni birlashtirishi mumkin bo'lsa-da, ularni bir-biridan ajratishi ham mumkin. Olimlar ta'kidlashicha, tizimli darajadagi madaniy kuchlar o'ziga xos mustahkamlangan individualizmga hissa qo'shgan, chunki odatda "qarorlar" xulq-atvor me'yorlarini ishlab chiqarish uchun tashkilot xodimlari, tashkiliy tuzilmalari va boshqaruv tizimlari bilan o'zaro ta'sir qiladigan umumiy qadriyatlar va ye'tiqodlar tizimini anglatadi.

Amaliy ma'noda, umumiy qadriyatlar nima muhimligi haqidagi taxminlarni o'z ichiga oladi; to'g'ri bo'lgan narsa haqidagi taxminlarga tegishli ye'tiqodlar; va xulq-atvor normalari tashkilot ichidagi rasmiy va norasmiy xulq-atvor qoidalarini belgilaydi. Resurslar va ular dasturni o'zgartirishga xalaqit beradigan tashqi standartlarni o'rnatishi mumkin. Noan'anaviy dasturlar amalga oshirilganda maktabni samarali tashkil yetish va dastur izchilligi juda muhimdir, chunki agar ular o'qituvchilar va ma'murlar tomonidan qattiq qo'llab quvvatlanmasa, notanish amaliyotlardan tezda voz kechish mumkin.

Shu sababli, maktabni samarali tashkil yetish ochiq rejali muhit bilan bog'liq bo'lgan noan'anaviy dasturlarning ajralmas qismi hisoblanadi. Olimlarning institutsional madaniyatlarning ta'siri bo'yicha kuzatishlari to'g'ridan-to'g'ri loyiha kontekstiga kengaytirilishi mumkin.

Yehtimol, yeng aniq ma'no shundaki, individual sinfda o'qitishga institutsional moyillik maktab arxitekturasini va ta'lim dasturlariga keng an'anaviy yondashuvga aylanadi

Ushbu sinfga yo'naltirilgan madaniyat an'anaviy bo'lmagan maktab modellarini targ'ib qilish bilan shug'ullanadigan ko'plab arxitektorlar va o'qituvchilar tomonidan tanqid qilinadigan madaniy tizimdir. Ushbu tanqidning namunasi "Architecture for Achievement" kitobida keltirilgan: Bu, ayniqsa, alohida o'qitish va o'qishning uzoq yillik madaniyatiga yega bo'lgan yirik umumta'lim maktablarida to'g'ri keladi.

15-rasm

Ammo o'qituvchilar buni sinab ko'rishganda, ular ko'pincha atrofda sodir bo'layotgan voqealardan hamma jonlangandek tuyuladi. Bunday tanqid o'z-o'zidan yopiq sinfning madaniyatiga juda kam tushuncha bildiradi. Kim "qo'rqinchli va izolyatsiya qilingan qutilarni" tanlaydi? Ko'pchilik o'rta maktablar talabalar va o'qituvchilarning ishiga aralashishni yoqtirmaydi.

Yelmorning fikricha, individual sinfga bo'lgan bunday ye'tibor keng ko'lamli innovatsiyalarni bo'g'ib qo'ydi, chunki maktablarning ma'muriy tuzilmasi "asosiy funktsiyalariga ta'sir ko'rsatishga qodir yemas". Shuning uchun u sinf o'qituvchilarini tashqi aralashuvdan himoya qilishi mumkin. Ba'zi kuzatuvchilar Yelmorning argumentini biroz noo'rin deb topishlari mumkin, ammo u o'tkazgan tadqiqotlarga

asoslanib, jiddiy islohotlar odatda maktablar yoki tumanlar yemas, balki alohida o'qituvchilarning ishi yekanligini ko'rsatadi. Tashqaridan o'tkazilayotgan islohotlar odatda moslashtiriladi va keyin alohida o'qituvchilarning o'rnatilgan tartiblari doirasida moslashtiriladi.

ekologiya, tashkiliy va madaniy masalalarni bog'lash uchun birinchidan, madaniyat ob'ektlarni loyihalashda keng rol o'ynaydi, chunki institutsional qadriyatlar va ye'tiqodlar bir ta'lim modelini boshqasidan ustun qo'yadi: bu qisman sinfga asoslangan an'anaviy arxitektura va o'qitish asosiy me'yor bo'lib qolganini qisman tushuntiradi. Bundan tashqari, madaniyat ham maktablarda tashkiliy amaliyotni davom yettirishda muhim rol o'ynaydi. Muayyan maktab dasturi tashqaridan (tumanlar, jamoatchilik fikri va boshqalar) va ichki (o'qituvchilar va direktorlar tomonidan) qo'llab-quvvatlanishi yoki qo'llab quvvatlanmasligi mumkin. Tashqi va ichki madaniyatlar ajratilsa, qarama-qarshilik paydo bo'lishi mumkin. Bu 1980-1990-yillarda ochiq rejali loyihalash arxitektura harakati sifatida kuchaygan, ammo ta'lim amaliyotini isloh qilish uchun zarur bo'lgan madaniy o'zgarishlarsiz sodir bo'lgan yedi. Maktabni tashkil yetish va inshootlarni loyihalash ham o'zaro bog'liqdir. Muayyan maktabning qurilgan muhiti odatda ma'lum faoliyat modellarini boshqalarga qaraganda ko'proq qo'llab quvvatlaydi. Masalan, katta, ochiq joylarda o'qitish, rejalashtirish va o'quv dasturlariga nisbatan odatiy yondashuvlarga ayniqsa mos kelmaydi. Biroq, maktabning loyihasi o'qitish va o'quv rejasi qanday tashkil yetilishini bilan bog'lanishi shart yemas. Masalan, jamoaviy o'qitish an'anaviy tarzda tuzilgan maktabda bir necha o'qituvchilarning tashabbusi tufayli rivojlanishi mumkin; yoki ochiq rejali maktab, agar o'qituvchilar ushbu muhitda ishlash qulayroq bo'lsa sinfga asoslangan modelga aylantirilishi mumkin. Shuning uchun maktabni tashkil yetish va jihozlar dizayni maktab muhitini shakllantirishda rol o'ynaydi.

16-rasm

Biz ob'ektlarni loyihalash, tashkil yetish va ta'lim madaniyat o'rtasidagi munosabatlarga oid ba'zi fikrlarni kengaytiramiz. Bu yerda sinf konservatorlari va kichik maktab innovatorlari o'rtasidagi ziddiyat sifatida sahnalashtirilgan ta'limdagi madaniy urushning bir turini topasiz. Shunday qilib, arxitektura raqobatdosh ta'lim tamoyillarining timsoli sifatida ma'lum qiymatini oladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, muhit ob'ektlarni loyihalash, o'qitish va o'rganish o'rtasidagi o'zaro ta'sirni kuchli tarzda bog'laydi. Ochiq rejali maktablarda o'quvchilarning xatti-harakatlariga nisbatan o'quvchilarning motivatsiyasi ayniqsa muhim omil sifatida ajralib turadi. Ochiq sozlamalar ijtimoiy o'zaro ta'sir, shovqin va vizual chalg'itish uchun nisbatan kam to'siqlarni o'z ichiga oladi, shuning uchun o'quvchilar diqqatni jamlash uchun nisbatan o'zini o'zi boshqarishi boshqarishi kerak. Ushbu dinamikani biz tashrif buyurgan uchta maktabning o'qituvchilari qayd yetishdi. Bu ochiq reja tuzilishi yuqori darajadagi akademik ye'tiborga yega bo'lmagan talabalar uchun yomon bo'lishini anglatmaydi, lekin ochiq reja tuzilmalari topshiriq bo'yicha faoliyatni qo'llab-quvvatlash nuqtai nazaridan aniq qiyinchiliklarni keltirib chiqarishini aytish kerak. Shuning uchun o'qituvchilar va

rejalashtiruvchilar atrof-muhit va yekologiya o'rtasidagi xatti-harakatlarga sezgir bo'lishlari kerak.

Ta'lim dasturi, masalan, muayyan muhit yeffektlariga yerishish uchun ishlab chiqilishi mumkin. Bu, albatta, loyihaga asoslangan o'quv dasturi talabalarga motivatsiya va mustaqil ta'lim ko'nikmalarini rivojlantirish maqsadida o'z rejaları va o'quv dasturlarini yuqori darajada nazorat qilish uchun tashkil yetilgan. Shunday qilib, o'qitish va o'qihni tashkil yetish vositasi sifatida qaraladi. Muhitning ta'limga ta'siri o'quv muhiti tadqiqotchilari tomonidan yeng yaqindan o'rganilgan. Ushbu tadqiqot sohasi talabalar muvaffaqiyati uchun muhim deb hisoblangan kognitiv natijalarga (masalan, faollik va innovatsiyalar) va affektiv natijalarga (masalan, qoniqish) qaratilgan. Atrof muhit o'zgarishlari, bu soha asosan sinfdagi psixologik va ijtimoiy holat bilan chegaralangan. Shu sababli, o'quv muhitini tadqiq qilish ob'ektlarni loyihalash bo'yicha tadqiqotlarga bevosita hissa qo'shmaydi. Afsuski, muhitning roli boshqa joylarda ta'lim tadqiqotlarida chuqurroq ko'rib chiqilmagan.

Men diqqatimni atrof-muhitni o'rganishda, xususan, xatti-harakatlarni kuzatishda tez-tez qo'llaniladigan sifatli usullarga qaratdim. Jon Zaysel yozganidek: "Oxir oqibat, har bir maktab ta'lim madaniyati ma'lum bir tashkiliy modeli bilan bog'liq bo'lib, u o'z navbatida atrof-muhit bilan bog'liq bo'lgan aniq maqsadlar to'plami bilan bog'liq". Ayrim o'qituvchilar an'anaviy sinf modelini qabul qildilar, masalan, qisman ular maktabning o'quvchilariga nisbatan tuzilgan muhit yeng yaxshi xizmat ko'rsatishiga ishonganlari uchun talabalarga nisbatan yuqori darajadagi mustaqillikka yega bo'lishi kerak degan farazdan kelib chiqib, biroz kamroq tuzilgan dasturlarni amalga oshirdi.

Xulq-atvorni kuzatish odamlarning atrof-muhitdan foydalanishini muntazam ravishda kuzatishni anglatadi. Xulq-atvorni kuzatish menga yo'lovchining xatti-harakati va o'zaro ta'siri, maktab sharoitlarining dasturni bajarishga ta'siri, maktab maydonidan foydalanish va "noto'g'ri foydalanish" haqida ma'lumot to'plash imkonini berdi. Maktab maydonidan foydalanish va konfiguratsiyani hujjatlashtirish

uchun bir qancha usullar qo'llanilgan. Usullardan biri har bir maktabdagi asosiy joylarni, jumladan, o'quv joylarini, ofislarni va hokazolarni suratga olish yedi. Ular nima qilishadi? Faoliyatlar fazoviy jihatdan bir-biri bilan qanday bog'liq? Va fazoviy munosabatlar ishtirokchilarga qanday ta'sir qiladi? Shu bilan birga, atrof-muhit xulq-atvori kuzatuvchilari jismoniy muhit qanday qilib unda sodir bo'layotgan xatti-harakatlarni qo'llab quvvatlashi yoki ularga xalaqit berishiga qarashadi.

2.3. Mavjud vaziyatni o'rganishda qo'llaniladigan tadqiqot usullari

Bizning kuzatishlarimiz hujjatlashtirilgan, tartibga solingan va yozuvlarida ishlab chiqilgan. Bu yeslatmalarda bizning kuzatuvlarimizning

- vaqti va joyi, norasmiy o'qish va boshqalar qayd yetilgan;
- kuzatilayotgan faoliyatning o'chotasi va intensivligi qayd yetilgan;
- maktab o'quvchilarining izohlari;
- individual xatti-harakatlar va guruhdagi o'zaro munosabatlar;
- shovqin va harakatni chalg'itish;
- tizimli xarakteristikalar—asosan aylanish shakllari, issiqlik va yorug'lik qulayligi.

Bizning qaydlarimga kuzatilgan turli xil o'tirish tartiblarining sxemalari kiritilgan. Kuzatilgan faoliyat turi - ma'ruza, guruh yoki individual dam olish joylari; maktabning tashqi ko'rinishi; Suhbatlar bir necha turdagi ma'lumotlarni taqdim yetdi. Dastlab, ishtirokchilar maktab muhitini qanday qabul qilishlari va ularga munosabat bildirishlarini muhokama qilishdi. Bu ma'lumot bebaho yedi: usiz tadqiqotchi xulq-atvor, faoliyat yoki vaziyatning tabiatini osongina noto'g'ri tushunishi mumkin yedi. Misol uchun, ma'lum darajada aniq vazifadan tashqari xatti-harakatlar bir maktabda o'quv jarayonining qabul qilingan qismi bo'lishi mumkin, boshqasida yesa nomaqbul deb hisoblanishi mumkin. Agar biron bir maktabda mavjud bo'lgan umidlar haqida xodimlar va talabalar bilan gaplashmasa, ma'lumotga yega bo'lmagan xulosalar chiqarish oson.

Shovqin va akustika muammomi? Yoritishmi? Sinf xonalari gavjummi? Suhbatlar, shuningdek, har bir maktabda mavjud bo'lgan ta'lim qadriyatlarini, taxminlari va yetiqodlarini ochib berdi va menga har bir maktabning tashkiliy tuzilishi va tarixining konturlarini tushunishga yordam berdi. Masalan, maktab o'qituvchilari ma'muriy almashinuv maktab dasturiga beqaror ta'sir ko'rsatganini ta'kidladilar, chunki rahbarlar darajasidagi o'zgarishlar ta'lim falsafasiga nisbatan noaniqlikni keltirib chiqardi. Ushbu sharhlar maktabda ma'muriy o'zgarishlar, ta'lim amaliyoti va maktab madaniyati o'rtasidagi bog'liqlikni yoritishga xizmat qildi.

1. Boshqa o'rta maktablarda o'qiganmisiz? U yerda qanday yedi?

2. Tashkilot va madaniyatga oid savollar (o'qituvchilar uchun).

3. Yekologiya va tashkiliy masalaga oid savollar (o'qituvchilar uchun).

Suhbat savollari maktabni tashkil yetish, madaniyat, muhit va yekologiyani

muhim jihatlarni ko'rib chiqish uchun mo'ljallangan yedi. Men bu yerda faqat bir nechta savollarni ko'rib chiqaman.

Bu maktab bilan qanday taqqoslanadi? Bu yerda o'qituvchilar va talabalar

o'rtasidagi munosabatlarni qanday tasvirlagan bo'ladingiz? Qanaqasiga

Maktab inshooti sizning maqsadlaringizga qanchalik mos keladi?

Binoning tartibi sizning o'qituvchilik faoliyatingizni qo'llab-quvvatlaydimi

yoki maktab joylarining o'lchami, konfiguratsiyasi va joylashuvi bilan

bog'liq muammolar tufayli faoliyatingizni doimiy ravishda o'zgartirasizmi?

O'quv maydonidan samarali foydalanishda muammolarga duch kelgan

muayyan holatlar bo'lganmi?

Talabalarinigiz orasida ta'limni qo'llab-quvvatlash bo'yicha maktabingizdagi yeng muhim uchta yoki to'rtta joy nima? Bu joylarda qanday turdagi akademik, ijtimoiy va rivojlanish yehtiyolarini ko'rasiz? Maktabingizda havo sifati yoki termal qulaylik muammosi bormi? Ushbu maktab o'quvchilari o'rtasidagi munosabatlarni tasvirlab bera olasizmi? Maktab loyihasi haqida qanday fikrdasiz?

Savollar kengaytirilgan yoki butunlay ochiq javoblar uchun turtki bo'lib xizmat qildi. Yekologiya, tashkilot, madaniyat va muhit o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ko'plab savollarda aniq ko'rinadi. Kuzatuv va suhbat usullaridan foydalanishim hujjatli materiallar to'plami bilan yakunlandi. Talabalar ishidan namunalar va sinf topshiriqlari o'quvchilar faoliyati, o'quv faoliyati va o'quv dasturi haqida foydali ma'lumotlarni taqdim yetdi. Jadvallar menga har bir maktabda kunlik tadbirlarni kuzatishga va vaqtni tashkil yetish va o'quv dasturini tushunishga yordam berdi. Har bir maktabning tarixi haqidagi ommaviy bayonotlar va ularning dastlabki rejalashtirish va qurilishiga oid ichki yozuvlar kabi tarixiy hujjatlar har bir maktabning kelib chiqishi va yevolyutsiyasi konteksti haqida tushuncha berdi. Qavat rejalari ham to'plangan. Ushbu materiallarning ba'zilari onlaynda, boshqalari yesa faqat hududda mavjud yedi.

Atrof-muhitni o'rganish.

Boshqa ichki va tashqi makonlar maktab ichidagi va uning atrofidagi ikkinchi darajali joylarni muhokama qiladi va o'quvchilarga hududning yestetik fazilatlarini qanday ta'sir qilishini ko'rib chiqadi.

Keys tadqiqot: Yekologik tadqiqotlar maktabi tuzilishini o'rganish ekologik tadqiqotlar maktabi o'zining fanlararo o'quv dasturi va ob'ektining g'ayrioddiy loyihasi bilan nisbatan yaxshi tanilgan. Maktab muntazam ravishda mahalliy va xorijiy mehmonlarni qabul qiladi, ular ish joyida dasturni ko'rish va ob'ektning arxitektura dizaynini ko'rish uchun keladi. Maktab 1998 yilda AQSh Davlat departamenti tomonidan Yangi Amerika maktabi sifatida ye'tirof yetilgan, bu butun maktabning innovatsion islohotini ye'tirof yetgan muhim sharafdir.

Qiziqqan o'quvchilar maktab haqida qo'shimcha ma'lumotni maktab veb-saytida topishlari mumkin.

17-rasm

Maktab har yili 400 ga yaqin o'quvchini qabul qiladi va maktab 1995 yilda ochilganidan buyon uning ro'yxatga olish darajasi barqaror bo'lib kelmoqda. Maktab yuqori darajadagi akademik muvaffaqiyatlarga yega, odatda OTM-ga kirish imtihonlarida mamlakatdagi o'rtacha ko'rsatkichdan 10-20% yuqori ball oladi. Maktab o'quvchilari, ayniqsa, g'ayratli va diqqatli bo'lib ko'rinadi, ammo bu ularning kirish fazilatlarini, maktab dasturi yoki ikkalasining kombinatsiyasi natijasini noma'lum. Maktab hamkorlikda o'qitishni va fanlararo atrof-muhitni o'rganish bo'yicha o'quv dasturini qo'llab-quvvatlash uchun ishlab chiqilgan. Rejalashtirish qo'mitasi tomonidan ye'lon qilingan hisobotda aytilishicha, dastlab "dastur loyihasi ob'ekt yehtiyolarini aniqlaydi, bu maktab qurishda tez-tez sodir bo'ladigan narsaning teskarisidir".

Maktabning noan'anaviy dasturini mumkin bo'lgan xavflardan himoyalash,

- tashqi aralashuvdan himoya qilinishi kerak;
- o'qituvchilar tuman boshqarmasi tomonidan yemas, balki tanlov asosida qabul qilinishi kerak;

- ishga qabul qilingan xodimlar jamoani shakllantirish, haqiqiy baholash va maktab dasturi bilan bog'liq boshqa ko'nikmalarga o'rgatiladi.

Umuman olganda, hisobot tizimli ravishda amalga oshirilgan dasturning bir qismi sifatida binolarni loyihalash, boshqaruv va o'qitishni birlashtirishga qiziqishni aks yettiradi.

ekologiya va tashkiliy masala.

Maktabda zallar deb nomlanuvchi to'rtta katta ochiq rejali o'quv maydoni mavjud. Har bir zalda 100 ga yaqin o'quvchi joy oladi va har bir sinfda ikkitadan xona bor. Har bir zalda ikki-besh o'qituvchidan iborat jamoa ishlaydi; bu raqam zaldagi talabalar soniga va o'qituvchilarning to'liq yoki yarim vaqtda ishlayotganligiga qarab o'zgaradi. Ikki qavatli ob'ektning ikkinchi qavatida joylashgan zallarning sxemasi ko'rsatilgan. Qavat rejasida C sifatida ko'rsatilgan kichikroq sinflar matematika uchun ishlatiladi.

Maktabni rejalashtiruvchilar o'zlarining dastlabki niyatlariga ko'ra muvaffaqiyatli kadrlar bilan ta'minladilar. Maktabning arxitekturaviy rejasini ishlab chiqish va amalga oshirishda o'quv maydonni to'rt qismga ajratilgan. Birinchi uchta qism - Yekologiya va tashkilot, madaniyat va muhit - bu tadqiqotning nazariy asosiga mos keladi. Yakuniy bo'lim, "O'rganish chalg'itadigan narsalar" maktabdagi shovqin va yo'l harakatining chalg'itishiga qaratilgan.

Zallarda men kuzatgan ikkita yeng keng tarqalgan o'tirish tartibi ma'ruza formati va aylanish formati yedi. Ma'ruza formati an'anaviy sinf namunasiga amal qildi, ya'ni talabalar xonaning old tomoniga qarab o'tirib, yozib olishdi, yakka tartibda ishladilar yoki o'qituvchi boshchiligidagi muhokamada qatnashdilar. Rasmda bu tartib tasvirlangan. Talabalar o'tiradigan joy, bu holda, A shaklida joylashtirilgan va o'qituvchilar PowerPoint taqdimoti uchun mobil doska va proeksiya yekranini o'rnatgan. Maktab blokli jadvalga amal qiladi, unga ko'ra talabalar har kuni o'z zallarida uch soatlik vaqt o'tkazadilar. Qolgan vaqtlari asosiy bo'lmagan sinflarda yoki individual o'qishda yoki ba'zida maktabdan tashqari loyihalar ustida ishlashda o'tkaziladi.

O'qituvchilar odatda jamoa bo'lib ma'ruza o'qidilar. Jamoa o'qitish o'z-o'zidan dars mazmuni ketma-ketligini tubdan o'zgartirmadi. An'anaviy o'qitishdan yeng aniq farq shundaki, o'qituvchilar ko'pincha sinf oldida bir-birlari bilan suhbatlashdilar, savollar ko'tardilar yoki o'zlarining maxsus tushunchalarini qo'shish orqali mazmunni kengaytirdilar, ayniqsa ular o'z tajribalariga jalb qilishlari mumkin.

Nihoyat, o'qitish vaqtining uchdan bir qismi guruh yoki individual ish bilan band bo'ldi. Guruh mashg'ulotlarida talabalar stollarda yoki ular qulay ishlashlari mumkin bo'lgan boshqa joyda to'plangan. Talabalar individual ish uchun bir tekis tarqaladi. Har ikki turdagi ish uchun joy bor. O'qituvchilar ma'ruza formatidan vaqtning uchdan bir qismidan foydalanish va monotonlikdan qochish uchun undan foydalanishni 45-55 daqiqagacha cheklab qo'yishgan. Sinf vaqtining taxminan uchdan bir qismi aylanma o'rnatishga to'g'ri keldi. Ushbu tartibga solishda uylar bir xil o'lchamdagi uch yoki to'rtta guruhga bo'lingan. Keyin bu guruhlarining har biri alohida darslar orqali almashtirildi, shuning uchun davr oxiriga kelib har bir guruhga bir xil material o'rgatildi. Matematika uchun navbatdagi har bir dars odatda 40-55 daqiqani tashkil qiladi, bu yesa to'liq darslar to'plamini uch soatlik vaqt ichida, yehtimol qisqa ma'ruza yoki boshqa ish uchun qolgan vaqtni o'tkazishga imkon beradi. Darslar o'rtasida kechikish bo'lmasligi uchun har bir darsning davomiyligi ma'lum aylanishlar to'plamida ko'proq yoki kamroq bir xil bo'lishi kerak yedi. Vaqtinchalik ajratgichlar ko'pincha har bir guruh boshqalardan vizual ravishda ajralib turishi uchun doskalarni joylashtirish orqali yaratilgan. Rasmda ikkita doskadan uchta guruh maydoni yaratish uchun qanday foydalanilganligi ko'rsatilgan. Zal sharoitida men kuzatgan o'qitish usullari ko'p jihatdan an'anaviy o'qitish tartiblariga o'xshardi. Misol uchun, ma'ruza formati o'qitishning an'anaviy usullaridan haqiqatan ham chetga chiqmadi. Rotatsiya formati asosan an'anaviy sinf tartibini aks yettirdi, ya'ni u o'qituvchi boshchiligidagi munozara va kontentni yetkazib berishga mo'ljallangan jismonan yopiq muhitni yaratdi.

Shunday qilib, tarix, geografiya va atrof-muhit biologiyasi birlashtirildi

va men kuzatgan individual ish an'anaviy sinfda sodir bo'lishi mumkin yedi. Xo'sh, nega jamoaviy o'qitish va ochiq loyiha bilan umuman bezovta qilyapsiz? O'qituvchilarning jamoaviy tartibni saqlashining asosiy sababi shundaki, asosiy o'quv rejasi fan sohasi bo'yicha bir qator tajribalarni talab qiladi: u hayot haqidagi fanlar, geografiya, tarix, iqtisod va til san'atidan tarkib topgan. Ushbu fanlarning bir-biriga qanday yig'ilishiga misol qilib, suv resurslari profili, talabalar suv resurslarini o'rganish va hisobot tuzgan guruh loyihasi taklif yetiladi. Men ko'rib chiqqan namunaviy loyihalarda kimyoviy, yekologik va biologik ma'lumotlardan tashqari o'rganilgan suv resurslari tarixi va geografiyasi haqida chuqur ma'lumotlar mavjud yedi. Suv resurslarining tarixiy va geografik kontekstini ko'rsatish uchun shaharcha va sun'iy yo'ldosh xaritalari ishlatilgan, raqamli ma'lumotlar yesa diagramma va grafiklarda keltirilgan.

Zalning ochiq loyihasi va kengaytirilgan bloklarni rejalashtirish o'qituvchilarning keng ko'lamli hamkorligi uchun zarur bo'lgan umumiy joy va vaqtni ta'minlash orqali maktabda o'quv jarayoniga yordam beradi. Direktor ta'kidlaganidek, agar maktab "to'rtta devor qursa va har bir zalda to'rtta sinf xonasi bo'lsa, o'quv yepizodlari juda va juda boshqacha bo'lar yedi. Bu fanlararo ta'limga to'g'ri kelmaydi. Bu ko'proq intizomli bo'lar yedi va faqat nomi bilan fanlararo plinar bo'lar yedi. Bu yerda asosiy g'oya shundan iboratki, agar o'qituvchilar alohida sinflarda yoki turli vaqtlarda ishlagan bo'lsalar, bir xil darajada hamkorlik qilmaydilar: o'qituvchilar makondan foydalanishni muvofiqlashtirish uchun birgalikda harakat qilishlari kerak, shunda bir sohadagi o'quv faoliyati aralashmaydi. Kengaytirilgan o'qitish davri ham birgalikda rejalashtirishni talab qiladi, shunda darslar to'g'ri ketma-ketlikda bo'ladi.

18-rasm

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, jamoaviy o'qitish va bloklarni rejalashtirishning afzalliklari, umumiy makonda guruh sifatida ishlash bilan bog'liq keskinliklarga qaramay, o'qituvchilarga hamkorlikda o'qitishga samara kiritish uchun sabab bo'ladi.

Zal sharoitlari va an'anaviy sinflarni tartibga solish o'rtasidagi yeng aniq farq shundaki, zallar nisbatan katta va ochiqdir. Bu xususiyatning o'zi ijtimoiy muhitga aniq ta'sir qiladi. Talabalar o'z zallarida "nima bo'layotganining" bir qismi bo'lishni ijtimoiy a'zolik tuyg'usi bilan bog'lashdi: ular maktabda oldingi o'rta maktabga qaraganda kamroq begonalashganliklarini xabar qilishdi va bu nisbiy begonalashuvning yetishmasligini asosan zal sharoitiga bog'lashdi. Bu yerda atrof-muhit dinamikasining bir qismi shunchaki "siz odamlarni muntazam ravishda va uzoq vaqt davomida ko'rasiz". Bu doimiy ta'sir qilish zallarda asosiy jamoa hissi uchun zamin yaratishga yordam beradi.

Bu ko'proq jamiyatga o'xshaydi, biz hammamiz birgamiz, ajratish o'rniga. Xuddi shunday ochiq dizayn ijtimoiy aloqa tuyg'usini osonlashtirgani uchun o'z minnatdorchiligini bildirdi: "Ba'zida siz tor

va yopiq sinfda bo'lganingizda, o'zingizni hamma narsadan uzilib qolgandek his qilasiz. Yopiq yeshikli sinf o'qituvchisi sifatida - siz o'sha sinf xonasining madaniyatini rivojlantirasiz. Talaba har gal o'sha xonaga kirsa, u o'qituvchi yaratgan madaniyatga moslashadi. Bu yerda biroz boshqacha - biz hali ham o'sha madaniyatlarni yaratamiz, lekin makon juda katta va juda ochiq bo'lgani uchun bolalar o'zlarini ko'proq madaniyatning bir qismidek his qilishadi. Bilasizmi, ular bu bolalarning hammasi aylanib yurib, makonni qayta tashkil yetish va qayta qurishni ko'rishlari mumkin.

Men hamma joyda nimalar bo'layotganini ko'rishni yaxshi ko'raman va shu yo'l bilan yaxshiroq o'rganaman — shunchaki nimalar bo'layotganini bilsam ham, diqqatimni bir narsaga qarata olaman».

Zal sharoiti an'anaviy sinf xonalariga qaraganda kamroq bo'g'uvchi yekanligini his qilish, chunki talabalar bir-biridan kamroq ajratilgan. Ular buni o'qituvchining madaniyati yemasdek his qilishadi: bu doskadagi o'sha odam yemas, bu shunchaki bo'sh joy, bu butun uy, bu bizning ishimiz.

Talabalarning ijtimoiy a'zolik hissi xodimlar va talabalar tomonidan o'quv muhitiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi bilan bog'liq yedi. Sizni shaxs sifatida bilishi mumkin va agar siz vazifani bajarishda muammoga duch kelsangiz yoki uy vazifangizni bajarishga majburlansangiz, ular sizga pul tikishda yordam berishi mumkin. Biz uchun zal o'qituvchilariga borish osonroq, chunki biz ularni yil davomida yaxshiroq bilib olamiz.

eng muhimi, talabalar o'zlarining o'qituvchilari bilan munosabatda bo'lishlarini his qilishdi va shuning uchun o'zlarini o'quv jarayoniga jalb qilishdi. Zal ichidagi ijtimoiy birdamlik hissi nafaqat osonlashtiradi. Ushbu kuzatishni maktabning maxsus ta'lim o'qituvchisi, LinKrutz, takrorladi.

19-rasm

Linning ta'kidlashicha, zal o'qituvchilari "bu bolalarning o'rganish uslublari, ularning o'ziga xos xususiyatlari bilan tanishadilar va keyin ular butun yil davomida ularni izchil ravishda hal qila oladilar" - bu dinamika o'quvchilarga o'rganishda yordam beradi deb hisobladi. nogironlar, shuningdek, umumiy talabalar jamoasi. Bu yerda asosiy narsa shundaki, o'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi shaxsiy munosabatlar yoshi o'quvchilarni yordam so'rashga undaydi va o'qituvchilarga bu talabalarga qanday yordam berishni yaxshiroq tushunishga imkon beradi. Bunday shaxsiylashtirish qisman zalni tartibga solishning jamoaviy xususiyatidan kelib chiqadi: zal jamoasi o'z o'quvchilarining kuchli va qiyinchiliklarini muhokama qiladi, so'ngra individual talabalarga yordam berish uchun resurslarni birlashtiradi. Umumiy makon va vaqt shu tariqa qo'llab-quvvatlovchi o'quv muhitiga kiradi.

O'qituvchi va talaba samarali munosabatlari; shuningdek, o'quvchilarni birgalikdagi o'quv muhitiga jalb qilish orqali o'quvchilar motivatsiyasini qo'llab-quvvatlaydi. Xodimlar va talabalar o'rtasida ijtimoiy va tarbiyaviy ta'sirlar zal sharoitida bir-biriga bog'langan.

O'nta stoldan iborat har bir guruh guruhcha sifatida tanilgan. Guruhchalar o'quv zalida va kamroq darajada, uch soatlik blokda individual va guruh ishlari uchun ishlatiladi. Aksariyat talabalar o'zlarining podkastlarini yesdalik sovg'alari, oziq-ovqat mahsulotlari va boshqa shunga o'xshash narsalar bilan shaxsiylashtirishga katta ye'tibor berishlarini hisobga olsak, ular o'z stollarini hududiy jihatdan o'ylashlari aniq. Bu yerda ta'kidlanishi kerak bo'lgan oxirgi jismoniy xususiyat - bu talabalarning o'tiradigan joylari. Talabalarga har biriga qulflanadigan shkafi bo'lgan kabinet uslubidagi stol ajratilgan. Stollar zalning chekkasi bo'ylab o'n kishilik guruhlariga to'plangan. Atrof-muhit bo'yicha tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, shaxsiy chegaralarni nazorat qilishning bunday turi ish sharoitida psixologik ahamiyatga yega, chunki u yolg'izlik va ijtimoiy o'zaro ta'sir o'rtasidagi muvozanatni nazorat qilish zarurligiga javob beradi. Bu yehtiyoy talabalarning bir qator sharhlarida o'z aksini topdi.

Chalg'itadigan narsalarni o'rganish.

Aylanish formati qo'llanganda ham akustik muammolar paydo bo'ladi, chunki talabalar guruhlari o'rtasida sezilarli darajada tovush oqimi mavjud. muammoning ildizi kuyidagidan iborat: o'qituvchilar bir-biriga yaqin joylashgan, faqat doskalar tomonidan minimal vizual va akustik buferlash mavjud. Men kuzatganimga ko'ra, akustik to'kilish vaqti-vaqti bilan aralashish uchun yetarli yedi. Zal sharoiti ijtimoiy muhitga ijobiy hissa qo'shsa-da, dizaynga xos bo'lgan ba'zi kamchiliklar mavjud. Yeng muhimi, ochiq maydon an'anaviy sinflarda mavjud bo'lgan vizual va akustik nazoratni amalga oshirishga imkon bermaydi. Yehtiyotkorlik bilan jamoaviy rejalashtirish, odatda, faoliyatning to'g'ri taqsimlanishini va tovush darajasining ortiqcha bo'lmasligini ta'minlaydi. Biroq, rejalashtirish nimaga yerishishi mumkin bo'lgan cheklovlar mavjud. O'qituvchilar jamoa bo'lib ma'ruza o'qiyotganda, chetda o'tirgan talabalar diqqatini yo'qotish tendentsiyasi mavjud, chunki bu pozitsiyadan nima aytilayotganini yeshitish qiyin. Bu yerga kelib, o'z ish stollimga yega bo'lish juda yoqimli - shunchaki narsalaringizni tashlab yuborish va podkastingizdagi hamma bilan tanishish. Direktor bu kuzatuvni

tasdiqladi va ovozni makon bo'ylab bir tekisda aks yettirish uchun dinamiklarni o'rnatishni taklif qilganini aytdi. Bu g'oya hech qachon qabul qilinmagan: o'qituvchilar mikrofon ko'llash mashaqqatli bo'lishini his qilishgan.

Yopiq joylar talabalar uylaridan tashqarida o'tkazadigan o'quv vaqtining ko'p qismi an'anaviy sinf xonalarida bo'lib, u yerda matematika, ijtimoiy fanlar va zamonaviy tillar bo'yicha kurslar o'tadi. Shuningdek, turli xil ixtisoslashtirilgan joylar, jumladan, san'at xonasi va raqamli dizayn laboratoriyasi mavjud. Shovqin va tirbandlik maktabda o'qitish va o'rganishga jiddiy xalaqit bermaydi. Shunga qaramay, o'qituvchilar zal jihozlarini umuman ijobiy nuqtai nazardan ko'rishadi va uning kamchiliklari afzalliklaridan ustun turishini his qilishadi.

Ovoz ravshanligi sezilarli darajada ta'sirlanganda (bu kamdan-kam hollarda) talabalarning diqqat markazida bo'lgan. O'qituvchilar shovqinning tarqalib ketishini ovozlarni o'rtacha ko'tarish orqali qoplashga intildilar, natijada tabiiy ravishda balandroq ovoqli o'qituvchilar tinchroq o'qituvchilarga qaraganda kamroq harakat qilishlari kerak yedi. Men suhbatlashgan bir qator o'qituvchilar bu kuzatuvni tasdiqladilar va ba'zilar baland ovozda gapirishdan ma'lum darajada charchoq va vokal zo'riqishni boshdan kechirishlarini ta'kidladilar.

Xodimlar va talabalar qo'shni zalda jiddiy harakat bo'lsa, sinf yeshiklari ochiq bo'lsa, o'qitish va o'rganish qiyinligini aytishdi, chunki zaldan shovqin sinfdagi mashg'ulotlarga xalaqit beradi. Shunday qilib, sinf o'qituvchilari ko'pincha yeshiklarini yopadilar, bu yesa biroz tiqilib qolishga olib keladi.

Tashqi makon va derazalar: Maktabda yekologik dizayn o'z maydonlarida yaxshi ochiq o'quv joylariga yega bo'lgani uchun qulaydir. Yeng keng ko'lamli ochiq o'quv maydoni binoga ulashgan hovuzdir. Bu yerda hovuz profilida qo'llaniladigan ko'nikmalar va ular o'simliklarni aniqlashni mashq qilish uchun hududdan foydalanadilar. Hovuz bo'ylab yo'lak aylanib, keng o'simlik dunyosiga kirish imkonini beradi. Ochiq sinf xonasi hovuzga qaraydi.

Ochiq o'quv joylari bir qator o'quv bo'limlari uchun sakrash nuqtasini ta'minlaydi, ammo ulardan foydalanish umuman cheklangan. Bir nechta qo'riqxonalar va Minnesota hayvonot bog'ini o'z ichiga oladi va maktab ulardan to'liq foydalanadi. Aynan mana shu yekologik "ajralish" ni o'quvchilar odatiy maktab sharoitlariga bog'lashdi.

Hovuz va maktab hududidagi boshqa yarim tabiiy hududlarning ahamiyati nafaqat tarbiyaviy ahamiyatga yega, chunki ularning yestetik fazilatlarini psixologik va hissiy foyda keltiradi. Talabalar o'zlarini "dunyoga ko'proq mos" va "qulayroq" his qilishlari haqida xabar berishdi. Talabalarning maktabning tabiiylashtirilgan shartiga ijobiy munosabatini hisobga olsak, maktabning jismoniy muhiti ma'lum darajada "tabiat bilan hamkorlik" deb atagan narsaga yerishganligi aniq. Bu yesa jarayonlarni rivojlantiradi va ye'tiborni "kengroq tirik jamoaga qaytaradi. Bizning ish kunlarimiz yelementlardan muhrlangan zamonaviy binolarda o'tadi. Ko'pincha biz g'alaba qozonish nuqtalarini ham ocholmaymiz. Ularning dizayni bizga orientatsiya, iqlim, quyoshning joylashuvi yoki mavsumiy o'zgarishlarga oid bir nechta maslahatlarni beradi.

Talabalar, shuningdek, nisbatan tabiiy sharoitda ob-havo kabi tabiiy hodisalarni muntazam kuzatib borishdan zavqlanishlarini aytishdi. Men suhbatlashgan talabalarning barchasi odatdagi maktab sharoitlaridan ko'ra maktab atrofini afzal ko'rishlarini aytishdi.

Biz tom ma'noda tabiatga nisbatan sezgirlikni yo'qotganimiz ajablanarli yemas.

Loyihalashtirilgan muhitning kundalik tajribasi orqali biz ajralishni o'rganamiz. Talabalarning ularning jismoniy holatiga oid mulohazalari yekologik dizayn tamoyillariga mos keladi. Yekologik dizayn ko'pgina qurilgan muhitlar bizni tabiiy dunyodan ajratib turadigan pozitsiyani yegallaydi.

20-rasm

Maktab bo'ylab joylashgan katta derazalar, xususan, birinchi qavatda va ba'zi kichikroq koridorlarda maktabning ichki muhitini tashqi muhit bilan bog'lashga yordam beradi.

Ushbu derazalar haqida so'ralganda, talabalar asosan tashqi muhit haqida o'z fikrlarini takrorladilar.

Iqlim, fasl, quyosh va soyaning o'zgarishi va oqimiga, tabiatga yo'naltirilgan bu yo'nalish "bizning barcha hayotni qo'llab-quvvatlovchi tabiiy davrlarga bo'lgan tushunchamizni" uyg'unlashtiradi va "biz yeng tirikmiz".

Zal sharoiti yaxshi ishlashining yeng muhim sabablaridan biri bu o'qituvchilarning jamoa bo'lib ishlashga umumiy qiziqishlari. Bundan tashqari, maktab dizayni muvaffaqiyatli ishlaydi, chunki o'qitish, rejalashtirish va o'quv dasturini tashkil yetish uy sharoitiga mos keladi.

Zal maydonidan foydalanishni boshqarish uchun hamkorlikda rejalashtirish zarur, asosiy o'quv dasturini taqdim yetish uchun turli xil intizomiy tajriba kerak.

Bu mulohazalar o'quvchilarning atrofida landshaftga oid kuzatishlariga mos keladi: o'quvchilarning tashqi muhit bilan bog'laydigan dam olish, yerkilik va ijodkorlik tuyg'ulari maktabning

katta derazalariga bo'lgan munosabatida yana yaqqol namoyon bo'ladi.

Darhaqiqat, derazalar maktabga tabiatni olib keladi; va shunday qilib, ular maktabni vizual ravishda boyitadi va boshqa maktab muassasalariga qaraganda kamroq institutsional ko'rinishiga yordam beradi.

Shuning uchun maktab devorlari "qamoqxona kamerasi" devorlariga o'xshamaydi, balki tashqi dunyoga ochiladigan yeshik kabi ko'rinadi.

Bunday asosiy holat bo'lmasa, jamoaviy o'qitishga xos bo'lgan keskinliklar bo'linishga olib kelishi mumkin va tarixiy dalillar shuni ko'rsatadiki, bunday bo'linish individual sinfda o'qitishga qaytish bilan yakunlanadi.

Maktabning ochiq reja loyihasi qisman samarali ishlaydi, chunki o'qituvchilar dizaynga mos keladigan o'qitish amaliyotiga shaxsan sodiqdir.

Atrof-muhitni o'rganish maktabi dizayni maktabdagi ta'lim va ijtimoiy muhitga hissa qo'shadi, ammo bu bir xil dizayn barcha maktab dasturlari yoki barcha o'qituvchilar va talabalar uchun muvaffaqiyatli bo'lishi shart degani yemas.

Maktab dizaynining ijobiy ta'siri maktabga xos bo'lgan va boshqa joylarda takrorlanishi yoki takrorlanmasligi mumkin bo'lgan bir nechta shartlarga tayanadi.

II BOB XULOSASI

1. Xulosa qilib aytganda, yekologiya, tashkilot, madaniyat va muhit birgalikda maktablarda atrof-muhit sifatini belgilaydi. Agar ushbu yelementlardan birortasi bo'g'indan tashqarida bo'lsa, loyiha o'z maqsadiga yerisha olmasligi mumkin. Yekologik tadqiqotlar maktabining dizayni maktabdagi talabalar, o'qituvchilar va dastur yelementlarining o'ziga xos kombinatsiyasi tufayli muvaffaqiyatli bo'ladi. Bu dizaynning kamchiliklari yo'q degani yemas. Masalan, yopiq sinf xonasi maxsus ta'limni qo'llab-quvvatlashda foydali bo'ladi, chunki talabalar ishlash uchun kamroq chalg'itadigan joyga yega bo'ladi. Bir nechta zal o'qituvchilari, shuningdek, ma'ruzalar va guruh ishlari uchun har bir zalda yana bir yoki ikkita sinf xonasi bo'lishini afzal ko'rishlarini aytishdi. Ushbu sinflar aylanish jarayonida yuzaga keladigan shovqin muammolarini hal qiladi. Birinchi qavatdagi taqdimot maydonini yaxshiroq akustik izolyatsiya qilish maktabdagi shovqinni ham kamaytiradi, ammo devorlarni o'rnatish yoki ikkinchi qavat teshiklarini muhrlash dizaynning vizual shaffofligi va jismoniy ochiqqligini buzadi.

Talabalar ma'ruzalar, guruh topshiriqlari va individual ish davrlarida diqqatni jamlashga mohir va ular akademik faoliyatga intilish bilan rag'batlantiriladi. Maxsus ta'lim o'qituvchisi ta'kidlaganidek, maktabda tengdoshlar orasida "juda katta" ijobiy bosim mavjud va o'quvchilar o'zlarini va bir-birlarini yuqori darajada ushlab turishadi. Natijada, talabalar haddan tashqari ortiqcha faoliyat bilan shug'ullanmaydilar, garchi bunday ochiq muhitda buni qilish nisbatan oson bo'lsa ham.

2. Ushbu amaliy tadqiqot nafaqat maktab dizayni va uning madaniyati, tashkil yetilishi va muhiti o'rtasida yaxshi moslikni ta'minlash muhimligini ta'kidlaydi; shuningdek, tashqi makon va derazalarning o'quvchilarning sog'lomlik tuyg'usiga ta'siri haqida gapiradi. Ochiq muhit va derazalarning yestetik qiymati maktabni rejalashtirish va loyihalash bo'yicha adabiyotlarda umuman muhokama qilinmaydi, ular asosan sinov natijalari bilan bog'liq. Fanlararo, yoki agar o'qituvchilar jamoalarda ishlamasa, ochiq

muhitda ishlash uchun juda oz sabab bo'lar yedi. Ochiq reja dizaynining o'ziga xos kamchiliklari, ayniqsa shovqin va harakatni chalg'itish, uning afzalliklaridan ustun turadi.

3. Natijalar maktab qurilish yestetikasi xodimlar va o'quvchilarning maktab muhiti haqidagi tasavvurlarini bildirishning haqiqiy usullariga soya soladi. Maktab qurilishi yestetikasining ta'siri bo'yicha qo'shimcha tadqiqotlar o'tkazish kerak, shuning uchun maktab dizayni haqidagi munozaralar nafaqat asosiy jismoniy omillar va test natijalarini hisobga oladi, balki yestetik dizayn ijobiy maktab iqlimini qanday qo'llab-quvvatlashi mumkinligini ham hisobga oladi.

4. Jamoaviy o'qitish va bloklarni rejalashtirishning afzalliklari, umumiy makonda guruh sifatida ishlash bilan bog'liq keskinliklarga qaramay, o'qituvchilarga hamkorlikda o'qitishga samara kiritish uchun sabab bo'ladi.

III-BOB. O'ZBEKISTON O'RTA TALIM MAKTABLARI O'QUV ISHLAB CHIKHARISH MAJMUALARI INOVATSION TALIM SIFATIDA SHAKLLANISHI

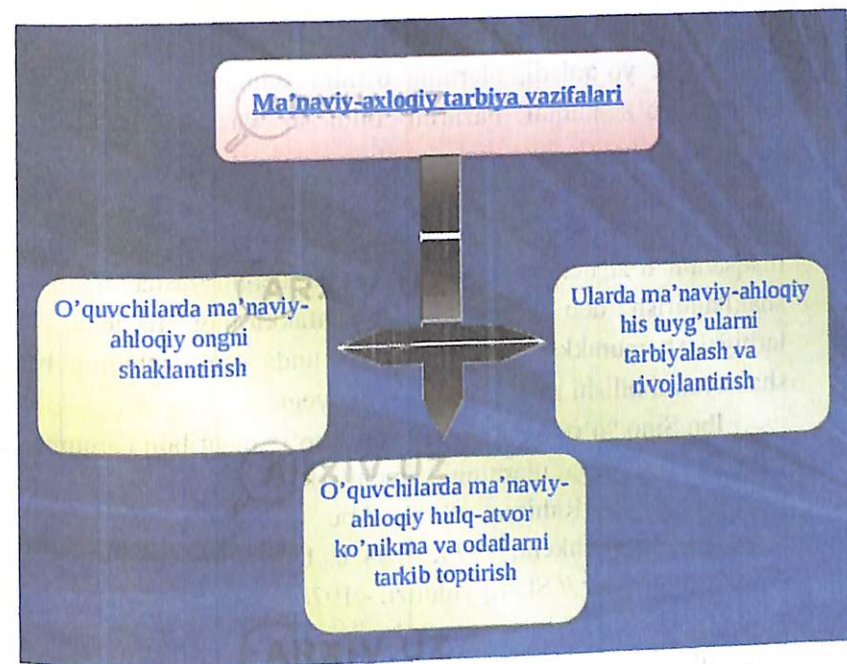
3.1.O'zbekistonda o'rta talim maktablarini kelib chikishi va tarixi

O'zbek xalqi dunyodagi eng qadimiy xalqlardan biri bo'lib, boy qadimiy tarix va sivilizatsiyaga yega. O'zbek xalqining madaniyati Zardusht davridan va uning ta'limotidan kelib chiqqan. Dehqonchilik va chorvachilik bilan shug'ullanib, asta-sekin o'troq turmush tarziga o'tayotgan o'zbek, tojik, yeron xalqlarining ajdodlari asrlar davomida yoshlarning madaniyati va bilimini yuksaltirishga intilib kelganlar. Shuni aytish kerakki, Somoniylar davridagi tarbiya, maktab va pedagogik fikr faqat shu davrga xos bo'lgan o'ziga xos xususiyatlarga yega yedi. Mashg'ulotlar ibodatxonalar, maktablar, madrasalarda olib borilgan. Boshqa mamlakatlardan olimlar, faylasuflar, hunarmandlar taklif qilinlar, ular bemalol kelib-ketardilar: ular bir-birining madaniyatini, tajribasini o'zlashtirardi. Tojiklarning pedagogik tafakkuri ham dunyo xalqlari qatori mashaqqatli tarixiy yo'lni bosib o'tdi. Ta'lim tarixi, maktablarning kelib chiqishi va pedagogik tafakkur bizni quyidagi xulosaga olib keladi: ta'lim va milliy maktablar ob'ektiv-sub'ektiv asosda rivojlanib, to'plangan tajribani avloddan-avlodga meros sifatida qoldirib, muqaddas deb saqlanadi.

Ta'lim, maktab va pedagogik fikr tarixiga murojaat qilishimizdan maqsad, yeng avvalo, o'sha davrlar hayotining haqiqiy ijtimoiy-madaniy asoslarini anglash, ularni qiyoslab tahlil qilish, topilmalardan zamonaviy hayot tajribasida foydalanishdir. Yana bir maqsad – o'sha uzoq davrlar hodisalarining iqtisodiy, siyosiy, falsafiy va ma'naviy asoslarini o'rganib, ularni tarixga mos ravishda tasvirlash, chunki ularning barchasi u yoki bu davr taraqqiyotining natijasidir. Shu munosabat bilan o'tgan asrlarda maktablar va pedagogik tafakkurning paydo bo'lishining tarixiy asoslari qanday bo'lganligi va jamiyat taraqqiyotining yangi davrida qanday bo'lishi lozimligini aniqlash zarur. Bularning barchasini aniq tushunmasdan turib, jamiyatning mavjudligini va kelajakda millat taraqqiyotini tasavvur yetib bo'lmaydi

– biz tariximizning asosiy bosqichlari, belgilari va chegaralarini aniqlab, belgilab olishimiz, ijtimoiy muhit qanday yekanligini tushunishimiz kerak. ta'lim va tarbiya bilan bog'liq. "Biz ushbu muammoni tahlil qilish va umumlashtirishga kompleks yondashish orqaligina nafaqat ta'limning mohiyati va mazmunini, ko'rib chiqilayotgan davrda o'zbek xalqining maktablarning paydo bo'lishi va pedagogik tafakkurini ochib berish mumkin, deb hisoblaymiz. balki bu tarixiy obektiv hodisaning dialektik aloqadorligi va shartlilikini o'rnatishga qaratilgan." 1 Abdulloev I. O'rta Osiyoda arab tilidagi she'riyat va "Xuroson X – XI asrlar ibtidosi. / - I. Abdullaev. Toshkent: 1984. -270-yillar.

Zamonaviy pedagogika fani ko'p ming yillar davomida jahon sivilizatsiyalari tomonidan to'plangan pedagogik tarbiya va ta'limning ulkan tajribasini o'zida mujassam yetgan. Pedagogik tafakkurning shakllanishi va rivojlanishida O'rta Osiyo mutafakkirlariga munosib o'rin berilgan. O'quv adabiyotlarining asosiy qismini O'rta Osiyo olimlari va buyuk mutafakkirlari yozgan. Bu davrdagi ta'lim-tarbiya jarayonining o'ziga xos xususiyatlarini tushunish uchun O'rta Osiyoning atoqli olimlari faoliyatiga to'xtalib o'tamiz. O'rta Osiyoning atoqli olimi Al-Forobiy shaxs tarbiyasi fanining rivojlanishiga katta hissa qo'shgan. O'rta asr Sharq falsafasining asoschisi hisoblangan Abu Nasr (870-950), Hozirgi vaqtda pedagogika hali mustaqil fan sifatida ajratilmagan, u axloq bilan birga siyosiy (fuqarolik) fanining bir qismidir. Al-Forobiy ta'limni "xalqlar va shaharlarga nazariy fazilatlar berish", ta'limni yesa "shaharlarga axloqiy fazilatlar va san'at berish" jarayoni deb hisoblagan. Moiseeva M.V. Noan'anaviy o'qitish usullari / Oliy maktab xabarnomasi. - 2000. -3-son.-S.15-26.

21-rasm

Forobiy o'qituvchining kasbiy fazilatlarini ko'rib chiqadi. Uning fikricha, o'qituvchida qator fazilatlar bo'lishi kerak, ya'ni: yaxshi xotira, jasorat, adolat, rivojlangan mantiq, mushohadakorlik, ochko'zlikdan tiyilish, haqiqat va bilimga muhabbat, pulga befarqlik va dunyo hayotining boshqa ne'matlariga. O'rta Osiyoning yana bir buyuk mutafakkiri, Yevropada Avitsenna nomi bilan mashhur Abu Ali Ibn Sino ta'lim, tarbiya va ta'lim mazmuni haqida o'ziga xos qarashlarga yega yedi. Avitsenna ta'lim aqliy tarbiya, jismoniy salomatlik, yestetik tarbiya, axloqiy tarbiya va "hunarmandchilikni o'z ichiga olishi kerak" deb hisoblagan. O'quv rejasi, Ibn Sino fikricha, o'quvchilarning qiziqishlariga mos bo'lishi, "oddiydan murakkabga" tamoyili asosida qurilgan bo'lishi va dastlabki bosqichda kitobga bog'lanmasligi kerak. Abu Ali Ibn Sino o'rganishni individuallashtirishga qarshi chiqdi, chunki u jamoaviy o'rganish orqali bolalar o'rtasida raqobat tuyg'usi paydo bo'lishiga, bu esa ularni ko'proq bilim olishga undashiga ishonch

hosil qilgan. Bundan tashqari, jamoaviy o'rganish tufayli zerikish va bekorchilik yo'qoladi, ularning o'rnini suhbatlar yegallaydi, bunda talabalar o'z nuqtai nazarini bildirish va o'zlarini qiziqtirgan mavzularda bahslashish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Kollektiv ta'lim bolalarni hurmat, o'zaro yordam, do'stlikka o'rgatadi va ularning bir-biriga ijobiy ta'sirini kuchaytiradi. Ibn Sino axloqiy tarbiyaning maqsadini o'zi uchun yemas, boshqalar uchun yashaydigan shaxsni shakllantirish deb hisoblagan. Mutaakkirning fikricha, shaxsni tarbiyalash murakkab jarayon bo'lib, unda o'qituvchining bolaning shaxsiyatini bilishi muhim ahamiyatga ega.

Ibn Sino "o'rtamiyona suhbatdan ko'ra mehribon namunani afzal ko'rgan. Bolalarga ularning kamchiliklari haqida yaxshi gapirishni zarur deb bildi. Rahimov S. R. Abu Ali Ibn Sinoning pedagogik g'oyalari. – Toshkent, 1979. – 84 b. Uzoqov H. G'alaba marshini kuylayotgan shoir // Sharq yulduzi. - 1978. - 3-son.

Yuqoridagi faktlarga asoslanib, Markaziy Osiyo faylasuflari mustaqil, ijodkor, dindor, mehnatsevar shaxsni shakllantirishga intilganlar, degan xulosaga kelish mumkin.

Sharq mutaakkirlarining asosiy g'oyasi shundan iboratki, aynan ilmiy bilim va mehnat yeng yaxshi axloqiy fazilatlarini kamol toptirishga xizmat qiladi, ma'naviy kamolotga, tafakkur, ong, intellekt, tafakkurni takomillashtirishga olib keladi.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlaymizki, o'rta asr mutaakkirlarining keyingi avlodlar ilmiy tafakkuri bilan takomillashtirilgan va boyitilgan pedagogik g'oyalari zamonaviy pedagogik konsepsiyalarda o'z aksini topgan bo'lib, zamonaviy avlodni tarbiyalash va o'qitishning uslublari, yo'nalishlari va tamoyillarini ishlab chiqish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. shaxsiyat. Cherenkova B. V., Burmistrova A. O. O'rta Osiyo xalqlarining pedagogik fikri // Yosh olim. - 2016, - No 13.2. - S. 69-71.

— URL <https://moluch.ru/archive/117/32362/> (kirish sanasi: 15.04.2019).

Birinchi yangi usul maktablari 19-asr oxiridan boshlab ochila boshlandi. Bu o'quv yurtlari tarmog'ining kengayishi I.Gasprinskiy

1893-yilda Samarqand va Buxoroda bo'lganidan keyin kuzatiladi. General-gubernator N.O.ga yo'llangan memorandumda.

Rosenbach, u barcha yeski modani o'zgartirishni taklif qildi mekteblarni yangi usulga aylantiradi.

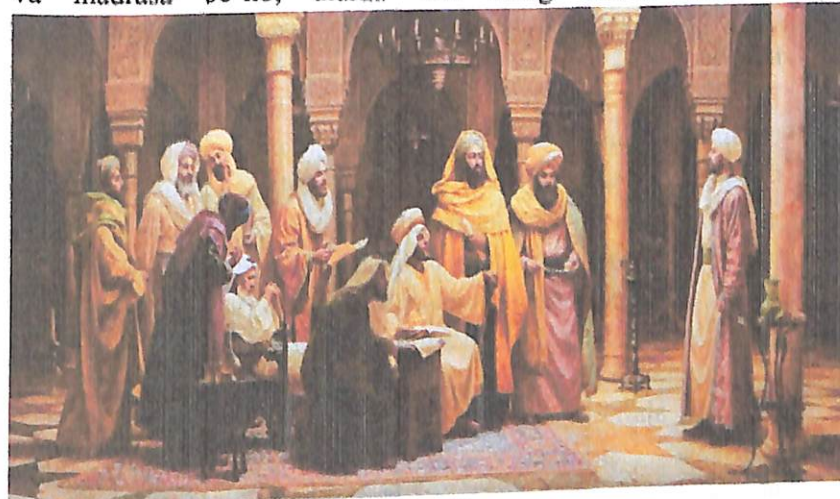
Viloyat ma'muriyati musulmon aholi o'rtasida panturkistik va separatistik harakatlar kuchayishidan qo'rqib, I.Gasprinskiy tashabbusini qo'llab-quvvatlamadi.

Shunga qaramay, 1897-1916 yillarda. Samarqand viloyatida 5 ta yangi usul ochildi mekteb, Sirdaryoda - 40, Farg'onada - 30, Semirechenskda - 18, Zakaspiyda - 2. 1917 yilda 94 ta yangi usul mavjud edi. mekteba va madrasa.

Bu maktablarda ta'lim ona va arab tillarida olib borilgan. Ta'lim mazmuniga diniy fanlar – ta'limot, islom tarixi, muqaddas tarix va boshqalar bilan bir qatorda ona va arab tillari, tarix, geografiya, arifmetika, ba'zi hollarda yesa tabiat tarixi kiradi.

Bu ularning bilim salohiyatini oshirdi.

1911-yilda o'tkazilgan umumrossiya maktablar ro'yxatiga ko'ra, 1913 yilgi statistik ma'lumotlarga ko'ra O'rta Osiyoda 7650 ta maktab va madrasa bo'lib, ularda 120 ming talaba tahsil olgan.

22-rasm

Hudud Rossiya imperiyasi tomonidan bosib olingandan keyin madrasalar ta'lim tizimida o'z faoliyatini davom yettirdi. Chunki mintaqada an'anaviy ta'lim muassasalarining keskin almashtirilishi va yangi mustamlakachilik ta'lim tizimining joriy yetilishi xalqning noroziligini oshiradi. Turkiston general-gubernatorligining markaziy shahri yetib tayinlangan Toshkentda madrasa faoliyati o'ziga xos tarzda tashkil yetilgan. Toshkent chor Rossiyasi tomonidan bosib olingunga qadar Qo'qon xonligining yirik shaharlaridan biri bo'lgan. Shahar madrasasida turli joydan kelgan talabalar tahsil olib, mutaxassislik olgan. 19-asr 2-yarmi va 20-asr birinchi yarmida Toshkent madrasasi faoliyati haqida qiziqarli materiallar va ma'lumotlar. arxiv hujjatlarida, davriy nashrlar sahifalarida, shuningdek, shahar tarixiga qiziquvchi mualliflarning asarlarida uchratish mumkin. Xususan, N. G. Maevning "Osiyo Toshkent" risolasida madrasa va maktablar haqida qisqacha ma'lumotlar berilgan. Uning ma'lumotlariga ko'ra, Ishonquli madrasasida lashkar Shaharning Shayxontovr qismidagi qushbegi, Taxyatak, Degrez masjidlari qoshida joylashgan maktablar bilan birga 230 nafar talaba tahsil oldi. Shaharning Sebzor qismidagi Beklarbegi, Baroqxon, Qizil Qo'rg'on madrasalarida, jumladan, maktablarda 260 nafar talaba tahsil oldi. N. Maev shaharning Ko'kcha qismida 2 ta madrasa va 34 ta maktab, Beshag'och tumanida yesa 3 ta madrasa va 16 ta uy maktabi borligi haqida ham ma'lumot berdi, lekin ularning nomini ko'rsatmaydi [6, s. 262-269]. Ta'lim jarayoni madrasa va maktablarda o'qitishni o'z ichiga olganligini, talabalar o'qish va yozishni o'rgangach, madrasalarda o'qishni davom yettirishlarini ta'kidladi. Maktab va madrasalarda talabalar davra bo'lib o'tirar, domla yesa xonaning o'rtasida, ya'ni o'rtasida joylashgan yedi. Shuningdek, N. Maev vaqflardan nafaqat masjid, madrasa va qabristonlar, balki tahorat xonalari (tahoratxona) qurish uchun ham mablag' ajratilganligini yozgan [6, b. 286-287]. "Tarixi jadidai Toshkand" inshosida 19-asrning ikkinchi yarmidagi Toshkent shahri tarixiga oid shahar madrasalari faoliyati haqida qiziqarli ma'lumotlar berilgan. Ushbu manbani o'rgangan tadqiqotchi U.Sultonovning yozishicha, Muhammad Solixo'ja shahardagi 20 ga yaqin madrasa

nomini aytadi: Xoja Axror, Ko'kaldosh, Muhammad madrasalari. Alixon, Yeshonquli dadxoh, Yunusxon, Qosimboy Qorotutiy, Mahmud dasturxonchi, Barakxon, Muiy Muborak, Beklarbegi, Shukurxon, Isoxo'ja qozi, Shukurxon (ikkinchi), Jumanbiy, Yusufxo'ja xalfa, hofiz Kuhaki, Muhammad Karimxo'ja Xalifa, Yeshon Bo'rixo'ja Sanchiqmani, Sharafibiy, Normuhammad qushbegi, Abulqosimxon [7, b. 143-162]. Arxiv hujjatlariga ko'ra, 1869 yilda Toshkentda 8 ta madrasa faoliyat ko'rsatgan [11, l. 77]. Toshkent tarixini o'rganuvchi tadqiqotchilardan biri A.Dobromislovning yozishicha, shaharda ruslar tomonidan bosib olingunga qadar shaharda 10 ga yaqin madrasa bo'lgan. U yerda 800 ga yaqin talaba tahsil olgan [4, b. 45]. Muallif shahardagi alohida madrasalarning joylashuvi va faoliyati haqida qisqacha ma'lumot bergan.

23-rasm

S.Gramenitskiyning XIX asr oxiri – XX asr boshlaridagi Turkiston o'lkasi maktab va madrasalari faoliyatiga oid tadqiqotlarida. qiziqarli ma'lumotlarni ham taqdim yetadi. U bu yillarda, bu davrda mahalliy maktab va madrasalar davlat tomonidan

moliyalashtirilmaganligini ta'kidladi [3, b. 51–52]. O'rganilayotgan mavzu bo'yicha K. S. Kryukov, V. Bulatova, Y. Abdullaevlarning 20-asrning ikkinchi yarmidagi asarlarini alohida ta'kidlash mumkin. Xususan, K. S. Kryukovning "Ko'keldosh madrasasi" risolasida noto'g'ri xulosalar berilganiga qaramay, o'rganilayotgan mavzuni o'rganishda unda keltirilgan ayrim faktlardan foydalanish mumkin. Masalan, Xoja Ahror madrasasi Valium 1886 yilda Rossiya imperatori Aleksandr III tomonidan ajratilgan mablag' yevaziga rekonstruksiya qilingan va shu munosabat bilan bu me'moriy majmua xalq orasida "Podsho masjidi" deb nomlangan [5, b. 2]. Muallif madrasaning sovet davridagi ahvolini ham tasvirlab, 1954 yilda madrasa vayron bo'lganligi va uning g'ishtlari Ko'keldosh madrasasini rekonstruksiya qilishda foydalanilganligini yozadi [5, b. biri]. U Ko'keldosh madrasasi tarixi haqida 1830–1831 yillarda yozgan. madrasaning ikkinchi qavati vayron bo'lgan va uning g'ishtlari Beklarbegi madrasasi qurilishida ishlatilgan [5, b. 3]. 1868 yilgi Toshkent zilzilasida madrasa binosi katta zarar ko'rgan va 1902–1903 yillar. xalq tomonidan to'plangan mablag'lar hisobidan rekonstruksiya qilindi. Barakxon madrasasi tarixi V. Bulatova tadqiqotiga bag'ishlangan bo'lib, unda qiziqarli tafsilotlar mavjud. Xususan, muallifning yozishicha, bu madrasa XVI asrda qurilgan. 1859 yilda Toshkent hukmdori Qanaatshoh davrida bir qancha restavratsiya va ta'mirlash ishlari natijasida o'zining qiyofasini tubdan o'zgartirdi [2, b. 4]. 19-asrning ikkinchi yarmiga kelib xarobaga aylangan madrasa va maqbara binolari qayta tiklandi. Asarda qayd etilganidek, 1904–1905 yillardagi restavratsiya ishlari. toshkentlik sohibqiron Xoja Abulqosim tomonidan amalga oshirilgan [2, b. 17]. Baroqxon madrasasi yonida 19-asr. Muyi madrasasi qurilgan Muborak, Juma, Namozgoh, Chillaxona. "Yeski maktabda savod o'rgatish" asari ("Yeski maktabda kulba saqlangan o'rgatish") 19-asr oxiri — 20-asr boshlarida Turkistonda o'quv jarayonlari tarixini o'rganish bilan shug'ullangan Y. Abdullaev, asosan, kommunistik mafkura ta'sirida maktab va madrasalarning "qoloqligi"ni ochib berishga bag'ishlangan. Shunga qaramay, tadqiqotda o'quv davridagi ta'lim muassasalari haqida qiziqarli ma'lumotlar mavjud. Y. Abdullaevning yozishicha,

O'rta Osiyoning Rossiya imperiyasi tomonidan bosib olinishigacha bo'lgan o'quv yurtlari maktab, madrasa va karixona (Qur'on o'quvchilari tayyorlanayotgan ta'lim muassasalari)dan iborat bo'lgan [1, b. 7]. Umuman olganda, 19-asr oxiri va 20-asr boshlaridagi Toshkent shahridagi ta'lim muassasalari faoliyati to'g'risida alohida kompleks tadqiqotlar mavjud yemas. Ushbu maqolada arxiv manbalari va davriy nashrlar materiallari asosida Toshkent shahar madrasasining o'quv davridagi faoliyatining ayrim masalalari yoritilgan.

O'rta Osiyoda asrlar davomida ta'lim tizimi an'anaviy shaklda takomillashtirilib, o'ziga xos xususiyatlarga mos ravishda rivojlanib bordi. Arxiv manbalariga ko'ra, XIX asr oxirida Sebzorda Beklarbegi madrasasi, Shukurxon madrasasi, Mo'yi madrasasi kabi beshta yirik madrasa faoliyat ko'rsatgan. Muborak, Barakxon va Qozi Kalyan [11, l. 222–223].

Madrasa talabalari maktablarda o'qishni to'liq tamomlashlari kerak yedi. Talabalar vaqf mulki hisobidan ta'minlandi. Madrasalarda norezident talabalar ham tahsil olishgan.

Madrasadagi maxsus hujralarda yashaganlar.

Quyida arxiv hujjatlari ma'lumotlariga asoslanib, ayrim madrasalar talabalari, shuningdek, ulardagi xodimlar ro'yxati keltirilgan.

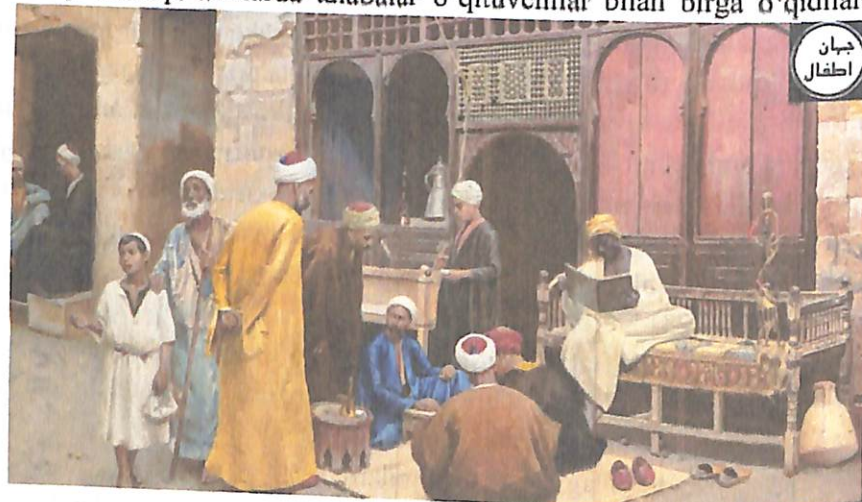
Chunki ijtimoiy-tarixiy jarayonni o'rganishda tarixiy shaxslarning nomlari muhim ahamiyatga ega. Yuqoridagi talabalar keyingi yillarda shahar ijtimoiy-siyosiy va madaniy sohalarida muhim vazifalarni bajardilar.

Masalan, Mulla Kalonbek shaharning Ko'kchi qismi (kvartal) oqsoqoli yetib saylangan va bu lavozimda uzoq yillar ishlagan [9, b. 132]. Qayd yetish joizki, o'rganilayotgan davrda Xoja-Axror madrasasi Sirdaryo viloyatidagi yeng daromadli madrasa hisoblangan [3, b. 53]. Shaharning Bo'rixo'ja madrasasi deb atalgan yana bir yirik madrasasining ahvoli shunday yedi. (2-ilova).

Shuningdek, Toshkent shahridagi boshqa madrasalarda ham ko'plab talabalar tahsil olgan. (3-ilova).

Madrasani bitirgach, oqsoqol, qoziy, muftiy, aglom va hokazo bo'lib ishlaganlar... Talabalarining o'qish kunlari haqida gapiradigan bo'lsak, juma kuni dam olishgan, deyishimiz mumkin.

Y.Abdullaevning aytishicha, chorshanba va payshanba kunlari muderrislar o'quvchilarga shaxsan o'rgatmagan, o'zlari o'qiganlar [1, s. 8]. Boshqa kunlarda talabalar o'qituvchilar bilan birga o'qidilar.

24-rasm

Darsda ular mavzu bo'yicha bir nechta manbani o'qib chiqdilar va muderris ular uchun matnni tarjima qildilar va tafsilotlarni sharhladilar.

Asosan, islom fihi, Qur'on tafsiri (tefsir), islom qonunlari (akoid), hadislar, mantiq va arab tili kabi fanlar o'qitilib, islom dini asoslarini o'rganishga yordam berdi.

Shuningdek, arifmetika, geometriya, geografiya, tibbiyot va mumtoz adabiyot namunalari haqida umumiy ma'lumotlar berildi. Iqtisodiy jihatdan madrasalar vaqf mulki hisobidan ta'minlangan. Mutavalli madrasaning iqtisodiy masalalari bilan shug'ullangan.

Ayrim hollarda mutavallilar ham madrasadagi muderrislarga parallel bo'lgan. Madrasaga yer uchastkalari, ustaxonalar va do'konlar, tegirmonlar, yog' zavodlari va hokazolar vaqf vazifasini o'tagan. 19 -

asr 2-yarmidagi ayrim madrasalarning vaqf daromadlariga ham ye'tibor qaratish mumkin.

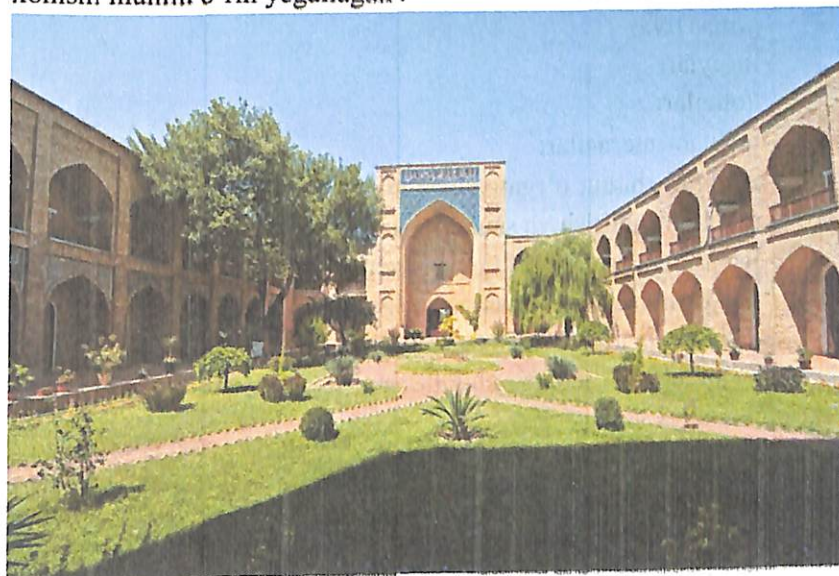
Masalan, yillik tanabon (soliq turi) va Xoja Ahror madrasasida haraj hosili 1080 rublni tashkil qilgan.

Yillik Iso Xoja Qozi Kalyon madrasasining tanabon va bug'doy hosili (bu madrasa shaharning Sebzor qismida joylashgan yedi — O.T.) 482 rublni tashkil qildi.

Baroqxon madrasasining butun vaqfi 60 rubl, Beklarbegi madrasasi vaqfining butun hosili 1298 rubl [15, l. o'ttiz].

Vaqf mulki madrasalarga katta-kichikligiga qarab yemas, cheksiz shaklda berilgan.

Bu yerda vaqf mulkining asoschisi bo'lgan shaxsning irodasi va xohishi muhim o'rin yegallagan.

25-rasm

Umumiy xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, O'rta Osiyoning boshqa shaharlarida bo'lgani kabi Toshkent shahrida ham jamiyatning ma'naviy taraqqiyotida (ilm-fan rivojida) muhim o'rin tutgan madrasalar ko'p bo'lgan.

Boshlang'ich ta'limni maktablarda olgan o'quvchilar madrasalarda, ba'zan yesa karixonada (Qur'on qorilari tayyorlanadigan o'quv muassasasi) o'qishni davom yettirdilar.

XIX asr oxiri, XX asr boshlari, xon davridan beri faoliyat ko'rsatgan ko'plab madrasalar o'z faoliyatini davom yettirdi.

Ularning mehnat faoliyati muayyan qoidalar asosida tartibga solingan. Sho'rolar davrida ko'plab madrasalar oddiygina tugatildi.

So'nggi yillarda Toshkent shahrida ko'plab madrasalar rekonstruksiya qilinib, ulardan ta'lim va madaniy maqsadlarda faol foydalanilmoqda.

3.2. O'ZBEKISTONDA UMUMIY TA'LIM MUASSASALARINING TASNIFI

Ta'lim muassasalarining quyidagi turlari mavjud:

- umumta'lim maktablari;
- gimnaziya;
- litseylar;
- kollejlari;
- maktab-internatlar;
- bolalarni chuqur o'rgatish uchun maktab-internatlar.
- sog'lomlashtirish va sanatoriy-o'rmon maktablari;
- jismoniy va aqliy zaif bolalar uchun maxsus maktablar.

Umumta'lim muassasalariga quyidagilar kiradi: boshlang'ich, asosiy, o'rta umumta'lim maktablari;

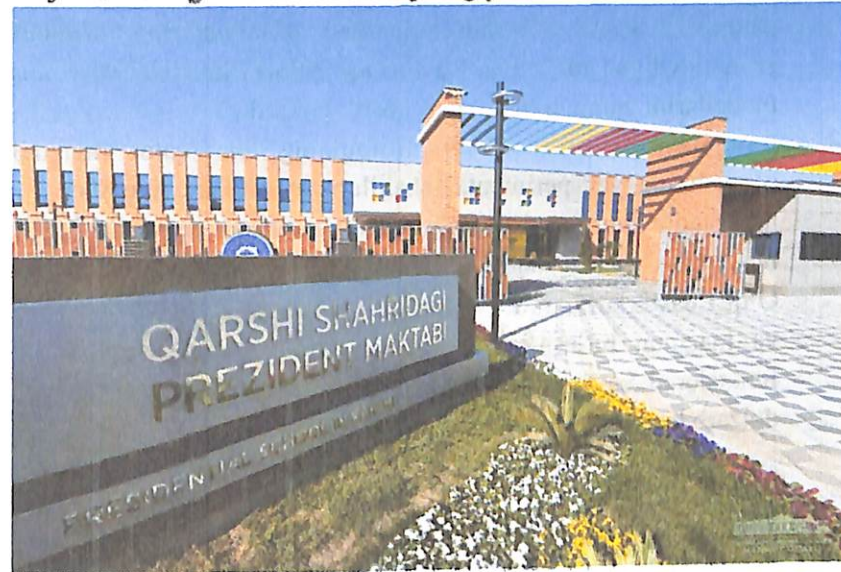
alohida fanlar chuqurlashtirilgan o'rta ta'lim maktablari; gimnaziya va litseylar.

Ta'lim darajasiga ko'ra umumta'lim maktablari uchta ta'lim darajasiga bo'linadi:

- ta'limning I bosqichiga 1-4 sinf o'quvchilari kiradi;
- ta'limning II bosqichiga 5-9 sinf o'quvchilari kiradi;
- ta'limning III bosqichiga 10 - 11 sinf o'quvchilari kiradi.

Sanitariya me'yorlariga ko'ra, yangi qurilgan shahar maktablarining sig'imi hozirda 1000 kishidan, qishloq umumta'lim maktablarining birinchi bosqichi uchun - 80 kishidan, I va II ta'lim - 250 kishidan, II va III bosqichlar uchun - 500 kishidan oshmasligi kerak.

Bugungi kunda o'rta talim maktablari o'kuv ishlab chiqarish majmualarining tipologiyasini aniqlash.

26-rasm

Turli mustaqil davlatlarda, ayniqsa, Markaziy Osiyoda loyiha va qurilishning rivojlanish darajasiga qurilish sanoatining darajasi, iqtisodiy va ijtimoiy sharoitlar va aholi farovonligi ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, tez o'zgaruvchan siyosiy va ijtimoiy-pedagogik jarayonlar qurilish industriyasi va o'quv binolari arxitekturasini darajasidan oldinda. 1991 yilda Sovet Ittifoqi parchalanganidan beri ularning qurilishi sekinlashdi yoki umuman yo'q.

Ta'kidlash joizki, yetmish yil davomida ta'lim tizimida turli islohotlar amalga oshirildi. O'tgan asrning 80-yillari oxirida butun sobiq Ittifoq hududida umumta'lim va kasb-hunar maktabida keng ko'lamlı islohotlardan biri amalga oshirildi. Keyinchalik Markaziy Osiyo va MDH mamlakatlarida, xususan, Rossiya, O'zbekiston Respublikasida ham ta'lim tizimida turli islohotlar amalga oshirildi.

Sovet Ittifoqi davrida ham bolalar ta'limi va tarbiyasini rivojlantirishning yangi usullarini izlash boshlandi. O'sha davrda yangi maktab konsepsiyasi butun mamlakat bo'ylab keng muhokama qilindi

va muhokama qilindi. Yangi maktab kontsepsiyasi keng doiradagi yangi shakllar, usullar va o'quv vositalarini o'z ichiga oldi. Davlat darajasida o'quvchilarning individual qobiliyatlarini rivojlantirishni ta'minlaydigan maktablar va boshqa xalq ta'limi ob'ektlarining turli modellarini yaratish masalalari ko'rib chiqildi.

O'sha davrda Sovet Ittifoqining bir qator maktablarida o'qitishning yeksperimental shakllari va usullari sinovdan o'tkazila boshlandi, bu yerda maktablarning yangi modellari, "muallif maktablari" deb ataladigan pedagogik izlanishlar namoyish yetildi. O'quv dasturlari har xil yedi, lekin ayni paytda ularni umumiy maqsad va mazmun birlashtirdi. Shu munosabat bilan maktab binosining funktsional va arxitektura-rejaviy tashkil yetilishi masalalari doimo dolzarb bo'lib kelgan.

Ammo 1930—1940-yillardagi oligofren-pedagoglarning (shuningdek, avvalgilari kabi) asarlarida aqli zaiflarni ta'lim va tarbiyalashda mehnat faoliyatining yetakchi rolini ko'rsatib, o'quvchilar mehnati qanday bo'lishi kerakligi ochib berilmagan. Darhaqiqat, bu asarlarda ijtimoiy foydali MEHNAT, uslubiy tashkil yetilishidan qat'i nazar, tuzatuvchi, rivojlantiruvchi va tarbiyaviy ahamiyatga yega degan g'oyani o'zida mujassam yetgan. Bu g'oya o'sha davrda yordamchi maktablarda mehnat ta'limi amaliyotiga ham asos bo'lgan.

60-yillarda Defektologiya ilmiy-tadqiqot institutida olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, aqliy zaif bolaning rivojlanishini uning ishining yon natijasi deb hisoblash mumkin yemas (G. M. Dulnev). Samarali rivojlanish faqat ushbu pedagogik vazifani hal qilish uchun maxsus tashkil yetilgan bunday ishda mumkin. Yordamchi maktablar amaliyoti bu pozitsiyani ishonchli tarzda tasdiqladi.

Yordamchi maktabning mehnat ta'limi oddiy mehnat jamoasi sharoitida ommaviy ishlab chiqarish korxonalarida oddiy ish turlarini mustaqil va kasbiy bajara oladigan qo'l mehnati ishchilarini tayyorlashga qaratilgan.

Mehnat ta'limi boshqa o'quv fanlari kabi o'quvchilarni har tomonlama rivojlantirish muammosini hal qiladi. U jismoniy, aqliy,

yestetik va axloqiy rivojlanishga katta hissa qo'shadi. Biroq, mehnat ta'limining asosiy vazifasi maktab o'quvchilariga boshlang'ich kasb-hunar ta'limi berish, ya'ni ularni mavjud texnik va texnologik bilimlar, muayyan mutaxassislik bo'yicha ishlash uchun zarur bo'lgan kasbiy ko'nikma va malakalar bilan qurollantirishdir.

Maktab o'quvchilarining mehnat darslarida olgan bilimlari, bir tomondan, umumiy intellekt darajasini oshiradi, ikkinchi tomondan, mehnat muammolarini hal qilishda o'z faoliyatini to'g'ri tartibga solish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun asos yaratadi topshiriq berish, ularning ishini rejalashtirish va nazorat qilish). Ta'kidlash joizki, yordamchi maktab o'z o'quvchilariga politexnik ta'lim bermaydi. Bolalarning aqliy rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari bilan bog'liq holda, bunday vazifa o'quvchilar uchun mavjud yemasligi sababli, umumiy ta'lim fanlari o'quv rejalarida belgilanmagan. Binobarin, uni mehnat ta'limida ham hal qilib bo'lmaydi. Shu bilan birga, yordamchi maktabda mehnat ta'limi politexniklashtirishning alohida yelementlarini o'z ichiga oladi. Shunday qilib, mehnat ta'limi dasturlarining aksariyati asosiyni o'rganishdan tashqari, tegishli kasblar bilan tanishishni o'z ichiga oladi.

27-rasm

Masalan, kartonlash bilan birga o'rganiladi kitob muqovasi ; sanitariya-tesisat burg'ulash, tokar, tegirmonchining ishi bilan tanishishni o'z ichiga oladi; bir necha mutaxassisliklar bo'yicha tayyorlash qishloq xo'jaligi mehnati dasturi bilan ta'minlanadi.

O'rta maktab o'quvchilarining katta qismi oddiy mehnat operatsiyalarini bajarish uchun yuqori avtomatlashtirilgan ko'nikmalarni rivojlantirishi mumkin. Biroq, ko'nikmalarni shakllantirish jarayoni aqliy jihatdan barkamol o'quvchilarga qaraganda sekinroq davom yetadi va ko'nikmalarni uzatish qobiliyatini rivojlantirishda sezilarli kechikish mavjud. Shu sababli mehnatga o'qitish shartlarini sezilarli darajada oshirish zarurati tug'iladi.

Yordamchi maktabda mehnatga o'rgatishning yeng katta qiyinligi umumlashtirilgan ko'nikmalarni shakllantirishda - mehnat topshiriqlarini faqat muayyan vaziyatda yemas, balki sharoitlar o'zgarganda ham bajarish qobiliyatidir. Ta'limning bu xususiyati maktab o'quvchilarining intellektual yetishmovchiligi bilan bog'liq.

Mehnat ta'limi oldida jamoaviy ishlab chiqarish mehnatida ishtirok yetish uchun zarur bo'lgan shaxsiy xususiyatlarni rivojlantirish vazifasi turibdi. Yordamchi maktablarning uzoq yillik amaliyoti oligofrenik pedagogika asoschilarining mehnat aqli zaif o'quvchilarni tarbiyalashning yeng muhim vositasi yekanligi haqidagi fikrlarini tasdiqlaydi. Mehnatga ta'lim berishning katta imkoniyatlari, birinchi navbatda, mehnat ta'limi shartlari ijobiy motivlarni va ta'lim va mehnat faoliyatining tegishli hissiy fonini rivojlantirishga yordam berishi bilan izohlanadi . O'quv ustaxonalarida, keyin yesa ishlab chiqarish amaliyotida ishlash asta-sekin maktab o'quvchilarining yehtiyojlarini qondirish vositasiga aylanib bormoqda.

Yordamchi maktab bitiruvchilari o'rtasida kuzatilgan nisbatan past darajadagi ong va o'z xatti-harakatlarini baholash ko'p hollarda o'zini noto'g'ri xatti-harakatlarda, salbiy shaxsiy xususiyatlarda (kadrlar va rahbarlardan masofani saqlamaslik, asossiz da'volar qilish) namoyon bo'ladi. , ahmoqlik, beadablik, qo'rqqqlik va boshqalar). Muloqotdagi kamchiliklar yosh ishchining teng huquqli a'zo sifatida ishlab chiqarish jamoasiga moslashishini qiyinlashtiradi. Xulq-atvorning o'ziga xos

xususiyatlari bilan bog'liq moslashish muammosi kasbiy mahorat va qobiliyatlarni o'zlashtirishdan kam yemas. Shuning uchun xulq-atvor ko'nikmalarini va unga mos keladigan xarakter xususiyatlarini tarbiyalash vazifasi asosiy vazifalardan biri sifatida qaralishi kerak. Mehnat ta'limida uning yechimi jamoaviy samarali mehnat jarayonida o'quvchilar ish jarayoni bilan belgilanadigan ishbilarmonlik aloqalariga kirishishi tufayli yanada muvaffaqiyatli bo'lishi mumkin. Ishlab chiqarish amaliyoti davomida ular korxona xodimlari bilan muloqot qiladilar. Ikkala holatda ham o'qituvchi ushbu aloqalarga va shu orqali ta'sir o'tkazish imkoniyatiga ega.

28-rasm

Mehnat ta'limi o'quvchilarning kamchiliklarini tuzatish uchun katta imkoniyatlarni o'z ichiga oladi. Bunday imkoniyatlarning mavjudligi nafaqat maktab amaliyoti va psixologik-pedagogik ish, balki fiziologik tadqiqotlar (I. S. Gurevich, N. M. Trofimov) tomonidan tasdiqlangan, ularda mehnat ta'sirida bolalar va kattalardagi oligofreniklarda kortikal asab jarayonlarining funksional yaxshilanishi. faoliyati yeksperimental tarzda o'rnatildi. A. N. Graborov mehnat aqliy zaif bolaning rivojlanishining butun jarayoniga

yeng to'liq va chuqur ta'sir ko'rsatadigan tuzatishning asosiy vositasi yekanligini ta'kidladi.

3.3. O'rta ta'lim maktablari o'quv ishlab chiqarish majmualarining ob'ektlarini loyihalashtirishning ijtimoiy muammolarini aniklash

O'zbekiston Respublikasi Markaziy Osiyoning markaziy qismida Amudaryo va Sirdaryo oralig'ida joylashgan.

Respublika Markaziy Osiyoning barcha davlatlari bilan chegaradosh.

Mamlakatning asosiy shaharlari va madaniy markazlari qatoriga Toshkent, Samarqand, Buxoro, Andijon, Namangan, Farg'ona, Jizzax, Urganch, Nukus, Qarshi, Termiz va boshqalar kiradi.

Respublikaning umumiy hududi 447,4 ming kvadrat kilometrni tashkil yetadi.

2019 yilda mamlakat aholisi 33 million kishidan oshdi. Aholining 35 foizini 16 yoshgacha bo'lgan bolalar, 60 foizdan ortig'ini yasa 30 yoshgacha bo'lgan yoshlar tashkil yetadi.

Respublika aholisining yarmidan sal ko'pi shaharlarda istiqomat qiladi (51,0%).(1) O'zbekiston Respublikasi Davlat hokimiyati portali . <https://www.gov.uz/yen/pages/population>

O'zbekiston ko'p millatli davlat bo'lib, unda 100 dan ortiq yetnik guruhlar istiqomat qiladi.

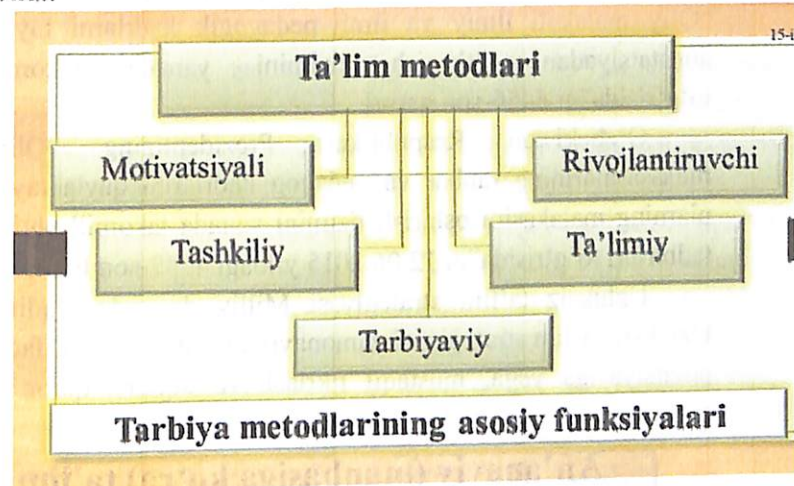
O'zbeklar aholining 80% ga yaqinini tashkil qiladi.

2 2 O'zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi sayti . <http://mfa.uz/uz/uzbekistan/339/> _ Boshqa ko'plab guruhlariga tojiklar, ruslar, qozoqlar, qoraqalpoqlar, tatarlar, qirg'izlar, turkmanlar va koreyslar kiradi.

Mamlakatda savodxonlik darajasi dunyodagi yeng yuqori ko'rsatkichlardan biridir - deyarli 100%.

O'zbekistonda ta'limga har yili yalpi ichki mahsulotning 10-12 foizini tashkil yetadi va ularning Davlat budjeti xarajatlaridagi ulushi 35 foizdan oshadi.

Bu bosqichda "Ta'lim to'g'risida"gi qonunga muvofiq ta'lim tizimini tarkibiy qayta qurish va mazmunini tubdan yangilash amalga oshirildi.

29-rasm

Ikkinchi bosqich (2001-2005-yillar) Milliy dasturni to'liq miqyosda amalga oshirish, uni amalga oshirishning to'plangan tajribasi, mehnat bozorini rivojlantirish va real ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarni hisobga olgan holda tuzatishga qaratilgan yedi.

Ta'lim muassasalarining moddiy-texnik va axborot bazasini mustahkamlash, sifatli o'quv adabiyotlari va ilg'or pedagogik texnologiyalar bilan ta'minlash ishlari davom yettirildi.

Uchinchi bosqich (2005 yildan hozirgacha) to'plangan tajribani tahlil qilish va umumlashtirish asosida, mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish istiqbollari muvofiq kadrlar tayyorlash tizimini doimiy ravishda takomillashtirish va yanada rivojlantirishga qaratilgan.

Ushbu bosqichda oliy ta'lim tizimini rivojlantirish chora-tadbirlarini belgilovchi boshqa muhim huquqiy hujjatlarga quyidagilar kiradi :

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oliy ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va yuqori

malakali mutaxassislar tayyorlash sifatini tubdan yaxshilash chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2011 yil 20-sonli 1533-son Farmoni.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 24.07.2012 yildagi "Oliy malakali ilmiy va ilmiy-pedagogik kadrlarni tayyorlash va attestatsiyadan o'tkazish tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi 4456-son qarori.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oliy ta'lim muassasalarining rahbar va pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 12.06.2015 yildagi 4732-son Farmoni.

Uzluksiz ta'lim strategiyasi Milliy dasturda taqdim yetilgan Uzluksiz ta'lim strategiyasi zamonaviy bilimlarga yega, faol fuqarolik pozitsiyasiga yega, mustaqil fikrlash va oqilona qaror qabul qila oladigan barkamol avlodni tarbiyalashga qaratilgan.

30-rasm

O'zbekistonning uzluksiz ta'lim tizimi xorijiy tajribani chuqur va keng ko'lamda o'rganish va mavjud ta'lim tizimini milliy rivojlanish xususiyatlarini hisobga olgan holda tanqidiy tahlil qilish asosida ishlab chiqilgan.

Uzluksiz ta'lim tizimining faoliyati davlat ta'lim standartlari, maktabgacha ta'lim, boshlang'ich, o'rta, o'rta maxsus kasb-hunar

ta'limi, oliy va oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim, shuningdek, kadrlar malakasini oshirish va qayta tayyorlash ta'lim dasturlari uzluksizligi asosida ta'minlanadi.

Ta'lim tizimi maktabdan tashqari ta'limni ham nazarda tutadi.

Milliy dasturda taqdim yetilgan uzluksiz ta'lim strategiyasi zamonaviy bilimlarga yega, faol fuqarolik pozitsiyasiga yega, mustaqil fikrlash va oqilona qaror qabul qila oladigan barkamol avlodni tarbiyalashga qaratilgan.

O'zbekistonning uzluksiz ta'lim tizimi xorijiy tajribani chuqur va keng ko'lamda o'rganish va mavjud ta'lim tizimini milliy rivojlanish xususiyatlarini hisobga olgan holda tanqidiy tahlil qilish asosida ishlab chiqilgan.

Uzluksiz ta'lim tizimining faoliyati davlat ta'lim standartlari, maktabgacha ta'lim, boshlang'ich, o'rta, o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi, oliy va oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim, shuningdek, kadrlar malakasini oshirish va qayta tayyorlash ta'lim dasturlari uzluksizligi asosida ta'minlanadi.

Ta'lim tizimi maktabdan tashqari ta'limni ham nazarda tutadi.

III bob xulosalari.

1. O'rta Osiyoda ta'lim muassasalarining shakllanish davrlari va bosqichlari hamda maktab binolari tipologiyasining rivojlanishi ko'rsatilgan:

- inqilobdan oldingi (1917 yilgacha) - asosiy qulayliklarga yega bo'lmagan kichik diniy-konfessiyaviy va rus-mahalliy maktablar, madrasalar va korixonlarning mavjudligi. Rejalashtirish yechimida hovli tarkibiga asoslangan madrasa binoning perimetri bo'ylab ikki qavatli xonalari, burchaklarida yoki o'rtasida yesa gumbazsimon qopqoqli tinglovchilar o'rtasida darslar o'tiladigan madrasa qiziqish uyg'otadi.

- urushdan oldingi (1917-1940) - namunaviy qayta foydalanish loyihalari bo'yicha shaharlarda havaskor qurilish maktablarining mavjudligi va kam sonli maktablar;

• urushdan keyingi (1945-1960) - maktab binolarining namunaviy loyihasini ishlab chiqish, ularning oqilona sig'imi, binolarning tarkibi va maydonini belgilash, rejalashtirishning asosiy tamoyillarini ishlab chiqish.

2. Markaziy Osiyoda maktab binolarining namunaviy loyihasini ishlab chiqish va qurish bosqichlari keltirilgan:

- 1940-yillar, maktab tarmog'ining rivojlanishi, birinchi namunaviy loyihalarning qabul qilinishi;

- 1950-yillar, ommaviy namunaviy maktab qurilishi, O'rta Osiyoning tabiiy-iqlim sharoitlarini hisobga olish talablarini ishlab chiqish va ularni kompozitsion yechimlarda, o'quv xonalari tartibida, maktab binolari fasadlarini ma'moriy loyihalashda aks yettirish va ularning maydonlarini obodonlashtirish.

- 1960-yillar, maktab binolarining namunaviy loyihasini yanada takomillashtirish, ularning oqilona sig'imi, binolarning tarkibi va maydonini belgilash va rejalashtirishning asosiy tamoyillarini ishlab chiqish.

- 1970-yillar, IV - VIII sinflar uchun politexnika ta'limining rivojlanishi, IX va XI sinf o'quvchilarining samarali mehnatga jalb yetilishi.

- 1980-yillar, IV sinfdan sinfiy

ta'lim tizimiga o'tish va 30 va 40 sinflar uchun katta sig'imli maktablar qurilishi.

- 1990-

yillar, 30 va 40 dan 11 seriyali maktablar uchun namunaviy loyihalarni ishlab chiqish va kengaytirish.

O'quv jarayonini tashkil yetish, maktab yoshidagi bolalarni jismoniy va yestetik tarbiyalashga qo'yiladigan talablarni inobatga olgan holda, zamonaviy maktab binolari va majmualarining sog'lig'ini tejaydigan o'quv fazoviy muhitini shakllantirish mezonlari ishlab chiqildi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

I. Normativ-huquqiy hujjatlar va metodologik ahamiyatga ega nashrlar

- 1.1.«2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi». O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. – Toshkent, 2017.
- 1.2.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 2 apreldagi "Qurilish sohasida davlat boshqaruvi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5392-sonli farmoni (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 02.04.2018 y., 06/18/5392/0982-son; 23.05.2018 y., 06/18/5445/1245-son).
- 1.3.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 2 apreldagi "O'zbekiston Respublikasi Qurilish vazirligi faoliyatini tashkil yetish to'g'risida"gi PQ-3646-sonli qarori (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 02.04.2018 y., 07/18/3646/0981-son).
- 1.4.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 14 noyabrdagi "Qurilish sohasini davlat tomonidan tartibga solishni takomillashtirish qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5577-sonli farmoni (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 15.11.2018 y., 06/18/5577/2187-son).
- 1.5.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 20 fevraldagi "Qurilish materiallari sanoatini tubdan takomillashtirish va kompleks rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4198sonli qarori (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 20.02.2019 y., 07/19/4198/2640-son).
- 1.6.Ukaz Prezidenta Respubliki Uzbekistan Sh.M.Mirziyoeva «O merax po korennomu sovershenstvovaniyu prosessov urbanizatsii». № UP-5623 ot 10 yanvarya 2019 goda.
- 1.7.Mirziyoev Sh.M. 2017 - 2019 yillar davrida dehqon bozorlarini rekonstruksiya qilish va ularning hududida zamonaviy savdo majmualari qurish dasturini tasdiqlash to'g'risida.- Toshkent shahri., 2017 yil 27 mart, PQ-2853-son.
- 1.8.O'zbekiston Respublikasining Shaharsozlik kodeksini tasdiqlash xaqida.- Toshkent shahri., 2021 yil 22 fevral № URK-676

II. Monografiya, darsliklar, ilmiy maqolalar to'plami

- 1.1. Adamovich V.V. i dr.,«Arxitekturnoe proektirovanie obshchestvennykh zdaniy i sooruzheniy» / M., Stroyizdat, 1984-543 s.
- 1.2. Askarov Sh.D. Region – prostranstvo – gorod. – M.: Stroyizdat, 1988. – 201 s.
- 1.3. Aronin D. Klimat i arxitektura M., Gosstroyizdat, 1959.
- 1.4. Arxitekturnoe proektirovaniya jilykh zdaniy.M.,2005
- 1.5. Arxitekturnoe proektirovanie obshchestvennykh zdaniy i sooruzheniy. Uchebnik. Pod obsh. red. I.N. Soboleva i A.I. Urbax, M., Stroyizdat, 1970
- 1.6. Axmedov M.K. Preemstvennost istoricheski slojivshixsya ansambley i novoy zastroyki v gradostroitelnoy praktike Uzbekistana// Issledovaniya po istorii i teorii arxitektury Uzbekistana. Вып. N 301, - Tashkent, 1980, s.3-8.
- 1.7. Barxin B.G. Metodika Arxitekturnogo proektirovaniya-M. Stroyizdat, 2003.
- 1.8. Bolgaev A.B. Organizatsiya mejselennogo kulturno-bytovogo obslujivaniya pri formirovani grupnovyx sistem rasseleniya v usloviyax oazisa(na primere Samarkandskoy oblasti UzSSR).: Avtorev. diss... kand. arxjt. -M. 1981. -18 s.
- 1.9. Firsanov V.M. Arxitektura grajdanskix zdaniy v usloviyax jarkogo klimata. Uchebnik dlya studentov arxitekturnyx i stroitelnykh vuzov, 2-ye izd., pererab. i dop., M: «Vysshaya shkola»,1982-242 s.il.
- 1.10. Gelfond A.L. Arxitekturnoe proektirovanie obshchestvennykh zdaniy i sooruzheniy: Ucheb.posobie. – M.: Arxitektura-S. 2006-208s.
- 1.11. Gradostroitelniy kodeks Uzbekistana-Toshkent: 2021.
- 1.12. Inog'amov B.I. Zamonaviy bino va inshootlarni loyihalash.- Toshkent - 2010
- 1.13. QMQ 2.08.02-96. Jamoat binolari va inshootlari. (Obshchestvennye zdaniya i sooruzheniya)/ O'z. Res. Dav.Arх. va Qurilish qo'mitasi, T., 1995.-232 bet.

1.14. QMQ 2.07.01-94. Shaharsozlik. Shahar va qishloq manzilgohlarini rejalashtirish va qurish./ O'z. Res. Davlat Arx. va Qurilish qo'mitasi.T., 1994.- 129 bet.

1.15 Rimsha A.N. Gradostroitelstvo v usloviyax jarkogo klimata. Moskva, 1979.

1.16. Rimsha A.N. "Gorod i jarkiy klimat" Kratkiy obzor urbanizatsii teritoriy jarkogo klimata (Aziya, Afrika, Lotinskaya Amerika i 4-y stroitelno-klimaticheskii poyas SSSR)" Moskva stroyizdat 1975

1.17. ShNK 2.07.01 - 94 «Shaxarsozlik, shaxarva qishloq aholi punktlarini rejalashtirish va kurish» Toshkent, 1994 y.

1.18. Uralov A., Yusupov R. O'rta Osiyoning o'tmishdagi jamoat binolari arxitekturası.-Samarqand, 2007.

1.19. Uralov A.S. Grajdanskoe zodchestvo srednevokovoy sentralnoy Azii(общественные здания и сооружения), -Т, 2021,

1.20. Ubaydullaev X.M., Inogomava M.M. Turar joy vajamoat binolarining tipologik asoslari, T. 2009 y.

1.21. Xudoyarova M.B. Aholi punktlari jamoat markazlari. - Samarqand, 2019

1.22 Agapov V.Yu., Mishakova L.V. Алгоритмы селеполагания в современных педагогических технологиях. Ryazan: RGPI, 1994. - 135s.

1.23. Akulova O.V. Klyuchevye kompetensii kak sel i rezultat sovremennogo obrazovaniya // Akademicheskie chteniya. SPb.: RGPU im. A.I. Gersena, 2002. - Вып. 3.: Teoriya i praktika modernizatsii otechestvennogo obrazovaniya. -S. 35-38.

1.24. Aleksashina I.Yu. Ob aktualnykh napravleniyax razrabotki kompetentnostnogo podxoda // Akademicheskie chteniya. SPb.: RGPU im. A.I. Gersena, 2002. - Вып. 3: Teoriya i praktika modernizatsii otechestvennogo obrazovaniya. - S. 26-29.

1.25. Aleksashina I.Yu. Pedagogicheskaya ideya: zarojdenie, osmyslenie, voploshenie. Prakticheskaya metodologiya resheniya pedagogicheskikh zadach. -SPb.: SpesLit, 2000, 223s.

1.26. Aleksashina I.Yu. Uchitel i novye orientiry obrazovaniya (Gumanizatsiya obrazovaniya kak predmet teoreticheskoy refleksii i

prakticheskogo osvoeniya uchitelem). Monografiya. SPb.: SPbGUPM, 1997. - 153s.

1.27. Anisimov O.S. Metodologicheskaya kultura pedagogicheskoy deyatelnosti i myshleniya. M.: Yekonomika, 1991. - 415s.

1.28. Belyakov O.I. Ispolzovanie sredstv novykh informatsionnykh texnologiy dlya kontrolya znaniy i umeniy uchashixsya po biologii: Avtoreferat diss. . k.p.n. SPb.: SPO «Informatizatsiya obrazovaniya», 2000. - 23s.

1.29. Blinov V.M. Yeffektivnost obucheniya. (Metodologicheskii analiz opredeleniya yetoy kategorii v didaktike.). M.: Pedagogika, 1976. - 191s.; il.

1.30. Grabar M. I., Krasnyanskaya K. A. Primenenie matematicheskoy statistiki v pedagogicheskikh issledovaniyax. Neparametricheskie metody. — M.: Pedagogika, 1977.- 136s.

1.31. Guzeev V.V. Vzvesheno, izmereno, podschitano. Osenochnye shkaly v obrazovatelnoy texnologii // Direktor shkoly. 1993. - №5. - S.33-39.

1.32. Guzeev V.V. Planirovanie rezultatov obrazovaniya i obrazovatel'naya texnologiya. M.: Narodnoe obrazovanie, 2000. - 232s. - (Seriya «Sistemnye osnovaniya obrazovatel'noy texnologii»).

1.33. Gutnik I.Yu. Pedagogicheskaya diagnostika obrazovannosti shkolnikov: Diss. . k.p.n. SPb.: RGPU im. A.I. Gersena, 1996. - 189s.

1.34. Davydov V. V. Teoriya razvivayushchego obucheniya. M.: OPS «Intor», 1996, -541s.

1.35. Shatalov V.F. Tochka opory. Organizatsionnye osnovy yeksperimental'nykh issledovaniy. M.: Universitetskoe, 1990. - 224s.

1.36. Shishov S.Ye., Agapov I.G. Kompetentnostnyy podxod k obrazovaniyu: prixot ili neobxodimost? // Standarty i monitoring v obrazovanii. -2002. №2 (23). - S. 58-62.

1.37. Bloom, Benjamin (Yed). A Taxonomy of Yeducational Objectives, Handboor 1: Cognittive Domain. New York, David Mckay, 1956.

1.38. Brunentiere D., Metay J., Silvestre Th. Is there Illiterate Culture? (Mojet li sumestvovat kultura bez gramotnosti), Alpha' 90. UNESCO. Institute for Yeducation, 1990, p. 189-219.

1.39. Literacy, Yeconomy and Society. Results of the first International Adult Literacy Survey. OECD. Paris, 1995. - 199p.

1.40. Standards and indicators manual (1993-1994 school year). The Missouri school improvement program. Jefferson city (Mo), 1993.

QAYDLAR UCHUN

QAYDLAR UCHUN

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

Ro'ziboboyev Azizbek Azamat o'g'li

**UMUM TA'LIM MAKTABLARNING INOVATSION TA'LIM TIZIMI
ASOSIDA TASHKILLASHTIRISHNING ZAMONAVIY TAMOYILLARI
(O'zbekiston miqyosida)**

Muharrir: S. T. Xashimov

Musahhih: H. Zakirova

Sahifalovchi: A. Hidayatov

Dizayner: A. Abdulahodov

**Nashriyot litsenziyasi AI № 3676, 24.12.2020 Ofset qog'ozi.
Bosishga ruxsat etildi 20.06. 2024. Format 60x84 1/16. Garnitura
«Times New Roman». Bosma taboq 7.0 Adadi 100 nusxa. Buyurtma
№18.**

**«"MOHIRBEK-ZIYO" »mas'ullyati cheklangan jamiyati.
Toshkent shahri,Uchtepa tumani Farhod ko'chasi 58-uy**

